

AZ ÚJ NEMZEDÉK LELKISÉGE

ÍRTA

TRIKÁL JÓZSEF

BUDAPEST
KIADJA A SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
1936

Nihil obstat.

Dr. Nicolaus Töttössy
censor dioecesanus.

Nr. 422/1936.

Imprimatur.

Strigonii, die 7. Februarii 1936.

Dr. Julius Machovich
vicarius generalis.

STEPHANEUM NYOMDA ES KÖNYVKIADÓ R. T.
Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28. — A nyomdáért felelős:
ifj. Kohl Ferenc.

TARTALOM.

	Oldal
<i>A mi korunk</i>	5
I. FEJEZET.	
<i>Régi és új bőlcselet</i>	9
A régi bőlcselet halála	9
A teljesség bőlcselete	15
A bőlcselet és élet	18
II. FEJEZET.	
<i>Test, lélek és szellem az új bőlcseletben</i>	24
A test	25
Az ember teste	32
A nemzet teste	36
A lélek «őskép»	40
Az őskép erői	45
Az emberi lélek	47
Lélek és a szellem	51
III. FEJEZET.	
<i>Test, lélek és szellem művelése</i>	54
A test művelése	54
A test kultúrája	57
Az új lelkiség kivirágzása	65
A lelki képességek szerepe	66
a) Megérzés	71
b) ösztön	75
c) A vér lelke	80
A szellem	83
A szellem «a lélek ellenlába?»	84

IV. FEJEZET.

<i>A szellemi élet körei</i>	91
A bölcselő	92
A tudomány	98
Erkölc	105
Vallás	111
Művészet	118
Kultúra	126

V. FEJEZET.

<i>Új magyar nemzedék</i>	<i>Íjj</i>
Magyar jövő	<i>ijj</i>
Vallás	138
Erkölc	145
Művészet	152
Kultúra	155

A MI KORUNK.

CASTOR: Érted te a mai kort?

POLLUX: Mindenki azt hiszi, hogy érti. Az idős, mert előtte bontakozott ki. A meglett férfi, mert a háború viharai között nőtt fel és a háború szomorú következményeit átszenvedte. Az ifjú, mert ő, bár a múltat nem ismeri, de minden ízében korunk szellemének a gyermeké.

CASTOR: Mégis melyik ismeri közülük az idők szellemét a legjobban?

POLLUX: Ezt a dicsőséget bizonnyal mindegyik magáénak vallja. Pedig ki tudná megmondani, melyiknek van igaza?

CASTOR: Bizony ki tudná?

POLLUX: Az idős azt mondhatja: a jelen a rnúltból születik. Ó pedig a múltat a legjobban ismeri. Tehát a jelent is. A háborús nemzedék méltán vallja: az új kor teljesen szakított a múlttal. A kettő között nincs semmi összefüggés. A jelent pedig a nagy összeomlás szörnyű viharai és katasztrófái között mi alkottuk, tehát a jelent mi ismerjük. Az ifjú már a kialakult nézeteket tanulta és szilárdan har sogja: a jövő a miénk! Mi tudjuk, mit akarunk?

CASTOR: Es most kié a jövő?

POLLUX: Ki tudjál Ki tudja, mit hoz a holnap? Európa helyzete, állapota és élete roppant bonyos lult. Napról napra változik. Sehol semmi kikristályosodás. minden cseppfolyós állapotban poshad.

CASTOR: De nem is lehet ez máskép. Európa sok népének ágya szöges, mint a fakiré. Ebben az ágyban véres testtel és vérző lélekkel hánykolódunk, de meg nem nyugszunk, meg nem pihenünk. Ki ennek a lehetetlen sorsnak az oka?

béke. Amíg az igazság nem győz, amíg a népek maguk nem egyeznek meg, nem várhatunk más sorsot.

CASTOR: Hát mit csinálunk akkor a jövőben?

POLLUX: Tengődünk, jajgatunk és gyűlölködünk. Ma az egész világ gyűlölködik. A győzők haragusznak, mert a nyomorba döntöttek folyton siránkozznak. A legyőzöttek ízznak a bosszútól és gyűlölettől, mert hajdan a rabszolgák sorsa is jobb volt, mint ma az övéké.

CASTOR: És mégis mutatkozik-e valami új életcsíra? Új élethajnal?

POLLUX: Csodálatos! Mutatkozik a legyőzöttek-nél. A győzők ugyan már nem hisznek a múltban, de ők úgy élnek, mintha hinnének. Náluk a demokrácia ma is uralkodik. A szabadkőművesség is egyre keveri a kártyát. A szocializmus is oly erővel kiabál, mint régen, bár tekintélye folyton fogy.

CASTOR: Kik a legyőzöttek?

POLLUX: Nézd a hatalmasan felfejlődő Német országot. Egy új világ tárul előtted. Tudom, sok benne a góncsolni való. De nézd a hatalmas egységet! Nézd az osztályharc és a szocializmus halálát!

Nézd a nagy újjászületést katonai, gazdasági, társadalmi és szellemi téren! Csak náluk látsz elszánt, friss és dinamikus életet.

CASTOR: És a győző Olaszország?

POLLUX: Olaszország győző és legyőzött! Győző, mert a győzőkkel tartott. De legyőzött is, mert becsapták az osztozkodásnál. Ezért tört ki a háború Abesszíniával. ő minden feláldozott és semmit sem kapott. Azért jutott a csőd, a kommunizmus szélére. De a Duce felismerte a helyzetet és az olasznépet visszarántotta a pusztulás örvényéből. Győzött nálad is az egység. Elpusztult az osztályharc. Fellángolt a császári Róma öntudata és ma húsz millió ember áll fegyverben.

CASTOR: Kik most már a mai Európa vezetői? A győzők vagy a legyőzöttek?

POLLUX: A legyőzöttek.

CASTOR: Miért?

POLLUX: Mert az új Európának ők a szellemi megteremtői, a szülői és megtestesítői. Igaz, sok különös eszme lángol föl közöttük, de eszméik tisztteletre méltók. Ha durvák és nyersek is, alapjuk minden szilárd és fejlődésképesek.

CASTOR: Érdekes volna megismerni ezeket az eszméket mélységükben és szélességükben.

POLLUX: Bizony érdekes! És érdekes volna eU mérlegelni az új eszmék értéke fölött is. Elmérlegelés közben lelkünkben az igazság felfényesednék és a kor lelkébe mélyen belepillanthatnánk.

CASTOR: Elmérlegeljünk tehát! Hátha arra is, majd fény derül, mennyiben hatnak ezek az eszmék a mi szegény legyőzött országunk ifjúságának lelkére!

POLLUX: Ez is ki fog tűnni. És látni fogjuk, mily értékeket vesztett és miket nyert az emberiség? Hogyan hat a múlt a jelenre; és hogyan alakulhat ki a jelen a jövőbe?

CASTOR: Mit vesztettünk? Hát pl. eszembe jut mindenjárt a kisszlás: a bőlcselet meghalt. A bőlcselet! minden szellemi mozgalom rugója!

POLLUX: Kezdhetjük akár itt az elmérlegést. Mert ha a bőlcselet valóban meghalt, akkor az ember elmérlegő szellemi is lassan kihal és az emberiség csak a pusztta tények kínos rabságába kerül. Az ember nem uralkodik többé a világon, hanem a világ az emberen.

CASTOR: Rajta tehát! Hangoljuk föl lelkünket. Húzzuk föl lelkünk minden húrját, hogy a gondolat az eszmék szárnyain a magasba röpüljön. Mint a sasok a felhőtlen égből nézzük az életet és lelkünk jó kedvében értsük meg a mi vágyainkat és korunk törekvéseit. Értsük meg, melyek a mai ember lelki világának összetevői, rugói, kilátásai és céljai?

POLLUX: Mert bármily nehéz viszonyok között él is az ember, ősi természete annál jobban felforr,

mennél inkább elakarja nyomni a sors, a végzet, a körülmények. Sub pondere crescit palma! Mennél nehezebb súly nyomja a pálmát, annál vidámabban tenyész. Ilyen az ember is! Először jajgat! Azután a körülményekhez alkalmazkodik! Végül pedig dabolva győzi le a legnagyobb nehézségeket.

I. FEJEZET. A RÉGI ÉS ÚJ BÖLCSELET.

A régi bőlcselet halála.

CASTOR: A bőlcselet meghalt. A reformkorban a bőlcselet fölösleges. Az utolsó században annyi bajt csinált, hogy kár rája gondolni is.

POLLUX: A bőlcselet nem halt meg. A bőlcselet él és élni fog, amíg emberi szellem él és gondolkodik. A bőlcselet sok bajt okozott, de sok hasznat is hajtott. minden elavult. Az elavult autó époly veszélyes, mint az elavult gondolat. Mennél kopottabb a repülőgép, annál biztosabban lezuhan. Mennél inkább idejét műlja a gondolat, annál észbontóbb és létrontóbb.

CASTOR: Hát csirájában minden gondolat egészséges?

POLLUX: Talán igen! De idővel gyilkol. Kezdetben a kultúrát szolgálja, de később a gyöngé elméken pusztító miazmákat terem.

CASTOR: A materializmusra, az ateizmusra, a bolsevizmusra gondolsz?

POLLUX: Csak lassan! Nem szabad a fogalmakat felcserélni. Nem szabad egy mértékre helyezni. A materializmus szerepe óriási. A materializmus haszna kiszámíthatatlan.

CASTOR: Akkor minek ellene harcolni?

POLLUX: A túlzásai miatt. A beteges hajtások és gonosz sarjak miatt, amelyek mint oldalhajtások létbe szöktek. Megmondom mit csinál a materializmus, mint termékeny gondolat.

CASTOR: Mi?

POLLUX: A materializmus elemzés alá veszi a világot és egy kizárolagos szempontból vizsgálja. Azt mondja: minden anyag. Persze ez túlzás! De nézzük, milyen az eredménye ennek a túlzásnak.

Mivel az ember minden új gondolatot és eszmét lángoló lelkesedéssel szolgál, az anyag megismeréséhez is a legnagyobb buzgalommal látott hozzá. És az eredmény? Az anyag megismerése. A mechanika, a fizika, a kémia roppant sokat köszön a materiális-tának. Sőt a bölcselő is. Hiszen ma már tudjuk, hogy nincs holt anyag. A holt anyag csak látszat. A holt anyag az energia stabil formája. A holt anyagon túl tárul föl az eleven anyag, az elektronok szédületes világa. Ma már tudjuk, hogy a mikrofizika más törvényeknek hódolt, mint a holt anyag fizikája. De azt is tudjuk, hogy a kettő nem ellensége egymásnak. Sőt egymásból erednek.

CASTOR: De hát akkor miért foglalunk állást az anyagelvűség ellen.

POLLUX: A túlzásai miatt. A világnezete miatt, amelyet belőle egyoldalúan leszűrnék.

CASTOR: A túlzásai miatt?

POLLUX: Úgy van. Mert az anyagelvű szemlélet egyoldalú szemlélet. A másik szemléletnek is van jogosultsága. Annak a másik szemléletnek, amely vallja, hogy nincs is anyag. Az anyag is szellem.

CASTOR: No ez megint lehetetlen.

POLLUX: Nem lehetetlen, hanem szintén túlzás.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: Valóban nehéz ezt megmagyarázni. Azt mondjuk: anyag! Mit jelent ez? Van-e anyag önmagában? Van-e anyag a különféle anyagi dolgokon kívül? Van-e anyag, amely szemem, fülem, orrom érzéklése alá esik? Ily anyag nincs. Vannak azonban tárgyak, amelyek benne bizonyos hatásokat idéznek föl. Van ilyen száz és ezer is. És mindeneket, amelyek ezeket a tulajdonságokat felidézik anyagnak nevezem.

Anyag tehát bár kívülem létezik, nélkülem azonban mégsem létezik. Kívülem létezik: pl. mint az arany, ezüst, platina, ólom, vas stb. De én szemlélem, én hallom, én ízlelem, én figyelem meg mind azokat a tulajdonságokat, amelyek után azt mondok: ezek

és ezek a dolgok ilyen és ilyen tulajdonságúak és azért ezek: ilyen és ilyen anyagok.

Az arany, ezüst, platina stb. nem tudják: hogy léteznek; hogy hatásokat ébresztenek. Én élem meg az anyag tulajdonságait és az anyag fogalma, sőt az arany, ezüst, platina fogalma bennem szövödik össze. Sőt az egész kiterjedt súlyos és osztható világnak is én vagyok a megismerője, a megszólaltatója, a felmérője, a felbecslője. Az én élményemben születik meg az anyagi világ!

CASTOR: De azért talán azt még sem lehet mondani: hogy nincs anyag és minden szellem.

POLLUX: A túlzók erre az eredményre jutnak, de mi nem követjük őket. Az egyik túlzás époly veszélyes, mint a másik.

CASTOR: Miért veszélyes?

POLLUX: A reformnemzedék elfordult az anyag«elvűségtől és pedig helyesen. Az anyagelvűség túlzása a világnézet terén a marxista szocializmus és a bolsevizmus. A túlzó anyagelvűség nem ismer szellemet; nem ismer Istant; nem ismer tekintélyt. Csak világforradalmat.

CASTOR: No ebből épp elég volt már!

POLLUX: Valóban. És az anyagelvűség forradalmi lelkülete összeütközik a reformnemzedék lelkületével. De a túlzó spiritualizmus is káros. A túlzó lelkiség ugyanis megveti az anyagot, és megveti mindenzt, ami anyagból készült. Még a gépet is.

CASTOR: Szörnyű szó, a gép!

POLLUX: A gépet is átkozzák, akik az anyagelvűséget kárhoztatják. De tévesen. A gép nem az anyag kivirágzása, hanem a szellem hatalmának az anyagon való eluralkodása. Mennél nagyszerűbb a gép, annál fönségesebb szellem ragyog benne. Nem az anyag teljesedik ki a gépben, hanem a szellem. A gépet szeretni kell. A gép az emberiség dicsősége. De ha visszaélnek vele, a legnagyobb bűne.

CASTOR: Ez világos. A természetben és az emberi életben a fény és az árnyék együtt jelentkeznek, sőt

egymás lényegiséget emelik. Az erény fényében a bűn nagyon sötét. És megfordítva. Mennél megrendítőbb a bűn, a sötétség, annál inkább ededünk az erény, a fény után!

POLLUX: Helyesen gondolkodói. És most már talán rájövünk arra, hogy a bölcselő nem halt meg.

CASTOR: Nyilvánvaló. Hiszen most mi is bölcselkedünk.

POLLUX: Úgy van! A világháború szellemi okai között szerepel a materializmus. Ez a név azonban sok mindenféle rendszert takar. Beszéltek szubjektivizmusról, relativizmusról, pragmatizmusról, pozitivizmusról, álkantianizmusról. Mindezek a rendszerek lényük mélyén anyagelvűek. Ezek a rendszerek rontották meg a háborúelőtti emberek lelkét. És ezeket a rendszereket utálja ma a reformnemzedék. Ezen jelszavak hatása alatt rothadt meg az emberriség; fonnyadtak el a nagy hősi[^] erények; vesztették el a népek saját lelküket, saját Énjüket, saját természetükből fakadó hivatásukat.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: Okoskodásáikkal ugyanis metsző éellel kimarták a népek lelkéből a nemzeti jellemet, a testbői a lelket, a természetből az Istant, az erkölcsstanból a szabadságot, az államból a törvény és a jog fönségenek tiszteletét; a társadalom szemléletéből a magántulajdon igazságát. Szétmorzsolták az egységes társadalmat és lángolgyújtották az osztálygyűlöletet. Sőt a gépet is az ember ellen fordították. Mert a géppel letiporták az embert és kivették szájából a kenyeret.

CASTOR: A gép, amely az ember segítője, így vált emberölővé.

POLLUX: És a bölcselő, amely a lélek nemesítője, így torzult kútmérgezővé, lélekrombolóvá!

CASTOR: Az ész elvesztette hitét.

POLLUX: És a hit visszanyerte fényét.

CASTOR: Az ész rombolásba tasztította az embert.

POLLUX: A hit meg visszaadta az embernek ősi bizalmát és erejét.

CASTOR: De a gondolkodó ember nem szűnik meg gondolkodni.

POLLUX: A bölcselkedő lélek nem szűnik meg bölcselkedni.

CASTOR: A rendszerek meghalnak,

POLLUX: A bölcselő szellem azonban soha nem hal meg.

CASTOR: A reformkornak is feltámad a bölcselete?

POLLUX: A bölcselő lélek a reformkorszakban is arra fog törekedni, hogy a bölcseleti gondolkodás erőivel a kor hitét, reményét és vágyódását táplálja és az új kultúra eleven tényezője maradjon.

CASTOR: A bölcselő lélek tehát új eszményekért fog küzdeni.

POLLUX: A bölcselő lélek újból felhangolja magát s mint belülről világító fénny, hozza öntudatra az új kor igényeit és a jövő roppant síkban feltáruló lehetőségeit, eszményeit és elérhető céljait. A bölcselő lélek a jövőben is, mint a mozgó létnak ütőere és lendítő ereje, viszi előbbre az életben szunnyadó s talán még ismeretlen titkokat, a bimbóban szunnyadó ígéreteket, a még meg nem álmodott álmokat. Az ismeretlen jövőt!

A «teljesség- bölcselete.

CASTOR: Mi a reformmozgalom fő jelszava?

POLLUX: A reformbölcselő fő jelszava a teljesség, a totalitás, a teljhatalmúság.

CASTOR: Mit jelent ez a szó, totalitás? Teljesség? Teljhatalmúság?

POLLUX: Mást jelent a politikában és más a bölcselében. Helyesebben: a bölcseleti totalitás ép ellentéte a politikainak.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: A politikai totalitás annyit jelent, hogy fő az állameszme. Sőt az állameszme az egyedüli iéeszme. Az állameszmén kívül semmi más eszme nem jogosult. Ez az állameszme más Olaszországban, más Németországban és más Oroszországban. Egyben

mégis megegyeznek, hogy ez az állameszme az államföben testesül meg. Hitler nyíltan kimondja: Én vagyok a német nép megszemélyesítője! Mussolini és Stalin szintén népeik lelkének megtestesítői.

CASTOR: De hát ez a legnagyobb szellemi rabszolgaság.

POLLUX: Az állami totalitás új rabszolgaság. Az állami totalitás nem tűr más tekintélyt, más hatalmat.

Annyira egyeduralkodó, hogy minden más egyesületi szellemet, még a vallásos közösséget is megszünteti.

CASTOR: Hiszen ez ellenkezik az emberi termés szettel.

POLLUX: Úgy van! Az ember természete bár nagyon összetett, nagyon bonyolult, mégis lelke a szabadság. Az ember pl. vallásos lény; az ember szeret irodalommal, tudománnyal és művészettel foglalkozni. Az ember nem elvont, általános lény. Nem vagyunk egy kaptafa szerint alkotva. Amint a természetben nincs két egyforma virág, vagy levél, vagy bármily más lény; épügy az emberek is felfogásukra, erkölcsükre, hitükre, hivatásukra nézve nagyon különbözök. A totalitás kiöli a sokféleséget és egy szintre merevítí az emberi természet gondagságait. A totalitás állameszme álma Spárta. A katonai berendezés, a katonai fegyelem, a katonai leegyszerűsítés. A totalitás hatalmába akarja hajtani a teremtő szellemi erőket. De ezek nem igen hódolnak meg. Ha pedig meghódolnak, nem természeti lendületük vonalában virágognak ki.

CASTOR: De hát a vallás is le akarja foglalni az egész embert. Ez nem kártékony?

POLLUX: A vallás azt mondja: legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok is tökéletes. Ez a totalitás nem zárja ki az erős állami életet. Sőt a vallás segíti az állam életét. Az állami totalitás ellenben emberi elemekkel, gyarló eszmékkel igyekszik sekélyessé tenni a vallást is. Szolgájává aljasítja le Isten örök gondolatait, mert ő maga akar Isten lenni.

CASTOR: No de ez már túlzás!

POLLUX: Nem túlzás. A bolsevizmus a vallástalan-ság vallásává aljasult. A hitleristák a gondolatszövés népi irányában új népvallást hirdetnek. A kereszteny Isten-esszme helyébe primitív őskoruk vallásos meg-sejtéseit és megérzéseit illesztik. Ennek a vallásnak akár Hitler is lehet a feje.

CASTOR: Gondolatszövésed, úgylátszik, logikus.

POLLUX: Teljesen az! Ha az ősi népvallás a helyes vallás és ha a népszellemnek ma Hitler a megszemélyesítője, akkor Hitler a német népszellem istenvilágának jelenlegi képviselője.

CASTOR: Szóval a Hitler totalizmusának végső kicsengése a hitlervallás.

POLLUX: Úgy van!

CASTOR: De nem bolondság-e ez?

POLLUX: Egy eszme értékét igazán akkor látjuk, ha az eszme kiéli magát. A totalizmus végső kicsengése: Wotan nem halt meg; Wotan él; él pedig a német nép megtestesítőjében, Hitlerben.

CASTOR: De Hitlert még senki nem kiáltotta ki istennek.

POLLUX: Ez az ő józanságának az érdeme! A fen-ségest csak egy lépés választja el a nevetségestől. Ha Hitlert imádói egy szép napon istennek kiáltanák ki, akkor Hitlert abban a pillanatban a nevetségeségőlöné meg.

CASTOR: És Mussolini?

POLLUX: Mussoliniit is józansága menti meg. Ő folyton a római császárok dicsőségét hirdeti. A római császárok pedig istenek is voltak. Hát Mussolini fanatikus hívei között nem akadna akár ezer és ezer is, akik őt akár divinusnak is kikiáltanák?

CASTOR: A totalitás tehát egyik oldalon rab-szolgaság, a másikon pedig istenimádás.

POLLUX: A politikai totalitás valóban ide szö-gellik. Tehát nem helyes.

CASTOR: De — mint mondod — más a bölcseleti totalitás.

POLLUX: A reformbölcselőben a totalitás józanul érvényesül.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: Századok bölcselőnek nagy hiánya volt, hogy a bölcselői kérdéseket és nehézségeket nem a maguk egészében, totalitásában vizsgálták, hanem csak részlegesen. Mindig csak egy oldalról, egy nézőpontból szemlélték a kérdést és nem átfogólag minden oldalról. Megelégedtek, ha a kérdést egy-szempontból látják és nem törekedtek arra, hogy azt minden szempontból igazolják.

CASTOR: Mi volt ennek az oka?

POLLUX: Azt hiszem, a tudományos megismerés nehézkes természete.

CASTOR: Most még kevésbé fogom föl, mit akarsz mondani.

POLLUX: A megismerés abban áll, hogy az ismeretlenet kapcsolatba hozzuk egy ismert igazsággal, vagy dologgal. Már az is nagy dolog ugyanis, ha az ismeretlenet ilyen világításba helyezhetem, mert akkor az ismeretlenek a lényegét, természetét és tulajdonságait átvihetem az ismeretlenre. De ez nem minden! Az ismeretlenek esetleg sok egyéb jellemvonása lehet, - amelyek azt az ismerttől megkülönböztetik. És ha ezeket mellőzöm, akkor óriási tévedéseknek lehetnek áldozata.

CASTOR: Most már kezdem érteni.

POLLUX: Még világosabb leszek. Az úgynevezett természettudomány és természettudományos világ-szemlélet elkövette azt a nagy hibát, hogy minden a mechanikára, a legáltalánosabb és legpontosabb tudományra vezetett vissza. így okoskodott. A mechanika törvényei a legbiztosabbak. A fizika azonban nem más, mint mechanika; a kémia pedig nem más, mint fizika; az élettan sem más, mint kémia; a lélektan sem más, mint élettan. Tehát a lélektantól kezdve a mechanikáig minden mechanika.

CASTOR: Hol az igazság kulcsa?

POLLUX: Az igazság kulcsa: hogy a fizika több,

mint a mechanika; a kémia több, mint a fizika; az élettan több, mint a kémia; s a lélektan és a szellem élete több, mint az élettan.

CASTOR: A végső következtetés pedig mi?

POLLUX: A végső következtetés, hogy a természet-tudós egyoldalú és vak. Egyoldalú, mert csak a saját tudományát ismeri. Vak, mert a lét totálisából, teljes-ségéből ép azt nem látja, ami új és teremtő érték. Pl. a kémiában nem látja a kristályosodás törvényeit; az élettanban nem észleli az élet egészen sajátos autonómiáját és berendezkedését; a lélektanban pedig rá sem gondol az alkotók lelkének szabad és magasba szárnyaló műveire, amelyek oly magasan tornyosulnak föl a lét síkjából, mint az örök hóval borított hegyek.

CASTOR: Es mi a végső következtetés?

POLLUX: Az, hogy a vakság, főleg, ha az szán-dékos, nagyon veszélyes. Ezek az egyszeműek és fél ésszel gondolkodók rontották meg a XIX. és XX. század emberének lelkét. Ok lopták ki a nagy törne-gek lelkéből a szellemi lét fönséges hitét, ők lopták ki a testből a lelket; a lélekből a szellemiség szép igazságait és állattá zsugorították össze az embert.

CASTOR: Hát az ember nem állat is?

POLLUX: Az ember sohasem volt állat; az ember, mióta él, mindig ember. Nem igaz, hogy az emberi lélek valaha is valamiféle majom testébe költözött és megszületett az ember.

CASTOR: Hát azt a véleményt is el kell vennünk, amelyet pedig a hittudósok is vallottak?

POLLUX: Föltétlenül. Spiritiszta nyelven beszé-lek. Ha ma egy emberi lélek a majom testébe költöz nék, majom aggyal; az agynak majom szerkezetével a lélek semmiré sem menne. Boton nem lehet játszani, még ha hegedű is annak az alakja. Egészen más minőségű az emberi és egészen más minőségű az állati agy. Mikor az ember megfogamzik, az emberi lélek megkezdi teste anyagának a kialakítását. Elő-ször az anyaméhben és azután a szabad természetben.

A lélek maga formálja az anyatest anyagából a neki való emberi testet.

CASTOR: Ez a totalitás bölcselete?

POLLUX: Igen ez a totalitás bölcselete. A bölcseletnek totálisnak kell lennie. Semmit nem szabad figyelmen kívül hagynia, mert rendszerint ép azok a kis eltérések, amelyeket mellőzhetőknek tekinünk, az új valóságok csirái.

CASTOR: És a reformnemzedék rájött erre?

POLLUX: Igen! Rájött arra, hogy őt az ész névében becsapták. Hogy az ész az ő egyoldalú okoskodásával ép az élet legnagyobb és legelevenebb valóságait sikkasztotta el. Hogy az ész a korszellem hatása alatt kénytelen volt a világnézetek megtévesztő tanait védeni.

CASTOR: És most?

POLLUX: És most a reformbölcselők már nem egyedül az észből, nem is a szívből, nem is az érzelmekből indulnak ki, hanem az életből magából, amelyet megélek én, megélsz te és megélünk mindenannyian. Ez a totalitás.

CASTOR: Es ez egyúttal a lélek felhangolása.

POLLUX: Ez a lélek felhangolása. A lélek felszabadulása a mechanika jármából és élete örvendetes éneklés és dalolás a saját maga birodalmában és légkörében.

A bölcselet és élet.

CASTOR: Az élet bölcseletéről sokat beszélünk. De mi az az élet? Hol fogjam meg? Hol van a forrása? A mechanikus azt mondja, az élet mozgás. De mi a mozgás? Tán azt is vallhatom: a mozgás élet. És akkor megint az a kérdés: mi az élet?

POLLUX: A fogalmak értéke bámulatos. Tényleg: az élet mozgás és a mozgás élet. De azért sem azt nem tudom lényegében meghatározni: mi az élet? Sem azt: mi a mozgás? A szótár szerint mind a kettő csak absztrakció, elvont fogalom, amelyet az ész bizonyos elemekből alkot. Az életet igazán csak

úgy ismerem meg, ha megélem. A mozgást is úgy fogom föl, ha mozgásomat megélem. Tagadni egyiket sem lehet, mert hiszen az életet élem; a sétámat is megélem. Az élet époly valóság, mint a mozgás.

CASTOR: Csodálatos, hogy a reformbölcselet is ilyen élményekből indul ki.

POLLUX: Miért csodálatos? Hiszen az élet és mozgás tapasztalati tények.

CASTOR: De hogyan élem meg, mint bölcselő, ezt az elvont életet és elvont mozgást?

POLLUX: Kétfélekép. Látom, hallom, ízlelem, szagolom és tapintom a körülöttem levő életet. Az életnek sokféle alakját. A játéktól kezdve a szellem legmagasabb életéig. Ebbe az életbe, életformába, munkásságba, életszellembe, világnézetbe, közszellembe, vagy tudom is én, minek nevezzem a kívülem lezajló nyüzsgést, beleszületünk. Ez az élet valóság, tényállás és hatóerő. Ez a korszellem tükrözödik apám, és anyám lelkén, a természettedős gondolatain, a bölcselő eszméin. Ez az a szellemi képeret, amelybe életünk formája beleilleszkedik. Ezt az életet megélem, megszenvedem, vérembe fogadom.

CASTOR: Es az élet másik formája?

POLLUX: Kinek-kinek a maga kis élete. Kicsi ez az élet, de végtelenül fontos. Az élet élni akar. A virág, az állat és az ember élni, kifejlődni, a maguk egész teljességét kivirágzni igyekeznek. Senki sem élhet a közösség élete nélkül; de igazi értéke és élménye mégis csak az egyéni életnek van. Légy az, ami vagy! Valósulj meg! Teljesedjél ki! Ezek az életbölcselők axiómái. És ha megvalósulunk, akkor a közéletet is gazdagítjuk, szépítjük és nemesítjük.

CASTOR: A bölcseletnek nem volt mindig ez a célja?

POLLUX: Nem! A kételkedők mindenből elvették a kedvünket. Az anyagelvűek az élet helyett az anyagot gyűrták és taposták. Az alanyi gondolkodók saját énjüket tették a lét központjává. Mások a hasznat keresték. És bölcseleteik a nagy világégésben minden összeomlottak.

CASTOR: És hogy támadt föl a halálból az élet bőlcselete?

POLLUX: Az Élet elpusztíthatatlan. Az Élet az egyedüli valóság.

CASTOR: S a népek élni akartak a halál hullamezői fölött is.

POLLUX: Úgy van! És minden más kérdés elő az Élet kérdését helyezték. Élni akarunk. Teljes életet. Nemcsak az ész, nemcsak a szív életét, hanem az ember egész életét. Nem kell csonka élet. Teljes életet akarunk. Nem óhajtunk csak a tudományos elvont világában élni; nem kívánjuk a hasznok hajhászását sem. Életünket akarjuk élni. Belülről, legs belsőbb természetünk ből kívánunk élni.

CASTOR: És mindenki éli a *maga* életét?

POLLUX: Szó sincs róla. Csak az éli a *maga* életét, aki saját lelkének erőtartályát és kincseit éli ki.

CASTOR: De hát megengedheti ezt az állam, hogy így éljünk?

POLLUX: Miért ne? Az ember olyan, mint Földünk. A Föld is így egyrészt a nap körül forog, másrészt pedig önmaga körül. Az embernek is így kell élnie a közösségen, hogy önmagát ne vesztse el. Földi értelemben használom a Szentírás isteni szavait: Mit használ az embernek, ha az egész világot elnyeri, de lelkének kárát vallja. Aki nem éli a *maga* életét, az nem éli ki lelkének rejtett képességeit sem.

CASTOR Hogy kell tehát legalább nagyjában élünk, hogy saját életünket éljük?

POLLUX: Ismernünk kell magunkat! Lelkünket. Erőinket. Képességeinket. Azokat a csirákat és rügyeket, amelyek bennünk kisarjadni és felpattanni vágynak. Ezek a csirák talán tudományos, talán művészsi, talán erkölcsi értékek kikezdései. Ezek az ember legnagyobb kincsei. Ezek adnak életének célt, eszményiséget, tartalmat és boldogságot.

CASTOR: De hogyan eszmélünk rájuk.

POLLUX: A tehetség eleven erő. A születésre váró eszmék, felfedezések vagy erkölcsi, vallási és társas

dalmi gondolatok úgy pihennek a lélekben, mint a tojás a madárban. Azoknak, ha eljön az idejük, napfénnyre kell jönniök. Természetesen a lélek előbb rájuk eszmél, mert rájuk kell eszmélnie. Ez az alkotás rendje. Ami egy ideig homályban él bennünk, annak fénye egy szép napon kigyúl a lélekben és a létek örömmel ragadja azt meg, mint saját gyermekét. Átadja magát a fellángoló erők játékainak és közreműködik annak az életnek megvalósításában, amely felé az erők őt húzzák.

CASTOR: A Népiesség kiteljesedése is ilyen korunkban?

POLLUX: Azé is. A néplélek a néphez tartozó egyedeik lelki életének egyetemes kifejezése. Néplélek nincs egyedek lelke nélkül, de egyedek sincsenek a néplélek hatása nélkül. A kettő összetartozik. A néplélek a nép nagy lelki értékeinek összefoglalója; az egyed az egyed értékeinek képviselője. A néplélek öröök. Az egyed mulandó. A népi lélek fölfogja az értékes egyedek jelességeit és megőrzi az utókor szármára. Az egyed pedig a néplélektől tanulja meg fajának erényeit és bűneit; hivatását és kötelességeit.

CASTOR: Tehát a lelkiség valóban kétféle és kétfélekép kell azt ápolni.

POLLUX: Helyes! A néplélek, vagy a faj lelke biztosítja a nép értékét és életének feladatait. Azt rontani nem szabad. Boldog az a nép, amely erre képes. Boldog az a faj, amely más fajok között sem veszti el eredetiségét, önállóságát és egyéni jellemvonását. Csak az a nép értékes, amely értékeit óvja. Hitlert értem és Hitlert dicsérem, ha elmélete túlzásokba megy is. A hitleri gondolat nem máról-holnapra született. A nagy német népnek előbb el kellett szenvednie egy nemzetközi és fajtalan szellemnek, amely az egész világot átjárja, minden gúnyját, rugdosását és gyalázását, míg végre feltámadt és fellázadt. A nemzetközi szellem gyűlöli a faji szellemet, mert ha a faj, mint alvó oroszlán fölébred, lerázza magáról a csenevész és gúnyolódó nemzetközi szellemet.

CASTOR: Úgylátszik, ennek ideje elérkezett?

POLLUX: Elérkezett és mindenhol el fog érkezni. Az egyedek rá fognak ébredni^a faji és egyedi értékére és azokat fogják ápolni. És akkor jaj a nemzetköziségnek!

CASTOR: Ez a reifornemzedék gondolata?

POLLUX: Igenis ez!

CASTOR: AZ új nemzedék felismerte azokat a mérgező eszméket, amelyek a népek egészségét, benső összetartó erejét, faji életét halálra sebzik, sőt megsemmisítik. A megismeréssel kezdődik a népek föltámadása és új életre ébredése. A német és az olasz faj hatalmas fellángolásai mint dicső példák világítanak! Világosan látjuk, hogy egy nép vagy végleg elveszti nemzeti jellemét, vagy védelmi állásba helyezkedik. Halál vagy élet, csak ez a kettő lehetséges! Halál, ha a népiesség és a faj szeretete kihal belőlünk. Élet, ha élni akarjuk nemzeti szellemből életét.

CASTOR: És mi a szegény magyar ember sorsa?

POLLUX: Szegény ember sorsát boldog Isten bírja.

CASTOR: Van-e reményünk az életre, vagy nincs?

POLLUX: Vörösmarty mondotta már jóslélekkel: nincsen remény! Rettenetes gondolat volna . . .

CASTOR: Tehát elpusztulunk.

POLLUX: Ahol a halál settenkedik, ott fakad gyakran élet. A mi haldoklásunkból is sarjadzhat élet. Csak az a baj, hogy nincsenek nagy szellemünk és akik vannak, azok is kiirtják egymást. Azután a faji eszmét is olyanok veszik kezükbe, akikbe nincs egy csöpp magyar vér sem!

CASTOR: De talán ezen segíthet az új magyar nemzedék! Ki tudja, mennyi teremtő erő szunnyad benne!

POLLUX: Talán segíthet, de a politikusok féltik a bőrüköt és csak maguk között kutatnak alkotó erők után.

CASTOR: Van-e még nagyobb baj?

POLLUX: A legnagyobb baj a sokféle vallás. Ez tényállás. Ezen segíteni nem lehet. Sajnos, a különböző vallás különböző életszemlélet is és nagy akasdálya a lelkek összetalálkozásának. A katolikus, a református, a lutheránus és az unitárius magyar félszemmel nézi a másikat és mindegyik jobban szereti a zsidót, mint egymást. Ezért kell elpusztulnia a magyarnak, mert mint homokszemek élünk egymás mellett, a homok pedig nem tapad össze.

CASTOR: Tehát kétségbe kell esnünk sorsunkon.

POLLUX: Isten ments! Az ősi bajnak félismerése a gyógyulás kezdete. A reformnemzedék hivatása a vallási ízetlenséget kiküszöbölni és új szellemet teremteni. Mert nem a vallások a gyűlölet forrásai, hanem a gyűlölettel megtelt egyének. Ha a szeretetet tudjuk uralomra juttatni, felhangolódik ismét a lelkünk és a nemzeti és a faji összetartozás szent lángjában kiégnek a gúnyok, a szemrehányások és a neheztelések és a faji szellem elindul magyar kultúrát termelő útjára.

II. FEJEZET.

TEST, LÉLEK ÉS SZELLEM AZ ÚJ BÖLCSELETBEN.

CASTOR: Honnan ered a reformnemzedék bölcsleti eszménye? Az anyagelvűség letűnt; a pantheizmus kisiklik a valóságokért rajongók elméjéből. Nem kell sem nyers életfelfogás, sem abstrakcióvá finomult elmefuttatás. Ma a gyakorlati élet talaján állunk s a gyakorlati életből származik minden eszménk. Milyen forrásból szökik tehát föl bölcsieiünk?

POLLUX: A ma bölcslete a lélekből fakad s ott keresi, sőt megtalálja a lélekhez vezető utat. Nem új ez a bölcslet; de a beállítása új! Hiszen már a bölcs Salamon is megmondotta, hogy nincs semmi új a nap alatt. De nemzedékek jönnek és nemzedékek mennek s ők is átélik az emberiség nagy problémáit s ez az átélés örökké új formáiban. Az emberi természet: emberi természet. Sem több, sem kevesebb. Lényisége mélyén egy csomó fogaskérdést rejteget. Majd látja őket, majd szeme elől veszti; hol itt, hol ott bukkannak föl s a más és más életformák között élő ember más és más színben, fényben és súlyban látja azokat s más és más árnyalatú feleletet ad rájuk. A bölcslet problémái örökök és az ember amíg él foglalkozik velük. De nem hiába! Mert a kérdésekre adott feleletek az élet folyását is befolyásolják.

CASTOR: Tehát ma a test és a lélek kérdése áll előtérben.

POLLUX: Úgy van! E kérdéseket előbb mechanic kusan, anyagelvűen lélektelenül magyarázták. Ma a mechanizmus fölé a szabadság, az anyagelvűség fölé a spiritualizmus kerekedett. Ma a szellem ismét a régi dicsőségeiben fénylik.

Castor: De most testről és nem anyagról van szó!

POLLUX: Igen a testről beszélünk és a lélekkel társítjuk.

CASTOR: Mint a görögök, vagy mint a kereszténye bőlcselet.

POLLUX: Majdnem úgy.

CASTOR: Vagy mint Descartes?

POLLUX: Teljesen ellenkezőleg.

CASTOR: Miért nem jöhet szóba Descartes?

POLLUX: Mert Descartes a mindeniséget két vég-letre szakította: anyagra és szellemre; kiterjedésre és gondolatra. Ezek szerinte soha egymással nem kapcsolhatók. A kiterjedés tökéletes mechanizmus. A gondolat tökéletes szabadság. Tűz és víz a gépiesség és a szabadság.

CASTOR: Es a görög-keresztény gondolat mit tanít?

POLLUX: Más szavakkal ugyanazt, mint a mi bölcselőink.

CASTOR: Szóval a gondolkodás főtárgya ma a test, a lélek és a szellem.

POLLUX: Úgy van! A német bölcselők egyesülete 1935 szeptember 2-4. tartó 13. nagyyűlésükön szintén ezzel a kérdéssel foglalkoztak. Dr. Edmond Spranger vezette be a vitát: -A lélek és a szellem-c. előadásává].

CASTOR: Es a test?

POLLUX: Ez a három: Test, lélek és a szellem ma összetartoznak.

CASTOR: Együtt is kell ápolni őket?

POLLUX: Igen! Egészséges test és egészséges lélek nélkül nincs egészséges szellemi élet sem.

CASTOR: Beszéljünk róluk külön-külön.

POLLUX: Helyes! Ha a kérdéseket egymás mellett világosan feltesszük és látjuk, akkor feleletünk és következtetéseink is pontosak lesznek.

A test.

CASTOR: Hogyan került a test ismét a gondolkodás előterébe?

POLLUX: A gépiesség és a gép bámulata fordította a testre a figyelmet. Soha az ember annyit nem foglalkozott a géppel, mint napjainkban. Soha annyira be nem hatolt a gép műhelyébe, mint körunkban. Ma a gépkorszakban élünk. A gép nagyszerű ismerete azonban rávezetett arra is, hogy a gép csak gép. Nem él! Az élet semmi jelenségét nem mutatja. A legnagyobb vigyázat mellett is szerfölött törékeny. Egy csavar, egy lazulás összetöri a legbonyolultabb, a legfinomabb gépet is. A gépben nincs megújító (regeneráló) erő. Se nem fiatal, se nem öreg. Hanem egyszerűen jó, vagy rossz.

CASTOR: És a gépet talán a testtel hasonlítanók össze?

POLLUX: Úgy van! Hiszen a régi atomisták és napjaink atomistái, továbbá az anyagelvűek, sőt Descartes is (mint láttuk!) azt tanították, hogy az élő teste pusztán a parányok szerencsés összege és összetétele. Az élő is csak gép; véletlenül keletkezett gép. Az élő minden működése a parányok játéka.

CASTOR: És ezt a tudósok tanították?

POLLUX: A tudósok. A szakmájukba csontosodott tudósok. Akik csak azt látják, amit ők tudnak, de nem látják azt, amit ők nem tudnak.

CASTOR: Tehát a tudósok kártékony lények?

POLLUX: Roppant kártékonyak és göögösek. Mily sok lélek hitét, nyugalmát és eszményét rombolták le a XIX. és XX. század anyagelvűi. A fejlődés élharcosai; az anyagelvű biológia, a származástan kitűnőségei. Pedig maholnap már a gyermek is nevet Darwin és Spencer elgondolásain és Haeckel istentelen világnézetén.

CASTOR: Szóval ép a gép ismerete rávilágít arra, hogy az élők nem gépek.

POLLUX: Rávilágít arra is, hogy a kristály sem gép.

CASTOR: A kristály sem?

POLLUX: Az is több, mint valami mechanikus művelet eredménye. A gép, bármilyen legyen is az,

nem javítja ki magát. A kristály ellenben, főleg a folyékony kristályok, véletlenül kapott sérüléseket maguk is kijavítják.

CASTOR: Szóval a kristály is él?

POLLUX: Nem él! Az élet több, mint amit a kristály felmutat, de minden esetre az életfelé haladó szerveződés első alakja. így tartotta ezt már Arisz-totelesz is.

CASTOR: Az élő tehát nem gép. De az élet roppant gazdag. A legegyszerűbbtől a legmagasabb formát mutatja. Nincs-e igazuk a pantheistáknak, hogy az élet maga az Isten. És minden élő Isten megnyil-vánulása.

POLLUX: Sokan gondolkodtak így. Az élet azonban sok rosszat is mutat. Ha az élő Isten volna, akkor tökéletesebbnek kellene lennie. Azután Isten egy és oszthatatlan. Szét nem forgácsolódik. Jóságos lénye aljas lényekben el nem torzulhat. Ha továbbá Isten a világ, akkor Ő az élőknek is az ősalapja; de Isten nem a világ és a világ njem Isten. A világ bár Istantól ered, azért mégis saját életműködése is van. Isten a világban is működik, de ő a világtól függetlenül is működik a maga örök birodalmában.

CASTOR: Mi tehát az élet eredete.

POLLUX: Ha Isten nem volna élet, élők sem léteznének. Ez tény. De Isten létezik és az élőket is ő hívta életbe. Isterv továbbá az élőknek olyan törvényt adott, hogy természetük határain és körén belül önállóan is működhetnek.

CASTOR: Tehát az élők nem játékszerei Istennek?

POLLUX: SZÓ sincs róla. Az élet Istantól ered. Az élő az életet kapja. Az életforma azonban, amely az élőt belülről irányítja, számtalan külső és belső erő hatása alatt áll. Működése ilyenkor tehát nem Isten közvetlen hatása, hanem az élő az erők hatása alatt hol így, hol úgy felel a hatásokra; hol így, hol úgy cselekszik. Az élő soha sincs egy cselekvési módszerhez kötve. A körülményekhez alkalmazkodik, amikor cselekszik.

CASTOR: Ez bizonyítja, hogy Isten az előre nem szab merev törvényt, amely szerint cselekszik.

POLLUX: Úgy van! A jeges vidékek moszatjaitól az egyenlítőn sanyargó életvilágig minden bizonyos életformát mutat, de ez az életforma hol így, hol úgy módosul az élő ösztöne szerint a szüntelen változó körülmények között.

CASTOR: De mi hát az élet, amely testet formál magának és mint élőtest jelenik meg?

POLLUX: A felelet roppant nehéz és nagyon könnyű.

CASTOR: Miért nehéz és miért könnyű?

POLLUX: Ha nem volna nehéz, akkor már rég megoldották volna. De mert minden találnak újabb megoldást, talán mégis könnyű.

CASTOR: Mi az ön véleménye?

POLLUX: Az én véleményem Plató, Aristoteles, Szent Ágoston, Szent Tamás, Goethe, Planck és Driesch nézete és azoké, akik az életnek a természetben elsőleges jelentőséget tulajdonítanak.

CASTOR: Hogy hangzik ez a nézet?

POLLUX: Mielőtt nézetemet előadnám, kijelentem, hogy nekem az anyagról is más a nézetem!

CASTOR: Mi köze az anyagnak az élethez?

POLLUX: Nagyon is sok. Hiszen a gépiesen és anyagelvűen gondolkodók azt tanítják, hogy az élet az anyag felfénylése. Nincs élet anyagon kívül.

CASTOR: És Ön mit tanít?

POLLUX: Az én nézetem, hogy az élet és az anyag ebben a fizikai rendben összetartoznak. Az élet az anyag ruhájában jelenik meg, az anyag pedig mint az élet jelensége léphet előnk.

CASTOR: Mi következik ebből?

POLLUX: Ebből az következik, hogy az anyag az élethez hasonló, az élet pedig az anyaghoz, mint látni fogjuk.

CASTOR: De az élet lélek!

POLLUX: Tehát az anyag a lélekhez simul, a lélek pedig az anyagon át lép előnk.

CASTOR: De nem találnak-e kivetni valót ebből a nézetből a hittudósok?

POLLUX: A hittudósok is ugyanazt tanítják, amit mi. Szerintük is az anyag: *subjectum determinabile*; a forma, az élet pedig a *subjectum determinans*. Ha az anyag teljesen ellentétese volna a léleknek, hogyan irányítaná az élet az anyagot. Ha az élet teljesen más volna, mint az anyag, hogyan jelenhetnék meg az anyag köntösében?

CASTOR: Helyes. Ép a napokban olvastam *Boutrouxnak* egy kis művében ezt a gondolatot: nincs is nyersanyag. És az, ami az anyag lényegét talán alkotja, összefügg azzal, ami a szellem mivoltát teszi-.

POLLUX: Majdnem ugyanezt mondom. Csak én közelebb állok a keresztény bölcselőkhöz. Mi is tanítjuk, hogy anyag és élet egymásért vannak és egymást kiteljesítik. Azért mondották a keresztény bölcselők: az anyag önmagában tökéletlen állag; tökéletesse a forma, az alak, az alakító élet teszi.

CASTOR: És azt is mondották, hogy a forma is önmagában tökéletlen állag, ez az anyagban tökéletesedik ki.

POLLUX: Sőt azt is hangsúlyozták, hogy az anyag a forma-világ szépségei után vágyódik.

CASTOR: És azt is, hogy a forma az anyagban vágyik szemléletessé szépülni.

POLLUX: Még többet is mondottak. A félreértés miatt szinte félek kimondani.

CASTOR: Mit?

POLLUX: Azt, hogy a tökéletlen forma az anyag képességeiből születik és szökik létbe. *Nascitur in potentia materiae*.

CASTOR: Hogyan értsem ezt?

POLLUX: Nagyon kényes kérdés. A forma, mint mondottuk, tökéletlen állag. Magában nem létezik. Az anyag erőiben születik és az anyag erői tartják fönn a létben. Az anyag maga az anyatest, amely a formát kihordozza és megtestesíti. És az anyag az a

szilárd alap, amely a formát megtestesülése után továbbra is föntartja. Materia latin szó. Közel áll a másik latin szóhoz Mater, Anya.

CASTOR: Mily csodás titok tárul föl lelkünk előtt. Az anya méhében a gyermek megfogamzik és az anya közreműködése nélkül érik, fejlődik a magzat és születik meg a gyermek. Az anyagban fogamzik meg a forma és a magába tökéletlen forma mint testetlen élet, az anyag erőibe ölt testet és az anyag tartja fönn azt egész életén keresztül. De honnan ered az anyag és az élet? Az anyag és a forma?

POLLUX: Isten teremtette mind a kettőt. Mivel mind a kettő Isten teremtménye, Isten erejébe hasonlók egymáshoz. A művész alkotásai is hasonlók egymáshoz.

CASTOR: Milyen lehetett ez az ősi anyag és ez az ősi élet? Milyen?

POLLUX: Szállj föl a sztratoszférába, a magasság világába; a fagyos hideg hónába. Szemeiddel nem látsz semmit, pedig a világűr sugarai át- és áthatják azt. Ebből a láthatatlan sugaras világból születnek az elektronok; az elektronokból az atomok; az atomokból pedig az anyag s az anyagból a csillagok. A csillagok még ismeretlen birodalom számunkra és mégis ott sarjadzik föl az élet, ha az alkalmas az életre.

CASTOR: Am élet csak előből eredhet.

POLLUX: Helyes. De Isten maga az Élet, s ahol Isten, ott az élet. Sőt anyag is csak ott lehet, ahol Isten lelke lebeg.

CASTOR: Tehát Istantól erednek az ősi principiumok: anyag és élet!

POLLUX: S ezen principiümök egyesüléséből lánghol föl az egész gazdag élet.

CASTOR: Megértjük ezt, vagy inkább érezzük?

POLLUX: Inkább érezzük. De érzéseink egyre inkább ismeretekké keményednek.

CASTOR: Ugylátszik a test kérdését már emberrileg megértjük?

POLLUX: Tehát hogyan érted?

CASTOR: Test és lélek elválaszthatatlanok. Ahol a test, ott a lélek is. S ahol a lélek ott a test is. Test nincs lélek nélkül s lélek sincsen, legalább a mi világunkban, test nélkül. A lélek a test alakítója. S a lélek szintén csak testen keresztül látható. A két elv láthatatlan, de ha egyesülnek, láthatókká válnak.

POLLUX: Hogy képzeled el most már az egész világ megjelenését?

CASTOR: Isten gazdag! Véghetetlenül gazdag. Belőle erednek a minden ség alakító formái, a lelkek világa és Ő az anyagnak is a teremtője.

POLLUX: Te a szervetlen világ formáit is azonosítod a szerves világéval?

CASTOR: Nem azonosítom! A forma tágabb fogalom a leieknél. De az atom, a kristály formája is Istenről erednek. Az elektronok mechanikája az intelligencia époly fenségét ragyogtatja, mint a csodálatos szépségű folyékony kristály, vagy a tengernberben élő mindenféle geometriai alakú élő lény. Forma az atom alakító elve és forma a növény, az állat és az ember lelke. A lelket még azért is nevezem formának és a formát léleknek, mert mind a kettő a jelenség belső elve. Élet elve. Működési elve.

POLLUX: Más okod már nincs?

CASTOR: Azért is, mert a világ a haladás és a fejlődés magas létráját mutatja és a felsőbb az alacsonyabb formákon emelkedik. De a lényegbe vágó különbségeket magasabb és alacsonyabb között csak az látja igazán, aki azokat alkotta.

POLLUX: Szóval tanítod, hogy a formák között rangbéli különbségek is vannak.

CASTOR: Föltétlenül.

POLLUX: És melyik a legkiválóbb?

CASTOR: A formák formája, minden formák csúcsa a mi világunkban az emberi lélek.

POLLUX: És mi következik ebből?

CASTOR: Hogy a legszebb és legértékesebb test az emberi test. Az emberi test minden más testet erőre, hatalomra és fejlődésre felülműl.

POLLUX: A reformnemzedék is már elfordul a darvinista majomelmélettől. Elfordul az anyagelvűség minden nagyképűsködésétől. A reformnemzedék büszke saját teste méltóságára és arra törekszik, hogy ezt a testet a legmagasabb fokig kiművelje, kipallérözze, kifinomítsa. A test igen sok lehetőséget hordoz magában; igen sok erőnek a forrása. A test nem gép, amelyet javítani nem lehet. A test szervezet, amelyet tökéletesíteni kötelességünk.

CASTOR: Ez az ifjúság dala! Az ifjúság minden erővel hajlítani, alakítani, rugalmassá tenni törekszik testét. Munkával, sporttal és egészséges életmóddal. A lélek is ezt sugallja neki. A lélek felhangolja az észt, a szívet, testet s vidáman, derűsen nézünk a minden nap élet gondjai elé.

Az ember teste.

CASTOR: Szeretném az emberi test értékét még világosabban látni.

POLLUX: Mily szempontból?

CASTOR: Igen mélyen beverték eszünkbe a gondolatot, hogy az emberi test gép. S ha nézem a testet, tényleg úgy tűnik föl, mintha testem számtalan gép összetétele volna.

POLLUX: Mennél több gépből áll testünk, annál nyilvánvalóbb, hogy mi még sem vagyunk gépek.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: A természetben minden gép önálló. A maga dolgát végzi. Más gép nem hat reá, sem ő másra. minden gép benső egység s benső eszméjének és egységének megfelelően végzi feladatát. Az emberi test a gépek halmaza. S ezek a gépek nemcsak a maguk munkáját végzik, hanem pontosan beilleszkednek a többiek működésébe is. Egymást segítik, egymás munkáját kiegészítik.

CASTOR: Valóban bámulatos az az összhang, ami testünket áthatja.

POLLUX: És ez az összhang a jó közérzet.

CASTOR: S ha nincs meg a *közérzet*?

POLLUX: Akkor testünk gépezetének összműködésében zavar mutatkozik s betegek vagyunk.

CASTOR: Mi hozza létre bennünk ezt az összhangot?

POLLUX: Az összhangot a lélek hozza létre.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: A lélek az egész testet és minden porcióját élteti. A test lelkes test. A tűz a vasat, a lélek a testet hevíti. A lelkes test más, mint a nyers test. A lelkes test érez és a lelkes test lát, hall, szagol, ízlel és tapint. Tehát nemcsak a testben működő lélek érez, hanem a lelkes test, ép azért, mert lélekkel telsjes természetének megfelelőleg érez. A lelkes szem lát; a lelkes fül hall. Érzéseink lelkes szervekből fakadnak. Lelkes szemből, fülből stb. Mert a lélek a testben mindenütt jelen van és a testet minden izében áthatja.

CASTOR: Nem csoda ez?

POLLUX: Nem. Hiszen a lélek, mint forma, alakítja testünket már az anyaméhbén. A lélek, mint forma, növeli, gyarapítja, fejleszti és tökéletesíti egész életünk folyamán testünket.

CASTOR: Akkor miért van oly sok tökéletlen testű ember?

POLLUX: Sok oka lehet ennek. Talán a test, az anyag, amely a lélek hatása alá kerül, gyatra. Talán külső körülmények teszik durvává az anyagot és a lélek számára nehézkessé.

CASTOR: A lélek talán úgy van a testtel, mint a szobrász a fával, a márvánnyal, amelyből alkot?

POLLUX: Helyesen mondod. A legnagyobb ajándék, amelyet a szülők gyermekeiknek adhatnak, az egészséges testanyag.

CASTOR: Azért hálálkodik a jó Istennek már a bölcs Salamon is, hogy makulátlan testet nyert osztályrészül.

POLLUX: Szeplőtelen testből a jó lélek értékes testet alakít.

CASTOR: Tehát azt is mondhatjuk: amilyen a lélek, olyan a test és amilyen a test, olyan a lélek.

POLLUX: Elvben ezt kimondhatjuk, bár a gyakorlatban sok az eltérés. Mondhatjuk, hogy a test jelkép. A lélek jelképe. Mondhatjuk, hogy az ember megtestesült lélek.

CASTOR: Hát eddig ezt nem tartották?

POLLUX: Nem! Az anyagelvűség kimondotta: a test gép. A test minden működése gépies és nem lelkes.

CASTOR: De hiszen, ha nem volna lélek, akkor gép sem volna. A lélek készítette a gépet és nem a gép a lelket. Nem volna nevetséges, ha az ágy, az asztal azt mondanák: mi alkottuk az asztalost és nem az asztalos minket. Soha gép önmagára nem eszmél; csak a szellem eszmél magára és alkotására.

POLLUX: Teljesen helyes. Ebből láthatod, mit ér az emberi tudás? Milyen egyoldalú, elfogult és mennyi előítéettel teljes. Ha a háború előtti idők anyagelvű, világhíres tudósai feltámadnának, a szégyenpír borítaná el arcukat és a lelkiismeretfurdalás megörjítené őket, hiszen mennyi ezer, százezer és millió ember szívét, lelkét mérgezték meg.

CASTOR: Miféle szellem irányította hát akkor a tudósokat?

POLLUX: A nemzetközi, istentelen szellem. A gaza dasági világnézet csak a fény, a vagyon után bolondult. Elhanyagolta a lélek nemes erőit és a nemzetek ősi szellemének követeléseit. Faj, nemzet, nép idegen fogalmak. Nem csoda. Hisz a pénz is nemzetközi és nemzetközivé alakít minden más erőt és értéket. A világháború végén azonban győzök és legyőzöttek a fajiság, a népiesség, a nemzetiség öntudatára ébredtek. Ma Hitler époly nacionalista, mint Stalin, De főleg a legyőzöttek belátták, hogy önmagukban lehetséges meg a föltámadás zálogát. És pedig nem az anyagban, hanem a lélekben. Az egyéni és a faji lélekben.

CASTOR: Es ez a fellángolás volt a lelkiség feltámadása, a gépiesség legyőzöje is?

POLLUX: Úgy van! A test nem gép! A munkások nem gépek. Az osztályok sem gépek.

CASTOR: A test lelkes test. A munkások szabad, lelkes lények. Az osztályok pedig egy nagy közületnek, a népnek, a fajnak, a nemzet testének nemes alkatrészei.

POLLUX: A lélek megszenteli a testet. S a néplélek szent egysége illeszti a kitaszított tömegeket. Nincs többé proletárság és polgárság. Egy nemzet testének vagyunk szerves alkatrészei, összhangban élő egységes szervei.

CASTOR: Most már értem a hitleri és a mussolini tömegek örömjöngását, boldogságát és halálba rohanó lelkesedését.

POLLUX: Csak a lélek, nem az anyag képes ily nagy fellángolásokra. Csak a felhangolt lélek és a belőle lángoló fiatalok a szébb jövő biztosítéka.

CASTOR: Úgylátszik, nagyon eltértünk tárgyunktól. Hiszen nekünk az emberi test erényeiről kellene beszélnünk.

POLLUX: Valóban. De a testnek ép az a legnagyobb dicsősége, hogy átsugározza a lélek. Az emberi test, mondottuk, lelkes test. Az emberi test a lélek jelképe! Az emberi test a lélek kifejező hanga szere. Ilyen test nincs több a természetben. Ha a test nemességről, szépségről beszélek, akkor a lelket is dicsérem. Ha pedig a lélek fenséges erőiről és erényeiről mondok dicsőítő éneket, akkor meg a testet magasztalom, amelyen keresztül a lélek megjelenik. Az emberi test legszebb értéke, hogy a lélek rajta zendül meg és hogy a test a lélek harsonása.

CASTOR: Akkor ezt a testet életünk folyamán jól kell őriznünk, jobban, mint akár egy Stradivarius-hegedűt.

POLLUX: Úgy van! A test érzékeny hangszer. Sok gondot, figyelmet érdemel! Lehet erőit letompítani és lehet felhangolni. Ismét a bölcs Salamon mondja: A romlandó test teher a léleknek, s a földi sátor lenyomja a sokat tűnődő elmét.

CASTOR: A romlandó test?

POLLUX: Igen, a beteges, a nyavalys test. Az a test, amely minden figyelmet önmagára irányít és magának követel. Az a test, amely a lelket nem támogatja, sőt a maga számára lefoglalja. A testnek szolgálnia kell a lelket és nem megfordítva.

CASTOR: De ha a test is ápolásra szorul?

POLLUX: Igen, ápolni kell az egészséges testet. Úgy kell vele bánni, hogy erői a lélek számára egyre tökéletesebben kifinomodjanak. De nem úgy, hogy betegsége minden gondunkat lefoglalja. Az ilyen test már nem hangszer a léleknek.

CASTOR: A reformnemzedék is erre törekszik?

POLLUX: A reformnemzedéknek ez a legfőbb gondja. Túlzásba is megy, mikor a beteg gyermeket spártai módra a halálnak is odadobná.

CASTOR: Ez valóban embertelenség!

POLLUX: De a túlzás mögött ott van a nagy eszme: a test földi életünkben egyik legfőbb kincsünk és azt a lélekkel együtt ápolnunk, erősítenünk, fejlesztés nünk kell.

CASTOR: Ez a hang a felhangolt lélek dala.

A nemzet teste.

CASTOR: Beszélünk nemzeti vonásokról, szokásokról, arckifejezésekéről; beszélhetünk-e ugyanígy fajról, faji jellegű testről, tiszta fajról, tiszta vérről?

POLLUX: Valaha erről nem beszéltek és mégis kiváló népek léptek az élet színpadára. Ma ködös elmés letek, homályos absztraktiók vakítanak el bennüinket. A népek életét jelszavakkal zavarják meg s a földi együttélésünket csak még nehezebbé teszik. Nems csak gyilkos gázokat, bombavető repülőgépeket és egyéb pusztító hadiszereket gyártunk, hanem már olyan jelszavakat, robbanó jelmondatokat is, amelyek épügy a világ romlására vezetnek, mint a harci gépek.

CASTOR: Honnan ered az új jelszó?

POLLUX: Csak Németországból. Ez a nép örökös

forrongásban emészti önmagát és más népeket is. Ők találták ki a legnyersebb anyagelvűséget, a marxizmust, illetőleg a bolsevizmust. Ők (Stirner) a szélső individualizmust, ők voltak legelőször világpolgárok és most ők a fajtisztaság, a néptisztaság, a tiszta nemzetiség kikiáltói!

CASTOR: Hol lehet ma tiszta fajt találni?

POLLUX: Sehol. A német Nyugaton a francia néppel rokon. Délen sok szláv vér kering benne. Poroszország nagyrészben elnémítéssel orosz. Bizonnyal legkevesebb benne a zsidó elem és ez a kevés az új harci zaj oka. Ez a kevés nyugtalánítja a többi népeket is.

CASTOR: Miért ne küzdjünk a tiszta fajért?

POLLUX: Mert már elkéstünk!

CASTOR: S ha lehetne, tanácsos és áldásos volna ez a kiválasztás?

POLLUX: Semmi esetre!

CASTOR: S a franciák nem törekésznek-e valami ilyenre?

POLLUX: A franciáknak eszükbe sem jutna ilyen nyers elmélet.

CASTOR: Talán mert tiszta faj?

POLLUX: Sőt nagyon is kevert.

CASTOR: Miből van összetéve?

POLLUX: Délen sok benne a görög és a római, később mór, szaracén és föníciai. Nyugaton a normand és a breton. Keleten rokon a németekkel. És ezek a keleti elemek a dominálok. Franciaország nagyságának titka, hogy ily kitűnő elemek keveredtek el benne. minden európai nemzet vegyülék és pedig annyira az, hogy egyikben sem beszélnek csak egy nyelvet. De etnikai és nyelvi szempontból leggazdagabb a francia. Franciaország egyénisége ebből a sokrétű kicserélésből ered.

CASTOR: Ki mondja ezt?

POLLUX: Paul Valéry, a jeles író. A francia nemzet — mondja — a különböző ellentétes vérkeveredés folytán néhány század alatt egy olyan tiszta és

teljes európai személyiséget termelt ki, olyan jelen-tős szellemet és kultúrát létesített, amely hasonla-tossá teszi őt egy sokszor beoltott fához, melynek gyümölcsei a minőségük és ízük folytán egyesítve magában a különböző nedvek és nedűk szerencsés keverékét, egy egységes és szétválaszthatatlan lé-tezési formát alkotnak.

CASTOR: Valóban szellemes!

POLLUX: Ebben a jellemzésben minden benne van. Az öntvény mindig erősebb és keményebb, mint a tiszta fém! Az ipar, főleg a műipar sorra alkotja az öntvényeket, mert kényes céljainak jobban megfelelnek. A francia nép is, mint a sokfélék kemény egysége, egyrészt ezerszínű és ezerfélé aka-rat; másrészt a nagy történelmi pillanatokban, mint a világháborúban, egységesebb, mint minden más nép.

CASTOR: A kultúrája is azért oly változatos, oly gazdag!

POLLUX: Bizony, Franciaországban egy és ugyan-azon időben a legkülönfélébb élettípust, művészeti formákat, hitbeli árnyalatokat és hitetlenséget találod. Egyrészt konzervatív, másrészt haladó. Szereti a ha-gyományokat és a forradalmi újításokat. Olyan test, amelynek erői kifogyhatatlanok és ellenlábások, de sohasem irtják ki egymást.

CASTOR: Bizony ezzel a tényállással szöges ellene tében van a németek fajelmélete.

POLLUX: Úgy van! Ók szeretnék a német népet valami rengeteg nagy szűrőbe tenni. Szeretnék elő-ször eltávolítani a más fajtájukat. Azután szeretnék a németek vérét megcsapolni és belőle kiszűrni a nem német vérelemekeket.

CASTOR: Mintha ez lehetséges volna!

POLLUX: A német minden időben az elméletek nagymestere, a veszedelmes tanok szülője és fana-tikus híve a gondolatnak, hogy amit kieszelek, az meg is valósítható!

CASTOR: De a francia példa mutatja, hogy nincs igazuk.

POLLUX: A francia példa mutatja, hogy a német nép az a része a legzseniálisabb, amely Nyugaton lakik. A rajnai vidék, a bajor alpok nénetsége, amely leginkább kevert lakosság, leginkább európai is. Legközelebb is esik a francia és az angol szellemhez!

CASTOR: De Rosenbergnek más a véleménye.

POLLUX: Rosenberg gondolatai előítéletből erednek. Főleg a zsidóságot utálja, gyűlöli és megveti. A zsidóság kiszűrése kedvéért írta meg faj- és vér-elméletét. Tehát a politika irányítja minden sorát. Tagadhatatlan, hogy túloz. De tagadhatatlan az is, hogy ütései csak visszaütések a zsidó szellem hengései miatt. De erről most ne beszéljünk.

CASTOR: De hiszen az új nemzedéknek ép ez a legfőbb gondolata. A zsidó kérdés ma nemcsak vallási, hanem szociológiai kérdés is. Nemcsak gazda->sági, hanem erkölcsi probléma is. Nemcsak tudományos, hanem világnézeti elmélyedés is.

POLLUX: Helyes! Arról van ugyanis szó, hogy a nemzetközi, fölületes, erkölctelen, léha szellem hassa-e át a *kultúrát*, vagy a népiességből lángoljon-e föl az? De most mégsem ez a fő!

CASTOR: Hanem?

POLLUX: Most a nemzetek vérének megtisztításáról van szó. Helyes-e ez a tisztítás, vagy sem?

CASTOR: Es mi a véleményed?

POLLUX: A francia példa mutatja, hogy a népek annál kiválóbbak, mennél nemesebb öntvényt képeznek. És ez a folyamat sohasem fejeződik be. Legföljebb oly erőszakos időkben, mint ma. A dolgok természetes rendje szerint a népek, a fajok az egymás után következő leperdülő korokon keresztül állándóan rendeződnek és újra formálódnak.

CASTOR: Bizony a világháború után ez a rendeződés még idősrerűbb. Hatalmas kisebbségek kerültek gyűlölködő többségek alá. Kisebbségek, amelyek élni akarják a maguk faji és kulturális életét. Többségek, amelyek a nemzetközi törvények dacára, erőszakoskodnak.

POLLUX: Bizony, a szakadatlan felszívódás a jövőben már nem oly természetes és ha nem természetes, akkor a népek faji élete nem is lesz oly egyensúlyos zott és egy formára öntött.

CASTOR: Es az új nemzedék mire gondol?

POLLUX: Az új nemzedék elfogult. A politika vakká teszi. Egyrészt Hitler hatása alatt áll és szeretné átszűrni a fajt, másrészt éhes és más fajokat kíván lenyelni. Lehet-e ennek jó vége?

CASTOR A jelen sivár!

POLLUX: A jövő is, mert a jövő a jelenből ered.

CASTOR: A lelkiségnek kell megváltozna!

POLLUX: Az észnek be kell látnia, hogy a történelem okosabb, a természet bölcsében alkotó művész, mint a legdivatosabb államférfiú.

CASTOR: Tehát a természet és a történelem oldja meg a faji kérdést?

POLLUX: Úgy van! De az embernek is jól kell lelkesednie és a gyűlöletből a szeretetre kell áthangolnia minden érzelmét. A szeretet egyedül oldja meg a faji, a nemzeti kérdéseket. A szeretetben a fajok kiegyenlítődnek és egybekeményednek; a gyűlölét ellenben a legszilárdabb egységeket is felbontja.

A lélek őskép.

CASTOR: Sokat beszéltünk a lélekről is, amíg a testtel foglalkoztunk. De milyen a lélek? Ki látja a lelket? Ki írja le annak arcvonásait?

POLLUX: A lelket csak a lélek látja. De mi nem vagyunk tiszta lélek. Mi testbe öltözött lélek vagyunk. A mi testünk pedig nem a láthatatlan, hanem a látható dolgok észlelésére van berendezve. Szes műnk, fülnk, orrunk, nyelvünk és tapintószerveink azok a műszerek, amelyekkel mi a természetet megismerjük.

CASTOR: Az anyagtalan dolgok megpillantására nincs módunk?

POLLUX: Sajnos, nincs. Érzékszerveinket ugyan

finomíthatjuk és tökéletesíthetjük, de minden csak az anyagi dolgok észlelésére. A messzelátóval a csillagok birodalmába nézünk. A mikroszkóppal a vég-telén kis dolgokat emeljük ki a láthatatlanság homályából. A telefon a távolságokat és az időt szünteti meg. A rádió a teret és az időt még jobban legyőzi. A televízió pedig végleg megszünteti közöttünk a téri és az idői ūrt.

CASTOR: A lelkeket meglátására azonban nincsenek műszerek?

POLLUX: A lelkeket testtel és testi eszközökkel nem szemlélhetjük.

CASTOR: Nines is remény rá?

POLLUX: Nézetünk szerint nincs!

CASTOR: Hát a spiritiszták nem érintkeznek a lelkekkel?

POLLUX: Hagyjuk a spiritisztákat, ők sem a lelkeket látják, hanem csak a leksi jelenségeket. A leksi jelenségeket pedig spiritizmus nélkül is észlelhetjük. A tudomány ép eleget foglalkozik a leksi jelenségekkel.

CASTOR: Sőt a minden nap élet is.

POLLUX: Azt nem mondhatnám. Tagadhatatlan azonban, hogy sokan közülünk oly érzékeny műszerek, hogy megérzik szomszédjaik leksi villanásait is. Mondhatom, ha minden jában iparkodnánk magunkban ezt az érzékenységet fejleszteni, nem érdekelne, látható-e a lélek vagy sem, hanem igyekeznénk a leksi áramok jó felfogóívá fejlődni. De most másról van szó.

CASTOR: Igen, arról szeretném valamit tudni, mi a modern nemzedék véleménye a lélekről?

POLLUX: A modern ember levonta a követkéztetéseket. Részben már erről is beszélünk.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: Már elmondottuk, hogy a XIX. század tudosa a leket, az életet mint önálló és magában gyökeredző valóságot nem ismerte el. mindenáron azt szerette volna bebizonyítani, hogy az élet és lélek

jelenségei csak az anyag jelenségeinek a folytatása és meghosszabbítása. De pórul járt. Mennél inkább igyekezett ezt bebizonyítani, annál inkább győződött meg az ellenkezőről.

CASTOR: Lehetséges ez?

POLLUX: Olyan nagy tudós és olyan nagy anyagelvű, mint Claude Bernard, rájött arra, hogy a fejlődés és az átöröklés minden mechanizmust megcsúfol.

CASTOR: És elismerte végül a lelket?

POLLUX: SZÓ sincs róla. De kitalált egy új szót, a lélek, az élet helyett. Ez az új szó: – irányító eszme. Vagyis az irányító eszme az, amely egyedül teremt és irányít és nem a lélek.

CASTOR: Vagyis egy új szimbólumot födözött föl. Az ismeretlen helyébe más ismeretlen illesztett.

POLLUX: Úgy van! Az irányító eszme az -idéé, qui seule crée et dirige-, az élet, a lélek eszméjét pótolja. Mert hiába, az anyagelvű világba csak egyformaság, egyfélle ritmus, egyfélle vonal lehetséges. Az élet ellenben kiszámíthatatlan sokféleség, ezerfélle ritmus, a végtelenbe vezető vonal. Fejlődés? Átöröklés? Mennyi új kezdet! Mennyi új lehetőség! Mennyi új célszerűség! Egyik sem gépiesség! Mind célszerűség!

CASTOR: A célszerűséget nem is említettük eddig!

POLLUX: Pedig a célszerűség csodálatra méltó. Az anyagban is lehet célszerűség, de az egyirányú és egyvonalú! önmagából új útra ki nem léphet. De az élet célszerűsége a folytonos újság. A folyton bekövetkezhető új körülményekhez való alkalmazkodás. A létért való küzdelemben a győzelmes akarat, sőt győzelem.

CASTOR: Ha tehát a lelket nem láthatjuk, melyek mégis a természetben észlelhető legáltalánosabb megnyilvánulásai?

POLLUX: A legáltalánosabbak, amelyek minden élőt egyetemesen jellemeznek? Hát halljad:

A lélek a nagy szervező, mert ő a sejtek életét

egy közös és egységes célba rendezi; az egész testet szervekkel fölfegyverzi.

A lélek a nagy alkalmazkodó, mert az élet mindenkorai föltételébe ügyesen beleilleszkedik. Sőt (mis mikri) magára ölti a külső körülmények természetét, előnyeit és védelmét.

A lélek megszerzi magának a létfenntartás eszközeit. Benső készségeket, szerveket fejleszt ki magasból, hogy önmagát az adott életkörülmények között fenntartsa és ezeket a készségeket és szerveket utós daira is átörökli.

A lélek a fejlődés és haladás maga; a fejlődés és a haladás belülről gördülő kereke. Lépésről lépéstre emelkedik a kedvező föltételek mellett. Maga készít el lépcsőit és hágcsoit; egyre jobban tökéletesíti, bővíti, gazdagítja és fokról-fokra teremti önmagát.

A lélek örök céljai felé törekzik, amelyeket, mi nem látunk, de amelyeket ő önmagában belülről, belső fényességében lát és feléjük tör.

CASTOR: Csodálatos a lélek. Ha a föld történetes nek szemszögéből nézzük, akkor jövünk rá, hogy amit mi most tudós módra elgondolunk, az egykor történelem volt, a lélek fejlődéstörténete.

POLLUX: Úgy van! A lélek önmagában mindenig ugyanaz. De mihelyt a történelem és fejlődés kerekei alá kerül, akkor már más képet mutat. Akkor bontás koznak ki erői és lépnek az élet színterére. Megkezdődik az élet történelme, amely egyúttal a lélek története is.

CASTOR: Melyik életé? Melyik léleké?

POLLUX: minden életé. minden léleké. Az egész életé a legegyszerűbb moszattól, fel az emberig. Az élet gazdagsága egyszerre nem jelenhetett meg. Nem voltak meg az élet előfeltételei. Lépcsőkre és hágcókra volt szüksége, hogy a föld és az éghajlati viszonyok kialakulása útján maga is kibons takozzék.

CASTOR: Szóval az élet vékony ere, mint a nagy folyók eredete, alig észrevehető. Aki csak a forrást

látja, nem hinné, hogy abból a Duna, vagy a Nílus fog kiteljesedni. Pedig az a vékony erezet egyre dagad, szélesedik és mélyül és egyre értékesebb.

POLLUX: Azon erecske nélkül nem létezhetnék a nagy folyam sem. Az az ősanyja és ősképe a folyamnak.

CASTOR: őskép. Nagyszerű szó. A biológusok is ma a lelket ősképnek mondják. Miért?

POLLUX: Egy régibb fogalmat akarnak új szóval szemléltetni. A lélek forma; a lélek entelecheia, a lélek ratio seminalis, a lélek idée directrice, a lélek domináns, a lélek végül őskép. Ne gáncsoljuk ezeket a jelképeket. Mindegyikben van valami új szín, amely a lelket jellemzi.

CASTOR: És mit jelent az őskép?

POLLUX: Az anyagelvűekkel szemben azt fejezi ki, hogy a lélek már az anyagbaöltözése előtt kész kép. Kész alak. Kész lehetőség. Ha az anyagba kerül, úgy valósul meg, mint ahogyan mint testetlen kép létezett. A lélek megjelenésének és kifejlődésének csirája is önmagában, saját ősképében rejlik. Nem külső erők tákolják össze az anyaggá testesült képet, hanem az őskép a maga erőivel és erőiből gördül ki a láthatatlanságból a látható világba; a homályból a fénnybe, a testetlen étheriségből az anyagba. Működő okok e kialakulásban nem szerepelnek. Az élőlény oka saját lelkének ősképe.

CASTOR: Csodálatos, mikép erőlködik az ember, hogy észleleteit, élményeit, gondolatait szavakba foglalja.

POLLUX: Es a szavak mégis csak szavak! Semmis fél szó ki nem fejezi tisztán és szűziesen, mi a lélek? De szavak nélkül még kevesebbet tudnánk az életről, lélekről és egyéb rejtyékről. A szavakat, a jelképeset meg kell becsülnünk, mert mégis csak ezek vezetnek el bennünket a megoldatlan kérdések kapujáig, amelyeket felnyitni minden bölcselő alma és minden idők reménysége.

CASTOR: És ez a vágy mindig lelkesít. Ez a vágy

folytonos éberségen és tüzes hangulatban tartja lelkünket.

POLLUX: Ez a vágy szakadatlanul felhangolja a lelket, hogy saját mélységeinek küszöbéig hatoljon és egyszer mégis csak a lélek szentélyébe belépjen.

Az 'őskép' erői.

CASTOR: A lélek tehát őskép. A lélek az élet, a fejlődés, a szaporodás és a teljes kivirágzás ősöka. A lélek belülről egész és belülről gördül ki és rob-bántja ki működését. A külső körülmények csak kö-rülmények, esetleges feltételek. Akadályozzák vagy gátolják a lélek kiteljesedését, de belülről nem irányítják. Mindez remek tudás. De korántsem meríti ki a lélek egész belső terjedelmét. Nem tükrözi sem szélességét, sem hosszúságát. Hiszen annyi a lélek és oly sok színű, fényű és gazdagságú, amilyen az élet. Ebből az következik, hogy a lelkek, az ősképek kimeríthetetlenek.

POLLUX: Helyes!

CASTOR: Továbbá az következik, hogy az őss képek térben és időben egymás mellett működnek és egymásból le nem vezethetők.

POLLUX: Helyes!

CASTOR: De mit csinálunk akkor a leszármazás elméletével?

POLLUX: A leszármazás elmélete a régi alakjában a múlté. A természet évmilliós működését hiába les-sük, le nem leplezzük. Nem győződünk meg arról, hogy az egyik őskép a természet hatása alatt mássá változott. Ez az elmélet csak föltevés. A gyakorlatban pedig ép eleget igyekeztek a tenyésztők lényegesen új alakokat, ősképet kitenyészteni. Az nem sikerült. A tenyésztés csak az őskép keretein belül sikerült. A kereteket átütni és új típust létesíteni nem sikerült. A galambok, nyulak, tulipánok, rózsák minden mess terkedés mellett ugyanazok maradtak. A természet és a tenyésztés művészete legfeljebb azt bizonyítják,

hogy a szemre szép ősalak rengeteg termékeny erőt hordoz még méhében és roppant engedelmes a jó-indulatú behatásokkal szemben. Dehát sündisznóból sohasem lesz kecske.

CASTOR: Azt hallom, hogy a lélek, az őskép belük ről igen sokféle és termékeny újításokra alkalmas és a jóindulatú erőkkel szemben engedelmes.

POLLUX: Úgy van! És a lelkek, az ősképek különbözősége többnyire csak ezen nyugszik.

CASTOR: Mit akarsz ezzel mondani?

POLLUX: Magad is tudod, amit mondani fogok és hosszan fölösleges is róla beszélni. Más a növény és más az állat lelke, ősképe. Más a működésük, tehát más a berendezésük, más a szervezetük. De a növények és az állatok lelki élete a növény, illetőleg az állatvilág keretein belül is roppant változatos. Bizony én nem tudom, hogy hány százezer növény- és mennyiféle állatfajta népesíti be földünket és íme azok, mint ősképek, bizonyos általános kereteken belül is roppant különbözők. Mindannyian növények, vagy állatok; de mint növények és állatok roppant változatosak, roppant eltérőek, pedig lényegük mélyén mégis csak növények vagy állatok.

CASTOR: A növény- és az állatlélektan ép eleget foglalkozik életükkel és változatos küzdelmeikkel.

POLLUX: Ép ezért e helyen sem a növények, sem az állatok ősképeit bővebben nem tárgyaljuk.

CASTOR: És a Maeterlinck-féle szép lelkek is eleget kihangsúlyozzák, hogy mily szép, gazdag, fejlődésre képes, állhatatos és bátor lélek pl. á növények lelke. Nem okfejtők és nem nyitott szemmel számítgatok, sőt olyanok, mint az alvajárók, de mégis bölcsen eligazodók. Öntudatlanságuk dacára is okosan céljukhoz jutók.

POLLUX: Az állatok barátai pedig túlzásaiakban az állat lelkét annyira kidícsérik, hogy még az ember fólé is emelik. Sajnos, ezek nem ismerik az ember lelkét, talán legkevésbbé önmagukat.

CASTOR: Tagadhatatlan azonban, hogy az állat-

világban az állatiság általános keretein belül óriási fejlődés, tökéletesedés jelentkezik. És ez azt bizonyítja . . .

POLLUX: . . . hogy az állati lélek ősképe egységes szerkezete mellett is roppant gazdag, változatos, fel-felé haladó célokkal és erőkkel teljes. Az állat minden állat, de mily különbség feszül az állatok ősképei között.

CASTOR: Ezeket az ősképeket a növényekből vezetni ugyancsak lehetetlen.

POLLUX: Bizony a XIX. és a XX. század anyag-elvű tudósai hiába iparkodtak az ősképek kereteit szétribbantani és egymásba illeszteni.

CASTOR: Ebből az következik, hogy az ősképek merevek és csak falaikon belül hajlékonyak.

POLLUX: S az is következik, hogy egy ősképből az elők világát nem lehet levezetni.

CASTOR: Tehát a természet lényege a többféléség (a pluralizmus) és nem az egyféléség (a monizmus).

POLLUX: úgy van! S azért fölösleges téves elméi ettékkel az embereket rontani. Feltevésekkel, vagy véleményekkel a helyes gondolkodást megfertőzni. Az emberek ugyanis a be nem bizonyított tételekből mérgező világnézeteket termelnek ki.

CASTOR: És örüljünk a természet sokféleségének, a gazdagságának, amely mégis egységbe és összhangba illeszkedik. Örüljünk, hogy a típusok, az ősképek is sokfélék és azokon belül végtelen sugárzó a színszerűségük.

POLLUX: A természet gazdagsága ugyanis föl emeli a lelket, ihlettel és belső fénnyel tölti el. Míg ha minden egy volna, unalom terpeszkednék el fölöttünk.

CASTOR De az emberi lélekről még nem beszélünk.

Az emberi lélek.

CASTOR: Csodálatos, hogy az egész emberiségnek azon egy az ősképe és ez mindenjünk lényege.

POLLUX: Bizony az emberek között nincsen olyan nagy különbség, mint a növények és az állatok között.

CASTOR: AZ is csodálatos, hogy minden fejlődési elmélet az emberen csödöt mond.

POLLUX: Bizony a legprimitívebb ember és az európai között nem az a különbség, hogy a primitív ember csak valami magzatember, az európai pedig már kifejlődött. A legegyszerűbb néptörzsek gyermekéit Európában beírathatjuk az elemi iskolába, sőt a közép- és a felsőbb iskolákba is.

CASTOR: És szégyenszemre megtörténetik, hogy az a pápuagyerek, akit elválasztunk a szüleitől és nálunk nevelünk, többre megy majd a tanulásban, mint sok honi gyerek.

POLLUX: Ez sincs kizárvá! Az Egyház is bennszülött gyerekekkel igyekszik a vallást terjeszteni és népszerűsíteni.

CASTOR: És napjainkban az amerikai négerek zenei kultúrája száguld végig az egész világon.

POLLUX: Tehát az emberiségnek, éljen bárhol, egy az ősképe, egy a lelki berendezése, egy az általános képessége, ép azért a fejlődés, úgy, amint a természettudományos felfogás nyomán elképzelik, nevetséges.

CASTOR: Ha egy az őskép, egy volt akkor az első emberpár is.

POLLUX: Világos. Kétféle, háromféle emberi ősképnek sehol nyoma.

CASTOR: Azért egyformá a testünk is.

POLLUX: Nyilvánvaló. Mert a sárga és a fekete színek az éghajlat és egyéb mellékkörülmények eredményei.

CASTOR: És a sárga kínai és japán megköszönnék, ha őket alsóbbrangú embereknek képzelnők.

POLLUX: Sőt ők és még más régi színesek, pl. a malájok, évezredes kultúrájukra hivatkoznak és az európait s a ma gyermekéit, lenézik.

CASTOR: Ha pedig a lelkünk egy, miért dicsek szünk a vérrel?

POLLUX: Mert elfogultak vagyunk. Testünk és vérünk is az egy lélek külső kifejezése, tehát lényegükben egy.

CASTOR: Lehetne-e egy zsidó vérét az áriába eredménnyel átömleszteni.

POLLUX: Nyilvánvaló.

CASTOR: Akkor minek a vérkultusz?

POLLUX: Hogy a gyűlöletet a földön terjesszük.

CASTOR: De lehet-e, hogy a vérímadók elfogultságukban oly roppantul tévedjenek?

POLLUX: Miért ne? A gyűlölet elvakít. És mert részben igazuk van, gyűlöletüket az összes más vérűkre- átviszik.

CASTOR: Mit mondasz: részben talán igazuk van?

POLLUX: igazuk van abban, hogy a nem áriái sokat vétett az áriái hit, kultúra és gazdasági élet ellen. De ez nem a más lélek és a más vér gyümölcse, ez a más nevelés, és más eszmények eredménye.

CASTOR: Tehát nem igaz, hogy a zsidó lelke és vére más.

POLLUX: Ez nem igaz.

CASTOR: De igaz, hogy lelkiségük és vérhajlamuk más.

POLLUX: Ez igaz. De ez most minket nem érdekel. A födolog, hogy minden ember ősképe, teste és vére egy.

CASTOR: Miben különbözik ez a lélek a növény és az állat lelkétől?

POLLUX: Egy világ választja el a kettőt.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: A növény és az állat lelke korlátolt, az emberé ellenben korlátlan. Azoké földhöz tapad, az emberé a végételenbe szárnyal. Azoké kiszámítható, az emberé felmérhetetlen. Azoké a testbe zárt, az emberé a test fölé szárnyaló.

CASTOR: Óriási távlatok.

POLLUX: Óriási fejlődési lehetőségek.

CASTOR: A növénynek, állatnak nincs jövője.

POLLUX: Jövője csak az embernek van.

CASTOR: Azoknak nincs történelmük sem.

POLLUX: Történelme csak az embernek van.

CASTOR: Miért mondja akkor Baumler professzor: hogy a német nép a szellem helyébe a vérét és a földet akarja állítani? Miért mondja, hogy az új kultúra nem az értelem, hanem az érzések és az indulatok kultúrája lesz?

POLLUX: Ezek a Rosenberg-féle túlzások. Hogyan pótolhatja a szellemet a vér és a föld, mikor a vér a szellemet olajozza, a szellem pedig a vérét és a földet nemesíti. Vagy lehet-e érzések ből és indulatokból kultúrát létesíteni? Az érzések a lélek nemes vagy nemtelen kifejezései. Az indulatok pedig a túlfűtött lélek kirobbanásai. Mind a kettő csak az ész jármában jár helyes úton.

CASTOR: Azután más az értelem és más az érzések és indulatok hatása és eredménye. Érzéssel nem lehet repülőgépet, mérges gázokat és újfajta romboló eszközöket elővarázsolni. Az ész eszeli ki ezeket! Indulatokkal sem lehet gazdasági életet teremteni. Mindez az ész munkája.

POLLUX: Olyan beszéd ez, mintha valaki azt mondaná, hogy fejünkkel járunk és öklünkkel gondolkodunk.

CASTOR: Úgylátszik ez a beszéd csak az élharcosok szájába való. Ropogós, vakító és semmitmondó!

POLLUX: Nap helyett villannyal akarnak világítani és kápráztatni!

CASTOR: A mi napunk a lélek; a lélek eszköze pedig az ész. Az ember minden dicsősége az ő eszessége.

POLLUX: És az ember csak addig ér valamit, amíg eszes.

CASTOR: Föl kell tehát hangolnunk lelkünket, hogy önmagunkat; lelkes és eszes természetünket megismérjük és a lélek kincseit szemeink elő tárjuk.

POLLUX: Csak így ismerjük meg: mi a lélek és

mi a szellem, amiről most a világ filozófusai is tárgyalnak.

CASTOR: Beszéljünk most már mi is erről.

Lélek és a szellem.

CASTOR: Miért választják el a szellemiséget a lélektől?

POLLUX: Hogy a szellemiség fénye annál vakítóbban ragyogjon.

CASTOR: Hát nem minden lélek szellem?

POLLUX: Valóban nem minden lélek szellem. De minden szellem lélek.

CASTOR: A szellemiség több mint a lélek?

POLLUX: A szellemiség a lélek betetőzése.

CASTOR: Tehát a szellemiség emeli az emberi lelket a növény és az állat lelke fölé?

POLLUX: Sőt a szellemiség a lelket nemcsak a növény és az állat fölé emeli, hanem egyúttal a halhatatlan lények birodalmába illeszti.

CASTOR: A növény és az állat lelke nem halhatatlanok?

POLLUX: Mind a kettő élete és működése addig tart, amíg testük él.

CASTOR: Vagy megfordítva a növény és az állat addig élnek, amíg lelkük él.

POLLUX: így is mondhatod.

CASTOR: Miért hal meg a lelkük a testükkel?

POLLUX: Mert lelkük működése a testükével össze van kapcsolva.

CASTOR: es az ember lelke többet munkál?

POLLUX: Az ember lelke függetlenül a testtől, oly magasan szárnyal, hogy a test azt oda nem kös vetheti. Az emberlelke bár a testben él, működését nemcsak a szervezetével végzi, hanem önmagában, test nélkül oda emelkedik, ahová ő való, a szellemi lét birodalmába.

CASTOR: Csodálatos, hogy már a primitív népek is a szellemekkel társalognak!

POLLUX: A primitív népek a maguk szűzies természetességükben talán még közelebb vannak a szellemek hónához, mint mi! Lelkük démoni erőkkel rendelkezik, amelyeket már a modern lélek levetközött. A földet ők még nem ismerik, de az istenség ereje már őket is megdelejezte és maga felé fordította.

CASTOR: Hatásos szó: megdelejezte. Az ember szellemét, mint a delej a vasat, húzza a szellemvilág és ezt a vonzást a lélek folyton érzi. Antennák vagyunk és a szellemek hónából érintéseket kapunk. Talán tudunk is róla; talán sejtelünk sincs róla. De a szellemek villanásai az antennahordozók lelkében mint érzések és gondolatok fényenek föl.

POLLUX: Évezeredek múltak el és mi a lelket, a lélek rejttet életét nem ismerjük. A tudósok, az anyagelvű technikusok, semmi érzékkel nem birsnak az ismeretlen, a rejttet iránt. Csak azok tartják ébren a lélek titkos erőinek hitét, akik maguk is átélik azt. A szentágostonok nem hitetlenek a rejttet szellemi erőkkel és hatásokkal szemben, mert lelkük folytonosan hatásokat vesz föl és küld a szellemvilág területén.

CASTOR: De a médiumok lelki képességei nem betörés-e a szellemi világba. Vagy talán a szellemeknek a médiumokon végbevitt működései nem betörés-e a földi, a mi anyagi világunkba?

POLLUX: Bizonytalan! Mert a médiumokkal tudományosan és több megértéssel kellene foglalkozni.

CASTOR: De a parapszichológusok foglalkoznak is.

POLLUX: Foglalkoznak, de működésüket kétely és tagadás kíséri.

CASTOR: Pedig a híres Richet, a Sorbonne jeles tanára és a biológia híres művelője is minden kételkedéssel szemben vallja a rejttet erők létezését. -Minden megtörténik már, amiről tagadtam, hogy megs történhetik. (Omnia iam fient, fieri quae posse negabam.)

POLLUX: Valóban a lehetetlen is már lehetséges. S a lélek mint szellem, szinte a szemeink előre varázsolja magát.

CASTOR: Innen indultunk ki: A lélek szellem. Több mint a növény és az állat lélek. Társa a szellemvilágnak.

POLLUX: Kezdete annak a szellemvilágnak, amelynek fokozatait mi nem ismerjük. Mi a lépcső legelső fokát foglaljuk el. De rajta állunk a lépcsőn! Azért nem vagyunk mi teljesen a test rabjai. Sőt érezzük, hogy testünk elnyomja szellemiségeink föllángolását. Érzi ezt minden lángész! minden szellemből élő! Érzi, hogy a test legkisebb betegségei is eltompítják a lelket. Szegény lélek, mily gyenge vagy a test nehézségeivel szemben és anélkül mily szörnyű erős!

CASTOR: Fenséges látások. De hát akkor a német professzor miért támadja szellemiségeinket. És Klages miért mondja, hogy a szellem a lélek ellenlába.

POLLUX: Hagyjuk e kérdéseket későbbre. Örüljön a lelkünk már most is, hogy több vagyunk az anyagnál, a növénynél és az állatnál. Hangoljuk föl a lelkünket, hogy majd mély és igaz pillantással ragadjuk meg lényiségeink három fő alkatrészét: a testet, a lelket és a szellemet. És világosan lássuk, mit ad a test, a lélek és a szellem a haladásnak, a kultúrának, az új nemzedéknek. Eddigi vizsgálódásaink inkább csak bevezető szempontok az új kor bölcselőjéhez és a bölcselő hivatásához.

III. FEJEZET. TEST, LÉLEK ÉS SZELLEM MŰVELÉSE.

A test művelése.

CASTOR: Az idők, a szemléletek és a tudományos felfogások változnak, bővülnek, tisztnak. Máskép gondoljuk el ma a test mivoltát, működését és hivatását is, mint régen.

POLLUX: Bizony az elmúlt századok gépies és anyagelvű nézeteit ma már nem tanítjuk. Az emberi test eredetét, lényegét és működését máskép látjuk ma, mint régen.

CASTOR: Mi ennek az oka?

POLLUX: A túlzás. Sajnos, az ember nem tud a középúton haladni. Vagy jobbra vagy balra, vagy lefelé vagy fölfelé túloz. Gondolatában minden van igazság is, de ezt az igazságot a túlzás eltorzítja. Hiszen erről már beszéltünk.

CASTOR: Beszéltünk, de nem eleget! A testet nagyobb gonddal kell vizsgálnunk és több időt kell neki szentelnünk. És azért kérdem: a gépies és az anyagelvű fölfogásnak minden túlzásai dacára is mennyiben volt igazuk?

POLLUX: A Szentírás szerint is Isten az embert utoljára teremtette. Mikor minden készen volt! Mikor a világerők között meggyökeredzhetett, fejlődhetett és kivirágzhatott.

CASTOR: Miféle világerők között?

POLLUX: A természetben hatalmas erők dolgoznak. A mechanikai, fizikai, kémiai és a fiziológiai erők. Ámde ezen erők az emberben is működnek. Sőt ezen erők nélkül az ember nem létezhetnék. Azért mondották: -az ember mikrokozmos-. Az ember a világerők összefoglalója kicsiben. -Az ember

CASTOR: Most látom csak, mily nagy ez az igazság. Hiszen érzékszerveim, szívem, tüdőm, májam stb. mind gépiesen és pontosan működnek. Másrészt az orr, a nyelv, a táplálkozás és az emésztés stb. a kémiai veszik igénybe. A test gyarapodása, fejlődése megint a fiziológia törvényei szerint megy végbe.

POLLUX: AZ ember úgy tűnik föl, mint egy pontos és fönséges gép. Azért túloztak oly könnyen a gépies és anyagelvű gondolkodók. Más oldalról azonban ez a gép több, mint gép. Mert nemcsak gép, hanem lelkes gép is!

CASTOR: Bárcsak a gépek is mind lelkesek lehetnének!

POLLUX: Lehetetlen! Akkor a röpülés, a távolbálás és sok más kérdés nemcsak meg volna oldva, hanem ezek a gépek mind működésük közben önmagukat is figyelnék, javítanák és saját hibáikat kiküszöbölnék.

CASTOR: Talán ez mégis túlzás!

POLLUX: Igen, túlzás! Söt lehetetlenség! Azt akarom csak mondani, hogy látás, hallás, szaglás, ízlés és tapintás közben érzékszerveink a benyomás sokat nemcsak gépiesen fölfogják, hanem, ha kell, azokhoz alkalmazkodnak, hozzáilleszkednek, hogy lehetőleg pontosan működjenek. A gépek maguk ezt nem teszik. Legföljebb mi magunk állítjuk be jobban a gépeket, ha már roszszerű működnek.

CASTOR: Azután az érzékszervek máskép dolgoznak, mint pl. a szemüveg, a hallócső stb.

POLLUX: A szemüveg, a hangfogó, a távolbalató nem maguk látnak és hallanak, hanem mi látunk és hallunk velük. Ellenben azt helyesen mondjuk, hogy a szem lát, a fül hall, a nyelv ízlel stb.

CASTOR: Mi a különbség a kettő között?

POLLUX: A szemüveg egyszerű gép, a szem lelkes gép. A rádió gép, a fül lelkes gép.

CASTOR: Tehát nemcsak a lélek lát, a lélek hall, a lélek ízlel stb.?

POLLUX: Szó sincs róla. A lelkes szem lát, a lelkes fül hall, a lelkes orr szagol stb.

CASTOR: Mi nem lelkes bennünk?

POLLUX: minden lelkes bennünk! Az agy, az idegrendszer, a szív, a tüdő, az összes szervek minden lelkesek és lelkesen működnek.

CASTOR: Es ez a lelkesség főleg miben nyilvánul meg a szervekben?

POLLUX: Hogy úgy a külső világhoz, mint a belső világunkhoz alkalmazkodnak. Új körülmények között sem jönnek zavarba, hanem a hasznos körülményeket még saját javukra is fordítják, az ártalmasak ellen pedig védekeznek

CASTOR: De hát hasonlót az állatoknál is tapasztálunk?

POLLUX: Természetesen. Hiszen az állatok sem tiszta gépek, mint Descartes és a gépies gondolkodók vélték. Az állatok is lelkes lények és a saját életkörülményeik között az érzékszervek és más szervek működése az emberéhez hasonló.

CASTOR: Nem kisebbítjük-e le ezzel az embert?

POLLUX: Szó sincs róla. Az ember lelkét mi nem azonosítjuk az állatéval, csak azt mondjuk, hogy az emberben is vannak az állatokkal közös lelkes működések. Az ember kiválósága és fönsége az ő szellemé. Az állat ezt utói nem éri.

CASTOR: Örülnünk kell, hogy testünk szerkezete ily kiváló.

POLLUX: Arra kell gondolnunk mindig, hogy testünk láthatatlan lelkünknek látható ellenképe. Nem szabad elfelednünk, hogy a lélek két világhoz tartozik: az anyagsés a szellemvilághoz. Mind a két világban nagy az ő hivatása.

CASTOR: Erre nem is gondoltam!

POLLUX: Pedig ez fontos. A testetlen szellem a testi világot közvetlenül nem ragadja meg, tehát testé válik és érzékszerveket alakít ki magának a testben. Ezek az ő fogantyúi. Viszont a szellemi világban sem lángolhat föl e testi ruhájában és ezért

a testtől függetlenül, mint tiszta ész és tiszta szellem emelkedik oda.

CASTOR: És ez a szellemiség ráfénylik-e a testre is? Megszépíti-e, megdicsőíti-e a testet?

POLLUX: minden szépítőszernél hatásosabb a szellem bája és kellemé, amelyet a testre áraszt. De mégis arra is kell törekednünk, hogy fizikai eszközökkel is szépítsük a testet és erőit fokozzuk.

CASTOR: No, ez a gondolat mindenkit fellelkesít. Mert van-e valaki, aki ne iparkodnék szép, egészséges, fejlett és tökéletes testű lenni?

POLLUX: Hát beszélünk akkor erről.

A test kultúrája.

CASTOR: A test a lélek hangszere!

POLLUX: És mennél finomabb a hangszer, annál tökéletesebbet alkot a lélek.

CASTOR: A hangszert tehát finomítani kell.

POLLUX: A hangszert a lélek tökéletes eszközévé kell kiteljesíteni.

CASTOR: Milyen módszerekkel?

POLLUX: Vigyáznunk kell egészségünkre. Főleg belső szerveink egészségére. A szív az élettevékenység rugója. De a többi szervek is mind az élet örömeinek és jóságának kellékei.

CASTOR: Hányszor fordul elő, hogy kellemetlenek, izgágák, gyanakvók, rosszmájúak vagyunk. Magunk sem tudjuk, miért? Magunk sem tudjuk, hogy azok vagyunk és egy betegség végén pattan ki, hogy tényleg a máj, az epe vagy a vese betegsége jellemünkre is rányomta már a bályegét. A szervelgések, a hirtelen föllobbanások, a szeszélyek is hánysszór a szív fizikai megbetegedésének lelki ellenképei.

POLLUX: És mégis főleg az érzékszervekre kell ügyelnünk. Szemünk, fülünk egészsége nemcsak a fizikai látás és hallás föltétele, hanem a lelki éleslátás és a lelki éleshallásé is. minden megismerés

forrása és kezdete, mondották a régi bölcsék, az érzékek. Ha az érzékek betegek, megismerő képességünk is gyönge. Viszont gondolkodásunk éles és erős, ha érzékszerveink kifogástalanok.

CASTOR: Nyilvánvaló tehát, hogy egész testünket ápolnunk, gondoznunk és tökéletesítenünk kell.

POLLUX: Teljesen helyes. A testi ápolás első főtétele pedig az egészséges élet. Nem szabad készakarva testi egészségünk ellen véteni. A véletlen, az időjárás viszontagságai, az infekció úgyis folyton veszélyeztetik épségünket és egészségünket. Legalább mi ne tegyük tehát ki magunkat veszélyeknek.

CASTOR: Levegő, fény és víz az egészség főtételei.

POLLUX: Ezekből soha sem elég. Ezek a mi életkedyünknek és életlángolásunknak föltételei.

CASTOR: Es a testgyakorlás?

POLLUX: Jól mondtad. Testgyakorlás! Mondhattad volna: sport! De a testgyakorlás áll az első helyen és azután jön a sport.

CASTOR: Miért?

POLLUX: Mert a módszeres testgyakorlás az egész test erőinek, rugalmasságának, hajlékonyságának, kiteljesedésének az eszköze.

CASTOR: És a sport?

POLLUX: A sport csak egyes testi ügyességeknek a művészeti való kifejlesztése.

CASTOR: Mind a kettő szép, jó és nemes.

POLLUX: Mind a kettő korunk bálványa.

CASTOR: Főleg az új nemzedéké!

POLLUX: Főleg a reformnemzedéké!

CASTOR: Ma a test ápolása új eszmény!

POLLUX: Ma az erős test az új remény!

CASTOR: Új nemzedék új vért, új csontokat, új erőt, új férfiasságot követel.

POLLUX: Ugyanazt hajszolja az új nő is!

CASTOR: Örülünk kell tehát a torna diadalának.

POLLUX: De örülünk kell a sportszenvedély elterjedésének is.

CASTOR: Mi haszna van általában a test kultúrájának?

POLLUX: Ez nemes és fontos beszédtárgy!

CASTOR: Részletezzük tehát!

POLLUX: Beszélünk vallásos, hazafias, erkölcsös és tudományos öntudatról. A háború után egy új öntudat, egy új önérzet alakult ki: a testi öntudat, a testi önérzet. A test új értékké nőtt. A test új szépséggé virágzott. Az apollói és a vénuszzi ideál a tudat alatt izgat. Nemesak azt mondjuk egészséges lélek egészséges testben. Hanem szép és erős lélek szép és erős testben. Meg kell a testet szépíteni! Erővel, rugalmassággal, hajlékonysággal kell kiteljesíteni. A testgyakorlásnak csak ez a célja. Akár csak magamban tornásszak, akár társaságban, fő a test kifejlesztése.

CASTOR: Van-e még más haszna is a testkultúrának?

POLLUX: Mindenesetre a pedagógiai haszna is nagyon jelentős. Kiegyenlíti és levezeti a test fölösleges energiáit és egészséges irányba tereli az energia működését.

CASTOR: Ez az önfegyelmezés.

POLLUX: A tornászás szabályok szerint történik. Akár magamban tornászok, akár társaságban, a szabályokat be kell tartanom. Engedelmeskednem kell egy személytelen hatalomnak, a törvénynek.

CASTOR: A mai neuraszténiás és hisztériás világban, mikor a nevelés a neveletlenséggel kényeztet, vajmi fontos a szabályok, a törvények tisztelete. Az engedelmesség kiművelése!

POLLUX: De gondolunk mindenjárt a sportra is. Hiszen a sport szinte folytatása a tornának. A gyerek megnő és sportol. Torna és sport azonban továbbra is összetartoznak.

CASTOR: AZ engedelmességen kívül mi a másik haszna a test művelésének?

POLLUX: A tréning. A türelmes gyakorlás. A tréning aszkétikus lelket kíván. A tréning is tudomány,

de vidám tudomány. A tréning sok áldozatot kívánó gyakorlás, de boldogító begyakorlás. Más a katonai drill, a katonai kiképzés és más a testgyakorlás. Amaz szenvédés, ez gyönyörűség. Ott az őrmester parancsol, itt maga a sportszellem. Ott a hatalmi kényszer, itt a sportban és minden nemes tornászásban arisztokratikus szellem uralkodik. Főcél, hogy az ember folyton maga fölé kerekedjék és győzzön.

CASTOR: Arisztokratikus vonás! Hogy értsem ezt?

POLLUX: minden testi kultúránál vezetőeszmény: a lovagiasság, a nagylelkűség és a bajtársi szellem. És minden sportoló lelki alkatában fő az önfegyelmezés és az erős akarat. Az ilyen kultúra teremtő, alakító, átformáló hatású. És ez a szellem minden rangú és rendű sportolóra érvényes. Aki helyesen küzd, az kimagaslik még a tömegből is. Aki nem jól küzd, az, ha arisztokrata rendben van is, lezuhan.

CASTOR: Milyen hatása lesz ennek a szellemnek az emberiségre?

POLLUX: Már most is látjuk, hogy a sport a népeket egymáshoz közelebb hozza. Barátság, egymás megbecsülése és nemes verseny fakad a sportból. De még más is. Talán túlzás nélkül állíthatom, hogy új embertípus is alakul ki a sport nyomában. A hősi emberé. A világ ma nagy versenytér! minden nép igyekszik irodalomban, tudományban, művészeteiben, gazdasági életben, fölfedezésekben a másikat fölülmulni. Csak hősök nyomán haladhat a világ előre. És hősök ma ezzel születnek. Hősök, akik szívesen áldozzák föl életüket a föld fölött és a föld alatt. A levegőben és a levegőtlen rétegekben; a tengereken és a tenger alatt; laboratóriumokban és a versenytereken.

CASTOR: Küzdőké a világ?

POLLUX: A küzdőké a győzelem és a küzdőké a boldogság. A küzdelem maga a teljes élet és a teljes boldogság. Küzdő hősök száma pedig ma már légió.

Ők az új embertípus! ők az emberi szellem arisz - tokratári!

CASTOR: ők az igazi új nemzedék!

POLLUX: Ők a világ eszményei!

CASTOR: És méltán!

POLLUX: Mert ők a nép minden rétegére, ízére és porcikájára felemelőleg hatnak. Akiben csak eleven erő szunnyad, az mind föllángol és halálba rohan a — győzelemért.

CASTOR: Szép példa erre a fasiszta Olaszország napjainkban.

POLLUX: Helyes. Az olasz fellángolás páratlan s része van ebben a nagy nemzeti önérzetnek, de egy-úttal annak a győzni akaró szellemnek is, amely az ifjú Olaszországban feltámadt.

CASTOR: Új lélek mindenütt! A lélek a nagy bűvész; a nagy megújító; a fenséges fényszóró.

POLLUX: A lélek, amely a testtel együtt, egy szent akarásban tud érvényesülni.

CASTOR: Lelkiismeretesség es kötelességérzet minden olasz jelszava!

POLLUX: Credere, obedire, combattare. Hinni, engedelmeskedni és küzdeni a Duce vezérmondata!

CASTOR: Hinni?

POLLUX: Hinni az új olasz jövőben és az új olasz eszmények erejében!

CASTOR: Engedelmeskedni?

POLLUX: Az engedelmesség az olasz egység alapja. Engedelmesség nélkül csak széthúzás az élet.

CASTOR: Küzdeni?

POLLUX: Örökké és megállás nélkül küzdeni. Ez serkenti, fokozza és a legmagasabb hatványra emeli az erőket. Az élet küzdés. A győzelem a küzdőké! A jövő a küzdőké. Küzdés nélkül összeomlik a test is, a lélek is. Akár komoly a küzdés, akár játék-, a testet és a lelket gyakorolni kell. Nem szabad engedni, elmaradjon ez a testgyakorlás, a katonai gyakorlatok, a sport minden a test és a lélek éltetői.

CASTOR: Hogy állunk mi, magyarok?

POLLUX: Felelj te reá. Van-e nekünk nagy eszmenyünk? Nagy eszménybe vetett nagy hitünk? A hitért való küzdelmünk és lelkesedésünk? Tudjuk-e mi komolyan és tudja-e minden magyar, mit akarnak a vezetőink?

CASTOR: Ha tudnák, megmondanák.

POLLUX: Helyes! Megmondanák. De ők még maguk sem tudják, vagy félnek megmondani. Az olasz és a német ifjú tudja, mi az eszménye, miben kell hinnie és miért kell küzdenie. De mi nem tudjuk.

CASTOR: Bizony, mi nem tudjuk. A nemzetnek sincsenek nagy céljai s az ifjúság sem keres magának nagy történelmi eszményt és célt, legfeljebb a megélhetést; a mindennapि kenyeret.

POLLUX: Ez a mi nagy bajunk. És ez a vezetők hibája. De erről ne beszéljünk!

CASTOR: Ne beszéljünk, de a hallgatással nem visszük előbbre sorsunkat és a fiatalok sem készül fől a jövőért való nagy küzdelemre és minden csak állás után fog edzeni. Magasabbra nem tör.

POLLUX: Pedig mennyi energia, mennyi készség gyülemlik föl nálunk az új nemzedékben. A legújabb főiskolai versenyek is bizonyítják az ifjúság életrevalóságát. Hálá Istennek, hogy annyi sikert ért el, mert sikeres újabb sikerekre buzdít. Buzdítja a győzöket és buzdítja a követőket. Az új nemzedék teste, lelke kiállja a versenyt sok nemzetek fiatalágával.

CASTOR: De a mi nemzedékünk a testgyakorláson és a sporton kívül máshoz is igyekszik testét, lelkét fejleszteni.

POLLUX: Mire gondolsz?

CASTOR: A természet szeretetére, megismerésre és egészséges erőinek megérzésére.

POLLUX: Nagyon helyes. Ma gépkorszakban élünk. Ma ritkán érintkezünk közvetlenül a termésszel. Szemüveggel, nagyítókkal nézünk; rádióval hallunk; az ízeket is mesterségesen fokozzuk. Azután

a kézi munka helyét is a gépmunka váltotta föl. Gépek között élünk. Gépek szellege nyomja el természete érzésünket.

CASTOR: Azért jó a turistáskodás és azért oly nevelő a cserkészkedés.

POLLUX: Mind a kettő varázsereje, hogy az ember mintegy a természet ölébe hull és a természet ős-elemi erői övedzik körül testünket. A legszebb leírás sem pótolja a természetlátást. A leghasznosabb utasítás sem ér föl a természet közvetlen tanításával. Szemünk, füлünk, orrunk, nyelvünk, sőt tapintó érzékünk is megtelik szűzies, nyers és eredeti bennyomásokkal, érzésekkel és lelkesedéssel. Felfrissül minden érzékünk; megújhodik vérünk; kitágul tüdőnk, új lény támad föl bennünk.

CASTOR: Ez az igazi testápolás!

POLLUX: És a napfény, a víz, milyen üde, friss ingereket visznek be a testbe!

CASTOR: Ez az igazi felfrissülés!

POLLUX: A test ápolása az új nemzedék nagy szereme! Hála Istennek! Az egészséges test nyomán fakad az örömmel és boldogsággal teli szív, lélek és hangulat. Ha a testet ápoljuk, a lelket is fölhangoljuk és magunk is új életre ébredünk.

Az új lelkiség kivirágzása.

CASTOR: Az új bölcslet és az új nemzedék a lélek kincsét máskép értékeli, mint a régi. A háború előtt a lélek értelmi tevékenységét becsültük. A háború után az értelem és az ész háttérbe szorult.

POLLUX: Az új nemzedék vezérei Hitler és Mussolini tényleg lekicsinylik az észt. Azt hiszik, hogy a világháború és az azt előkészítő szerencsétlen bölcsleti világnézet és tudományos fölfogás az ész munakaja. A világháborúban az ész csődöt mondott; semmi okunk tehát az észt nagyra értékelni.

CASTOR: De hát akkor, hogyan gondolkodunk? A füllel nem látok és a szemmel nem hallok, hát mi-

vel lássak és mivel halljak, ha nem a szemmel és a fullel, és mivel gondolkodjak, ha nem az ésszel?

POLLUX: ōk a gondolkodást kiküszöbölök! A gondolkodás — mondják — a tett akadálya. Cselekedni és nem gondolkodni kell!

CASTOR: De hogyan cselekedjen gondolkodás nélkül?

POLLUX: Cselekedjél természeted lényegéből. A gondolkodás terén is vissza a természethez. Az ōsforráshoz. Az érhez, amiből az ész és az akarat is fakad.

CASTOR: Nehéz ezt megérteni!

POLLUX: Pedig az ō elmélkedésük látszólag, logikus. A régi nemzedék és a régi ész a világ rendjét és boldogságát tönkre tették. A régi nemzedék a világháborúban tönkre ment. Száma megfogyott; eszmenyei csödöt mondta; esze megállt. Az új sarjak ezt világosan látták és rájöttek arra, hogy a jövő csak a nemzet őstalajából, a népből fakadhat. Arisztokrácia, arisztokratikus ész, és arisztokratikus társadalom és politikai berendezés már végére jár. De az ōsi néperő töretlen. Az új jövőnek tehát a népből kell fellángolnia. Alulról fölfelé kell ismét haladnia, így született meg a régi politikai, társadalmi, gazdasági, sőt bölcsleti fölfogás is. A nép a szikla, amelyre az új jövő épül.

CASTOR: S bizony sem Hitler, sem Mussolini sem csalatkoztak a népben és megteremtették azt a nemzeti és népi egységet, amelyet sem Bismarck, sem Garibaldi nem tudtak megteremteni. A népi politika, a népi gazdasági és társadalmi eszme; a népi irodalom és művészet roppant győzelmet aratott. A rettenetes Németország és a hőskorát élő Olaszország ennek tanúi.

POLLUX: Csak a népi tudomány és a népi bölcslet maradtak még alul.

CASTOR: Ez igaz. És mi ennek az oka?

POLLUX: A tudomány ma is tudomány! De a tudomány már nem öncél. A tudomány nem független

és elefántcsonttoronyban lakozó hatalom. A tudomány és a népi politika és eszmény eszköze. A tudós is álljon — mondják — az élet szolgálatában. A tudós is egy célt szolgáljon: a nép jólétét, hasznát és bolls dogságát!

CASTOR: Hisz ez nagyszerű!

POLLUX: Az első tekintetbe. De tudd meg, hogy a tudomány nem mindig a hasznost keresi, hanem az igazságot. Az igazság önmagában is szép lelki alkotás. De ezentúl az igazság háttérbe szorul és nagyon sok 'száraz', 'elvont' és 'terméketlen' gondolat és gondolkodás végleg lekerül az élet színpadáról.

CASTOR: Erre nem gondoltam. Pedig most már fülemben cseng vezérszavuk: hagyjátok az elvont tudományokat! Mire jó az?

POLLUX: De még rosszabbul járt a bölcsellet.

CASTOR: Miért?

POLLUX: A bölcsellet eddig is sokak szemében csak az ész játéka! Luxuscikk. Az ész eltévelkedése. Meg az eltévelkedett ész gyümölcse.

CASTOR: De hát honnan nyerjük akkor a világa nézetű nket.j; Az ember oly lény, aki világnézetre szorul.

POLLUX: A lélek sajátos megnyilvánulásai: az ösztön, az érzés, az indulat s végül ŐZ ész. De az észt megfosztották trónjától, tehát marad a többi.

CASTOR: Ez az eljárás teljesen beleillik a népies felfogásba. Megszűnt az arisztokrácia, megszűnt az ész hatalma is és visszatértünk a tömeghez. A tudomány és a bölcsellet terén leromboltuk az észt, tehát maradnak az ösztön, az érzés, az indulat mint minden gondolat, minden bölcsellet és minden politikai, társadalmi és gazdasági elgondolás útmutatói.

POLLUX: Úgy van! Ezt mondják Hitler, ezt Mussolini és legutóbb ezt kiáltotta a világba (mint már egyszer mondtam) Rosenberg hű követője, Bäumler professzor. A német nép — mondta — a szellem helyébe a vért és a földet tette. Az új kultúra pedig csak az érzések az indulatok kultúrája lehet.

CASTOR: Súlyos szavak.

POLLUX: Annál is inkább, mert az intellektualizmust ma már csak gúnyolódva emlegetik.

CASTOR: Ez az ész drámája]

POLLUX: Ez a jelszavak drámája!

CASTOR: Miért?

POLLUX: Nem minden nagy helyről jövő mondás aranyigazság. Főleg, ha a német népet tekintem. Tagadhatatlan, hogy a francia és az olasz népben sok az ösztönösségek, az ősi megérzés, de a német nép vérében és velejében intellektualista. A német nép mindenkor okoskodó és okoskodás útján előrehaladó nép marad, mert ez a természete. A francia és az olasz ösztönösen megérző és meglátó nép.

CASTOR: De ha ilyen különbséget teszünk népek között, akkor érdemes a lélek elemi erőivel behatóban foglalkozni. Azokkal az erőkkel, amelyeket az új nemzedék és új professzorok oly nagyra becsülnek. Meg kell értenünk azt a rendkívüli csodát, hogy az ember okoskodás nélkül is tud, sőt jobban tud, mint az ész okoskodásával.

POLLUX: De mi ezeket az őselemi lelki erőket nemcsak az új nemzedék szemével, hanem a mi elfogulatlan régi szemünkkel is fogjuk nézni.

CASTOR: Már ismertetem a lelkem, mikor ezeket a rendkívüli jelenségeket tanulmányozni akarjuk.

A lelki képességek szerepe.

CASTOR: Nekem csak az nem megy a fejembe, hogy az új nemzedék ismét lelki erőkkel és képességekkel foglalkozik.

POLLUX: Ez igaz. A letűnt bölcselők valósággal irtóztak a lelki képességektől.

CASTOR: Miért?

POLLUX: No, mert nyíltan vagy alattomban irtóztak a lélektől is, mint valóságtól. A lelken csak valami lelki jelenségeket értettek.

CASTOR: Ha nincs lélek, nincsenek lelki képességek sem.

POLLUX: Ez az. De ők lélekről mégcsak beszéltek, de a lelki képességektől féltek.

CASTOR: Miért?

POLLUX: Azt hitték, hogy ezek valami okkult, azaz rejtett erők és minőségek, amelyek inkább a babona, mint a tudomány körébe tartoznak.

CASTOR: De ha van víz, annak csak van valami vízi tulajdonsága és képessége. És ha van lélek, akkor az is csak valami alakban, minőségen és képességen megjelenik.

POLLUX: Az előbbiit elfogadták, az utóbbit nem.

CASTOR: Ez igazán csodálatos.

POLLUX: Annál csodálatosabb, mert teljesen érthető. minden élőnek vagy élettelennek van lényege. Kutya, macska, oroszlán; kristály, só, fém lényegükben különböznek s azért kifelé lényegesen máskép hatnak. Hatnak! Mondom. Ezt a hatást, mivel állandó s mivel a lényegből folyó, nevezem képességenek. A kutya úgy cselekszik, mint a kutya, mert arra van képessége és ereje. Ez nyilvánvaló. De a régi bölcselők alattomban a lélekről úgy okoskodtak: hogyan volna a léleknek képessége, mikor nincs is lélek? A lelki képességek tanát ily rejtett okból vetették el. Ez az anyagelvűségnek volt a következmenye.

CASTOR: És ma?

POLLUX: Ma nincs anyagelvűség és ma ismét elfogadják, hogy a léleknek vannak képességei.

CASTOR: Igaz, hiszen ma már laboratóriumokat is állítanak föl, amelyekben a gyerekek lelki képességeit tapasztalati alapon kutatják és nekik a pályaválasztásnál jó tanácsot adnak.

POLLUX: így fordul a világ. A lelki képességektől ma már nemcsak nem félnek, sőt azok nagy hatását az életre vizsgálják. Olyan valóságnak ismerik el azokat, mint az aranyat vagy az ezüstöt.

CASTOR: És az új nemzedék és az új bölcselők helyes úton járnak?

POLLUX: Teljesen helyes úton! Hiszen a lélek

kézzel nem fogható, de képességei kézzelfoghatók. Tehát abból indul ki, ami a tapasztalat alá esik és azt kutatja.

CASTOR: A tapasztalat pedig megtanítja ...

POLLUX: Hogy a léleknek mik az erői.

CASTOR: Hogyan hatnak ezek az erők?

POLLUX: Ösztönösen. Természetüknek megfelelőleg. Akár gondolkodás nélkül! Sőt a gondolkodás hiján, teljesen anélkül. Nézd a gyereket, aki nem gondolkodik. Úgy cselekszik, mint a gyermeket szoktak. Gyermek, tehát gyerekesen éli ki természetét. Ma a gyereket korán viszik iskolába és rászoktatják az okoskodásra. De a puritán népek, akiknek nincsenek iskoláik, talán a logika szerint sohasem okoskodnak, hanem mindig természetük, lelkük tiszta képességeinek vonalában élnek és élik ki magukat.

CASTOR: Az igaz, hogy az ily népeken lehet elsősorban tanulmányozni, hogyan lehet élni okoskodás nélkül. Mondhatnám ész nélkül!

POLLUX: Viszont így érted meg az új nemzedék bölcselőit, mikor azt akarják, hogy mi is intellektualizmus nélkül, pusztán tehetségeink benső útmutatása szerint éljünk.

CASTOR: De ez visszatérés az ősi állapothoz, a primitív szellemi élethez.

POLLUX: Visszatérés lenne, ha így élni a mai világban is lehetséges volna. De nem lehet. Hiszen az új nemzedék tudósai is minden erővel és tehetségük megfeszítésével azon dolgoznak, hogy a tudományban, a felfedezésekben elül haladjanak. Már pedig pusztán tehetséggel, az ész közreműködése nélkül ez lehetetlen!

CASTOR: Teljesen világos!

POLLUX: A propaganda azonban éljelszavakat keres és ilyen éljelszó: a vér megmutatja, mit kell tenni? Vagy érzésekben és indulatokon épül majd föl az új kultúra. Nem mondomb, ezeknek a jelszavaknak is van némi értékük. Pl. ha azt akarják

kifejezni: a művészletekben forduljunk természetünk ősi erőihez! Forduljunk a népi elemekhez! Keres-sük a fajunkban levő erőket és értékeket.

CASTOR: Tényleg ennek van értelme. De ez a törekvés nem új, sőt nagyon is régi. Csak gondol-junk Rousseaura és a XIX. század naturalistáira.

POLLUX: Helyes! Akkor azonban azok az eszmék más környezetből nőttek ki. És ma is más élet-körülményekből robbantak ki.

CASTOR: A bölcselő pedig leszögezi, hogy a lelki képességek tana ma nagyon is előtérbe került.

POLLUX: A keresztény bölcselőt azonban mosó-lyog és valamit még hozzá tesz.

CASTOR: Mi az?

POLLUX: Az új bölcselők úgy bánnak ezekkel a képességekkel, mintha azok messze-messze elesne-nek az ésstől. Mintha az ésstől független erők lennének!

CASTOR: Pedig?

POLLUX: Pedig a képességek mögött ott pislog az ész. Az emberi képességek ép azért, mert embe-riek, eszesek. Hiszen az ész a bölcsőtől kezdve mukös dik az ember lelkében és minden cselekedetében. Még a gyerekében is. A gyerek cselekedetei is külön-böznek az állatokétől, ép azért, mert az ember eszes lény, az állat pedig nem az! De ez az ész az élet hajnalán csak mint a felkelő nap gyöngé sugarai világítanak a képességek útmutatásai és ösztönzései elé. Hiszen ha az ész fénye legalább nem pislogna a képességek mélyén, hogyan jutnánk képességeink tudatára és hivatására? Hogyan ébrednénk külde-tésünk tudatára? Az öntudat, a magunkra ébredés nélkül mi csak alvajárók volnánk földi életünkben és semmit sem tudnánk céltudatosan cselekedni.

CASTOR: Az ész elől tehát épügy nem menekül-hetünk, mint ahogyan bőrünkön nem bújhatunk ki. Most azonban szeretném tudni, mit értünk képességeken? Mit értenek az új nemzedék bölcselői a képességeken?

POLLUX: Azt tudom, hogy mi mit értünk. De azt már csak sejtem, mit értenek ők.

CASTOR: Tehát fejtsd meg ezt a kérdést!

POLLUX: Öntudatunk tanúsítja, milyenek a képességeink? Ugyebár gondolkodom. Ez a legfőbb képességem. Ebből folynak a többiek. Tudok fogalmakat és ítéleteket alkotni; tudok következtetni. Még értékesébbeket is tudok a szellemi élet mezején létrehozni. Meghatározok; fölösztok és bizonyítok. Módoszeresen összefoglalom ismereteimet, szóval tudományt alkotok és művelek.

CASTOR: Ezek valóban mind az ember képességei!

POLLUX: Tovább megyek. Tapasztalás alá veszem a külvilágot, de a külső tapasztalattal nem elégszem meg, hanem az okokat, a rugókat és a létereket is kutatom. Ez a szenvedélyes kutatási vágy ébresztette föl a tapasztalati világnak és a mögötte levő törvényeknek szeretetét és fürkészését. A törvények azok a változhatatlan, testetlen lényiségek, amelyek a világban minden jelenséget matematikai pontossággal irányítanak. A törvények, mint örök, változhatatlan, szükségszerű lényiségek vezetnek el Ahhoz, aki a törvények fölött áll, mint örök, változhatatlan és feltétlen lényiség, t. i. Isten.

CASTOR: Fenséges képességek!

POLLUX: Isten egyúttal az erkölcsi élet és az erkölcsi világrend ura. Hozzá részint ösztönösen, részint ésszel közeledünk. Az eszes közeledés a szabad akarat műve. A szabad akarat pedig a gondolkodás után az ember legnemesebb képessége.

CASTOR: De mintha az új nemzedék ép ezeket az alapvető képességeket nem is sejtené.

POLLUX: Természetesen ők más mellékhajtásokra gondolnak. Az általános képességeken belül látunk matematikai, nyelvészeti, irodalmi, természettudós mányos, művészeti tehetségeket. De ezek sem fontosak az új nemzedék szemében. Fontosak ezek: Az egyik ötletes, a másik elmélyedő. Az egyik föl-

fedező, a másik kidolgozó, tehetséggel rendelkezik. Az egyik mindenig talpra esik, a másik fejére zuhan. Az új nemzedék szóval az életrevaló tehetségekre gondol elsősorban és rögtön kész az ítélettel: a tehetség a fő és nem az ész.

CASTOR: Pedig a tehetség is az ész elstaradása.

POLLUX: Természetes. Ha természetünk nem volna eszes, ilyen nagyrabecsült képességeink sem volnának.

CASTOR: Látják a virágot, de nem látják a gyökeret.

POLLUX: Pedig a gyökér hordozza a virágot és nem megfordítva.

CASTOR: A gyökérből táplálkozik a növény és nem a levegőből.

POLLUX: A természet mélységeiből és nem a felületből.

CASTOR: Vájjon a képességek az intellektualizmust nem döntik-e le? Nem teszik-e fölöslegessé?

POLLUX: Sőt mennél termékenyebb a gyökér, annál életrevalóbbak a képességei is.

CASTOR: Az észt tehát ledönteni nem lehet?

POLLUX: Az észt még magasabb állványra kell helyezni!

CASTOR: Az észből soha sincs elég!

POLLUX: Csak a túlzás, az ésszel való visszaélés, a játszás, a fondorkodás és a becsapás bűn.

CASTOR: Mindennel lehet visszaélni.

POLLUX: Úgy van! Tehát zengjük a képességek dalát, mert ugyanakkor az észt is dicsőítjük. Mikor pedig lelkünket fölhangoljuk, akkor az ész húrjait fe-szítjuk ki, a tehetségek az ész mélységeiből énekelnek.

a) *Megérzés.*

CASTOR: Nagyon divatos szó ma a megérzés is.

POLLUX: Az új nemzedék szótárában azonban ez a szó mást jelent, mint a mienkben.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: AZ ember ezt az erőt ősidőktől hasz-

nálja. Mennél fejletlenebb volt az ész, annál inkább bízta magát megérzéseire. Az ember *megérezte* a veszedelmet! A természeti katasztrófákat! A gonosz emberek bűnös terveit!

CASTOR: Nem rendkívüli ez?

POLLUX: Sót tudományosan is igazolható. Hiszen az ember a természet összes erőinek az összefogd lalója. Kicsinybe minden erő az emberben szunyogad. És vájjon az állatok nem érzik-e meg a veszedelmeteket?

CASTOR: Azt mondják: az ösztönük működik.

POLLUX: Hagyjuk most az ösztönt más alkalomra. Nagyon helyesen mondjuk: az állat megérzi a veszedelmet. Az ember megérzi a veszedelmeteket. De az ember mászt is megérez.

CASTOR: Ugyan mit?

POLLUX: Megérzi, mit kell csinálnia? De tudom, hogy homályosan fejezem ki magamat. Példát kell felhoznom. A rádióban egyszer Zboray előadását hallottam a rizs megműveléséről. Zboray elmondja, mennyi művészettel, matematikával élnek azok az egyszerű rizstermelők, bár se nem művészek, se nem matematikusok! A vérükben, az érzésükben él, hogy kell a palántákat elhelyezni? Mikép kell a vízcsatornákat hozzájuk vezetni? Miként kell a vizet úgy lemerni, hogy egy csöpp se vesszen kárba. És ezek az emberek ezt mind mint az alvajárók, nem eszük, hanem érzései szerint végezik.

CASTOR: Talán a primitív művészet is ezen a megérzésen nyugszik.

POLLUX: Helyes! Az őstehetségek megérzik, mit hogyan kell tenni, és kifejezni. Es érzései vezetik őket.

CASTOR: És Homéroszt, a népballadák és a népies hősmondák íróit szintén a megérzés vezette?

POLLUX: Úgy van! Olvastam azonban egy érdekes megjegyzést a japánokról és a lélekről. — Ha valamiben különböznek tőlünk — írja Mécs — és felőbbrendűek, mint mi: ez a lelki szenzibilitásuk.

Megérzik, kitalálják a mások gondolatát. A gondolatokat ugyanis meg lehet lesni és megfogni, csak gyakorolni, csak akarni kell ezt a mesterséget és a velünk született megérzés kifejlődik bennünk is.

CASTOR: És valóban a megérzés független az észtől?

POLLUX: AZ már más kérdés! És itt a tévedés gyökere. A megérző esze világa nélkül nem érez. Alszik. A megérző esze (intellektusa) fényénél érez. Esze világít rá az érzésre és az ész dönti el, mit érzed. A megérzés ész nélkül, érzés álomban. Azután, amit megérzed, azt az ész veszi pártfogásába. Az ész dönt, helyes-e a megérzés? Az őstehetségek megérzéseit és elragadásait is az ész javítja, és helyesbíti. És a primitív rizstermelők sem állatok! Az ő érzéseiket is az ész vezeti.

CASTOR: A kritikusoknak bizony sok bajuk van a megérzőkkel. Az őstehetségek azt szeretnék, ha a kritikus csak helyeselne. De a kritikus nagyon jól látja, hol végződik a megérzés és hol kezdődik a rossz munka az ész hiányában.

POLLUX: Ez így van mindenfajta megérzésnél. Csak az a megérzés állja ki a próbát, amelyiket az ész is helyesel. Saját érzéseimet, vagy mások érzéseit kifejezni és termő erővé változtatni az ész munkája.

CASTOR: S az új nemzedék hogyan érez?

POLLUX: Azt csak az új nemzedék tudja. Ha azt mondja, legyen a kultúra a nép megérzéseinek ki-fejezője! Helyes. De a kifejezés már az intellektus műve. Ha azt mondja: legyen a politika a jövő megérzése. Csak érezze hát meg a jövőt! És ki dönti el, hogy már érzi is a jövőt? Az ész! S hogyan közlöm másokkal megérzéseimet? Az ésszel \ S mivel ítélik meg mások, helyesek-e érzéseim? Ésszel! Az ész sohasem lehet a játékból kiküszöbölni! Megérzést megérzéssel közölni nem lehet.

CASTOR: És olyan biztos az, hogy a megérzés is nem valami rejtett észbeli működés kitevője?

POLLUX: Nagyszerű! Az elevenre tapintottál. Az intellektualisták ezt vallják. A tudatos lelki működés mögött van a tudástan. A lélek a tudás alatt is folyton szövi gondolathálóját, amint a tudat alatt irányítja egész tenyészéletünket. Mikor a lélek vas lami helyes megoldást talál, ez mint megérzés lép a tudatba és ha tetszik, akkor egészen tudatossá is válik. A megérzés is a lélek ősi erőinek kifejezése. Öntudatos gondolkodás nélkül születik a tudás alatt a lélek szövőszékén. Eredeti mint a lélek! A lélek kifejezője, mert a lélek képességeit utánozza!

CASTOR: A természetes zsenik is így termelnek?

POLLUX: Nyilvánvaló. A lélek rejtett kincsei mintegy önkényesen gördülnek ki a lélek mélységeiből és ezt a kirobbanást kíséri a megérzés.

CASTOR: S talán azért is oly bceses a megérzés, mert erős érzelmi hullám kíséri?

POLLUX: Úgy van! És azért, mert eredete mégis ismeretlen.

CASTOR: De lehet-e megérzésekkel kormányozni a világot?

POLLUX: Ez már csoda volna! A politika bölcs előrelátást követel. De ez az előrelátás fáradságos megfigyelések, kutatások, detektív leleplezések, szóval észbeli következtetések gyümölcse. A kormányzás, mint az állami élet vezetése, éber ítéletet igényel. De azért a kormányzásból sem zárnám ki a megérzést. Lehet, hogy tévedek, de Mussolini is a nagy megérzők közé tartozik. De nem volna mégsem nagy politikus, ha megérzéseit vakon követné és előbb az ész ítélete elé nem állítaná.

CASTOR: Mi tehát a döntő szó?

POLLUX: Vannak okos emberek, akik okoskodás útján érik el nagy sikereiket. De vannak olyan nagy férfiak is, akik okoskodás nélkül is megérzik, mit kell tenni? Az előbbiek az élet rendes útján haladnak. Az utóbbiak bámulatunk tárgyai. Olvastam valaha! Két bölcs találkozik és beszélgetnek. Mikor elválnak, az

egyik mondja: amitől tud, azt én látom. A másik pedig: amitől lát, azt én tudom.

CASTOR: Nagyon szellemes! Itt domborodik ki a kétféle értelmi típus között a különbség. Innen látjuk, hogy mind a kettő nagyon értékes típus. A rendes mégis a tudó. A rendkívüli a látó. Az élet szereti a rendet. A törvény is a rendes életfolyamatot követi. A kivételek, ha szabad a közhelyet megismételnem, erősítik a szabályt. Kivételekkel nem lehet egyfolytában beszélni, sem dolgozni.

POLLUX: Nyilvánvaló tehát, hogy kultúrát sem lehet kivételekre építeni. De a kivételnek mégis nagy a haszna. A rendesnek, az unalomig ugyanannak új színt és elevenséget a kivétel ad. A megérzők azért a politikában, az irodalomban, a művészettel, sőt a tőzsdén is nagy szerepet játszanak és az általánosnak sajátos színt, bájt és lendületet kölcsönöznek. Azért mélyen érezni, a világ folyását a jövőt illetőleg megs érezni, az érzéséket a jövő kifutásába beleszámítani, szép és egyéni színhatás. A nagy művészt is az akadémiai festőtől a megérzés különbözteti meg.

CASTOR: Es ez a megérzés elsajátíthatók?

POLLUX: Talán igen. A művészet területén okvets lenül. A lélek érzékeny. Az érzékenység pedig már a megérzés csirája. Ha lelkünk érzékenységét fokozzuk, akkor a megérzés is megszületik.

CASTOR: Szóval az ifjú nemzedék tegyen meg minden, hogy a lélek csendjében az érzékenységet fölfokozza. Azután igyekezzék mindenbe beleélni magát. Ha beleéli magát, akkor már a megérzés küsöbénél áll. A beleélés és a megérzés ikertestvérek.

POLLUX: Helyesen beszéltél, Castor.

b) *Az ösztön.*

CASTOR: Az új nemzedék bölcsletében találunk még egy nagyon lendületes szót: az ösztönt. A népies gondolkodás is az ösztönön alapul. Az intellektus túlzói is hivatkoznak az ösztön pontos működésre. Az ösztön általában mindig is bűvös szó volt.

Szerették volna megfejteni, de nem tudták. Illetőleg talán a világnézet akadályozta meg a helyes megoldást.

POLLUX: AZ ösztön tényleg bűvös, sőt misztikus szó. Aki az ösztön lényegét megfejti, az a világ mélyiségeibe pillant be. De más az ösztön a természetrajzban és más az új nemzedék lelkében. A természetrajzban az ösztön az állatok és a növények életformája. Az új nemzedék lelkében pedig az emberiség új életformájának a csirája.

CASTOR: Tehát az új nemzedék azt óhajtja, hogy kövessük a növény és az állatok életformáját?

POLLUX: Valami ilyest akar!

CASTOR: És miért?

POLLUX: Mert az ösztön állítólag jobban megoldja az élet feladatait, mint az ész.

CASTOR: És a mi ösztönös életünk is olyan, mint a növényé és az állaté?

POLLUX: Ez már nehéz kérdés.

CASTOR: Mégis miért bűvöli őket el az ösztön?

POLLUX: Figyelj ide. Az ösztön ész nélkül és mégis pontosan működik. A mi bölcselőink az ingatag és megvesztegethető ésszel szemben látják az ösztön gépiességét, pontosságát, és tévedéstől való mentességét. Hát — mondják — nem ér-e többet az ösztön mint az ész? Az ösztön célszerű cselekvés a cél ismerete nélkül. Látszólag tudatos cselekvés, de tudat nélkül. Az ösztön emberi eszünk előtt úgy tűnik föl, mintha mögötte gazdag és sokoldalú ismeret rejlenek. Pedig ilyenről igen sokszor szó sem lehet. Igaz, az ösztön is tanul, de mielőtt okosodnék, már lényegében okosan cselekedett. Ma új ismérétekre csak gondolkodás, vagy tapasztalás útján teszünk szert. Az ösztön ellenben sem nem gondolkodik, sem úgy nem tapasztal, mint mi.

CASTOR: Mi mégis az ösztön lényege?

POLLUX: AZ ösztön lényege, hogy tanulás nélkül is tud és ez a tudás a növényivel és az állattal készen születik. Az ösztön ész és gondolkodás nélkül is vilá-

gosan látja az élet feladatait és azt, hogy hogyan működjék? Az ösztön nem kívülről tanul; az ösztön belülről oktatja ki a lényt.

CASTOR: Az ösztön bizony minden ízében titok.

POLLUX: A legnagyobb titok! És mégsem az, ha bőlcseletünk helyes.

CASTOR: Hogy hogy?

POLLUX: Növénynek is, az állatnak is és az embernek is van lelke. Az ösztön a lélek tudattalan működése. Mikor a lélek a tudat kikapcsolásával belülről oktatja ki a növényt, állatot és az embert, azt mondjuk: íme az ösztön! Pedig az ösztön csak szó. Alatta a lélek lappang. A lélek nemcsak a növényben és az állatban működik így, hanem az emberben is. Sejtjeink, tüdőnk, szívünk, májunk működései nem észbéli működések! Tehát a lélek az ész segítsége nélkül is működhet és minden szervi működést pontosan elvégezhet. Lelkünk a jó házigazda! Mindig éber, mindig tevékeny; mindenütt ott van s mi minderről semmit sem tudunk. Ha pedig a szervek működései mégis szóba jönnek, azt mondjuk: ösztönösen működnek.

CASTOR: De hát miért nem beszéltek a tudósok ezen a nyelven?

POLLUX: A tudósok tagadták a lelket s azért a lélek helyett kitalálták a szót: ösztön. Azután lehunyták szemüket az ösztön okos és célszerű működése előtt és azt mondták: ezek csak mind gépies és anyagi működések. De a tévedés megbosszulja magát. Ma senki sem hisz az anyag eszes és célszerű működésében, ha csak az anyagot más intelligens lény nem kormányozza.

CASTOR: AZ új nemzedék azonban az ösztönben is, mint a megérzésben az ismeretnek és a cselekvésnek valami új fényforrását látja. Ezt a fényforrást állítólag eddig elhanyagolták. Pedig ez a fényforrás rendkívül értékes, mert a fajnak mélységeiből tör elő és a faj sajátos értékeit vetíti elénk.

POLLUX: Helyes! minden fajnak értéke a lelke.

A francia, az angol, az olasz, a német lélek egyéni sajátságait irodalmuk, művészetiük és életfelfogásuk ragyogtatja. A faji értékek meg tényleg ösztönösek. De ezek az ösztönös értékek nem egészen ösztönösek. Hiszen a legújabb idők diadala, hogy az ész fölfödözte az ösztönt és annak értékeit és azokat kibányászni és alkalmazni igyekszik. Azután az ész az ösztönös jelenségeket megfigyeli, ellenőrzi, megrostálja és felfényesíti. Az ész a lélek egyéni és faji képességeit nagyra becsüli. De azért okos ember nem mondja, hogy minden az ösztön, az ész pedig semmi. A lélek ösztönös értékei, amelyeket az ész tár föl, az ész világánál új értéket, erőt és színt nyernek. Természetes, hogy a lélek több, mint az ész. Hiszen az ész is, az ösztön is a lélek képessége. Az ésszel tudatosan, az ösztönnel pedig az ész tudata nélkül működik.

CASTOR: Az új nemzedék mit tanul ebből?

POLLUX: Azt, hogy az intellektualizmus helyes és annak megvetése helytelen.

CASTOR: De akadhatnak a népek életében pillanatok, amikor az ész megáll és tehetetlen. Rendesen ilyenkor robban ki az ösztön és megtalálja a helyes utat. De á politika, az irodalom, a gazdasági élet rendes útja: hogy az ész vezet.

POLLUX: Nagyon helyes! Mind a kettő a lélek isteni értéke. Becsüljük meg lelkünket, amely hol ésszel, hol közvetlenül ösztönnel vezet célunkhoz. De becsüljük meg ösztönös sugallatainkat is, mert az ösztönben a lélek közvetlenül sikolt föl lényünk legmélyéből. Nem csoda, ha ily kitöréseket, mint a földrengést és a vihart is, erős érzelmi hullámok és viharok kísérnek. Szenvedélyes indulatok izzanak, de nem a szél és nem a vihar a fő, hanem a magát kinyilatkoztató lélek. Hangsúlyozzuk százszer és ezer-szer, hogy a lélek a csodálatra méltó alakító, teremtő hatalom. A lélek a maga műveit vagy ésszel, vagy egyéb esetleges erőivel hajtja végre. De az ész a fő. A járulékok: ösztön, érzelem és egyebek másodrangú segítségei. A lélek a legtermészetesebben az ész útján

szól hozzánk, de járuléka is saját lényegéből erednek és a lelket jellemzik. A magasabb szellemi életnek és kultúrának kulcsa tehát az ész. De az ösztönöket sem szabad lekicsinyelni. Az ész ugyanis általános, személytelen, mindenkiben azonos. Egyéni szín és zamata az érzelmekből, indulatokból és az ösztönből fakad.

CASTOR: De az új nemzedék észellenes, intellis genciaellenes.

POLLUX: Ez a nagy tévedése. Jól tudom én ezt. Jól tudom, hogy ők a nemzeti életet, a nemzeti műszerlésget pusztán a lélek ösztönös, érzelmes, szóval rendkívüli erőiből szeretnék fölépíteni. Sőt most már kimondom a legsúlyosabb tévedésüket. Ok azt tartják, hogy a lélek csak addig éli egyéni, természetes és szűzies életét, amíg az ész fénye föl nem lobban. Az ész, mihelyt felfénylik, rögtön meghamisítja a lélek lendülettel folyó, egészen magából kibuggyanó életét és megakadályozza, hogy a lélek maradék nélkül adjá önmagát.

CASTOR: Hát bizony ez nagy ván. Annyit jelent, hogy a lélek élete csak addig igaz, míg a növényi, vagy az állati élet fokain mozog, azután már hamis.

POLLUX: Ez a ván az ész, intellektus ellen!

CASTOR: De hogy lehet megállapítani, hol kezdődik az intellektus?

POLLUX: Mihelyt a lélek a magas szellemi életet éli, mikor az ész tapasztalás és okoskodás révén halad előre a világ megismerésében, az már lélekellenes intellektualista élet.

CASTOR: De hát álljunk meg az ész mesgyéjén és fordulunk vissza a lélek útjára?

POLLUX: Elvben ez következnék, de gyakorlatban ők is betörnek az ész lélekellenes birodalmába.

CASTOR: Miért lélekellenes?

POLLUX: Klages ezt így fejezi ki: *Der Geist ist Widersacher der Seele.*

CASTOR: AZ új nemzedék elvei szerint mi most már befejezhetnénk tárgyunkat.

c) *A vér lelke.*

CASTOR: A képességek, megérzések, indulatok, ösztönök egyszerű lelki folyamatok. Mennyivel gázdagabbak ellenben a szellem működései. S az új nemzedék mégis a lélek elemi tevékenységéért lelke-sedik. Nem csodálatos-e ez?

POLLUX: Már eddig is jeleztem egy-egy vonással, hogy mire is gondol az új nemzedék. Most azonban összefüggően feltárom az ifjúság lelkiségét e téren.

CASTOR: Nagyon kíváncsi vagyok!

POLLUX: Európa ifjú népei ma újraéledtek. Ifjú nép Németország is, mert a német egységet Hitler teremtette meg. Új nemzet Olaszország is, amely teljes nemzeti öntudatra most ébredt. Ez az egység egyelőre csak külső. A vezetők azon fáradoznak, hogy a belső egységet is megteremtsék. Ez talán még nehéz zebb munka amannál. Mert a népen belül az emberek lelkében hatalmas válaszfalak emelkednek. A reformáció a vallás egységét bontotta meg. A marxizmus osztálygyűlötet termelt ki. A tudomány hívőkre és hitetlenekre szakította szét a lelkeket. De a Vezérek, állítólag, megtalálták a bűvös szót, amely minden szakadékot áthidal.

CASTOR: És ez?

POLLUX: A faj, a vér, a lélek közössége.

CASTOR: Ámde ezek az erők egyrészt összehúznak, másrészt más népektől elzárnak.

POLLUX: Úgy van! De ezen is igyekeznek segíteni. A más népek és más faj alatt főleg csak a zsidóságot értik.

CASTOR: Ez érthető! Ezt csak az nem érti, aki nem akar érteni! A zsidó minden nép ölén otthon van; és sehol sincs otthon. minden nép életébe beilleszkedik és minden nép faji életét megmételyezi. Ő maga zárt faj; de azt mégsem akarja hogy más fajok is tőle elzárkózzanak.

POLLUX: Olaszországban a helyzet egyszerű, mert kevés a zsidó és nem befolyásos. Németországban

ellenben a háború után roppant hatalomra tettek szert. Az egész szellemi életet lefoglalták és elég vakmerőek voltak az ősi német erényeket kigúnyolni. Rosenberg könyve és kifakadása eléggé megindokolja azt a nagy felháborodást és lázadást, amely Hitler uralomrajtásával ellenük fellángolt.

CASTOR: Tehát így született meg a vér mithosza és a faji öntudat is így ébredt föl.

POLLUX: Úgy fölébredt, hogy még a németek pénzügyi lángosze, Schacht is kijelentette a napokban, hogy a zsidóság Németországban soha többé befolyásra nem tesz szert.

CASTOR: es mindez a faj lelke és a vér mithoszának jelszava alatt!

POLLUX: Úgy van! A fönn említett egyszerű lelki elemek befejezése a faji lélek. A lelki képességek, a megérzések, az ösztönök mind faji jellegűek, a faji léleknek kisugárzásai. És amint a régészkek roppant örömmel és vigyázattal fejtik le a vakolatot a fel-fedezett ősrégi fali képről, a fajelmélet bölcselői is nagy nekilendüléssel törekésznek a faji lelket minden hozzátapadt és mérgező elemtől megtisztítani. A faj-imádat épít szemedélyes, mint a képek imádása. A faji lélek épít magasztos, mint a vakolat alól előcsillanó mozaik.

CASTOR: Még mindig nem értem egészen a faji lélek jelentőségét.

POLLUX: Hozd rendbe a fajt, nemesítsd a faji lelket, akkor ezen megújhodott lélek erőrendszeréből; a képességek, az érzések és az ösztönök birodalmából, olyan kultúra, tudomány, művészet fog kivirágzani, amely egészen a faji léleknek lesz a tükrözése. minden faj kitermelheti magából népi értékeit és ezeket az értékeket a szellem szárnyain a magasságokba emelheti. Más szóval, azok a népi elemek nem maradnak minden szerény elemek, őstehetségek szárnypróbálgatásai, hanem azok egy és eredeti új népi szellem tudományos és művészeti életének alappillérévé nemesednek és szép kultúrát gyümölcsöznek.

CASTOR: ösztönösen-e vagy az ész segítségével?

POLLUX: A faji lélek ösztönösen nemzi értékeit, az ész pedig azokat továbbfejleszti, nemesíti és tökéletesíti.

CASTOR: Mi is így teszünk a népi értékeinkkel.

POLLUX: A népi értékek tehát tényleg új népi művelődésnek, elhivatásnak és világézettelnek lehetnek útmutatói.

CASTOR: Szóval megszülethetik az új magyar irodalom, tudomány, művészet és kultúra is?

POLLUX: Mindenesetre. Csak derék emberek szükségesek hozzá!

CASTOR: Van-e nálunk ilyen irányzat?

POLLUX: Van. A nagy népek lendülete pedig még a gyengéknek is szárnyat fog adni.

CASTOR: De íme, csak most veszem észre, hogy a népiesség és az intellektualizmus e ponton már ölelkeznek.

POLLUX: A gyakorlatban igen, de elméletben még nem. Az ifjúság még mindig az ész ellen lázít bár ő maga is az ész hatalma alatt áll. Jól tudja ugyanis, hogy az ész engedelmes erő. Jóra, rosszra hajlítható. Elcsábítható. A népiesség kocsiját époly lelkesedéssel húzza, mint az internacionáléét.

CASTOR: Ez úgy van! Szomorkodom, hogy az ész ilyen kétkulacsos

POLLUX: Ne szomorkodjál. Hiszen nemcsak a képességek, a megérzés, az ösztön, a lélek kincsei. Legfőbb kincse mégis csak az ész. Lélek ész nélkül, test, fej nélkül. A test a lélek látható alapja. A fej pedig a testen az, ami a lélekben az ész. És nemcsak az ész, hanem a többi képességek is megrombolhatnak.

CASTOR: Ez az új nemzedék ezt elfelejti?

POLLUX: Hol elfelejti, hol pedig látja.

CASTOR: Hát most örüljön a lelkünk, mert ismét fölfödöztük a lélek legnagyobb kincsét, az észt. Föls födöztük, hogy a lélek több, mint lélek, a lélek egy-úttal szellem is. Nemcsak Seele, hanem Geist.

CASTOR: Fel kell tehát lelkünket hangolnunk,

midőn ezen csodás birodalomba lépünk. Át kell izzanunk, hogy lelkesedésünk tüze el ne lankadjon.

POLLUX: Tegyük ezt. Az út hosszú és nehéz!

A szellem.

CASTOR: Hol kezdődik az ember életében a lélek működése és hol végződik? Azután, hol kezdődik a szellem tevékenysége és hol végződik?

POLLUX: A régi bölcselét erre könnyen megfelel, korunk bölcselite és az új nemzedék azonban elveszítették a régi fonalat és most nehezen találnak vissza.

CASTOR: A régi bölcselét helyesebb úton járt, mint az új?

POLLUX: A régi bölcselét Aristoteles óta tudja, hogy a szellem élete és működése több a leiekénél. Az új kor bölcselite ellenben vagy a lelket dobta el a szellemmel együtt, vagy a testet hanyagolta el és minden a szellemre bízott. Az új kor az anyagelvűség és a túlzó spiritualizmus között hintázott. A helyes középutat azonban mindig szem elől tévesztette.

CASTOR: És mi ez a közép út?

POLLUX: A helyes közép út, hogy az ember lelke egyrészt lélek, másrészt szellem. Mint lélek a test alakító elve és a testtel együtt végzi a lelki élet alacsoifyabb műveleteit. (Amint ezt már megbeszélük.) Mint szellem a szellemek világának is a polgára és képes oly magas szellemi műveletekre, amelyekben a testnek és az érzékeknek közvetlenül már nincs részük.

CASTOR: Honnan ez a képessége?

POLLUX: Természetétől. Hiszen a szellem anyagtalán valóság, tehát testetlen szellemi műveléseket is hajthat végre. És ezek a műveletek az alapjai a felsőbbrendű ember nagyságának, fejlődésének, magasba törésének.

CASTOR: És ezt a szellemet fokozzák le Klages és az új nemzedék?

POLLUX: Igen ezt. Mert azt hiszik, hogy az emberi lélek elemi működése is elég és csak azt kell fokozni. A szellem azonban oly utakra viszi az embert, amelyhez a léleknek semmi köze. A szellem működése szerintük 'betörés' a lélek birodalmába. Mégpedig egészségtelen betörés.

CASTOR: Hiszen ez minden józansággal ellenkezik.

POLLUX: Annyiban ellenkezik, mert szellem nélkül igen alacsony szinten állnánk. Ezt ők is jól tudják és nem is akarnak alant maradni. Fölfelé törekednek ők is a szellem szárnyain! És elvben a régi bölcsélettel most már ők is megegyeznek.

CASTOR: Mondd el, mit tanít a szellemről a régi bölcsélet?

A szellem 'a lélek ellenlábasá'

CASTOR: Klages szerint a szellem a lélek ellenlábasá. Miért? Hiszen a szellem nem rombolja le a lélek életét, hanem megnemesíti és kiegészíti.

POLLUX: Úgy van! De Klages azt is látja, hogy a szellem a természet fölé emelkedik. A lélek ellenben összes erőivel csak a természet erőibe van beágyazva. A lélek csak a természet erőit foglalja magába és azokat a legmagasabb fokban ragyogtatja. A szellem ellenben a természet körén túl is működik. A tisztaszellem birodalmába is fellángol.

CASTOR: be ennek így kell lennie! hiszen azt mondottuk, hogy a lélek egyrészt lélek, a természet egy nemes része; de másrészt a szellemvilág kezdeté is. Csoda-e tehát, ha másrészt több a leieknél és a lélek képességein túl nő. Ezzel a lélek erői sem nem csökkennek, sem el nem torzulnak. A lélek az a hajtás, amelybe a szellem erőit maga beoitja és a lelket is fölemeli.

POLLUX: Ez mind helyes.

CASTOR: És mi Klages szerint a szellem legfőbb működése?

POLLUX: Klages nekünk lényegében semmi újat

nem mond. Őt az ragadja meg leginkább, hogy míg a lélek működése térben és időben folyik le, a szellemi működése és alkotásai tér és idő fölöttiek. A szellem ezt a működést az absztrakció útján gyakorolja. A lélek, mondja — testeket lát; térben és időben levő testeket szemlél és azokkal foglalkozik. A szellem ellenben dolgokkal foglalkozik. (Ding.) A dolog nem test. A dolog tér és idő fölött elvont lényiség.

CASTOR: Érthetetlen.

POLLUX: Sőt nagyon is egyszerű. A testet szemem látja, fülem hallja, orrom szagolja. A rózsa piros és szagos. Az arany sárga és csengő. A barack iüatos és édes. Ezek testek. Ha most a szellem, a rózsa, az arany és a barack érzék alá eső tulajdon-ságai mögé néz és azt fürkészti, mi a rózsa, az arany és a barack lényege, és megállapítja, ami bennük tértől és időtől független, akkor már a három tárgynak a lényegét kutatja ki. A rózsa lehet piros, sárga és más egyéb színű. Az arany is csenghet így és úgy, a barack is sokféle. De a lényegük az minden egy és ugyanaz. A dolog tehát a lényeget adja tulajdonságok nélkül. A víz H_2O . Akármilyen vizet hozzanak is élém, annak lényege H_2O . Azután a dolgok lényege szükségszerű, örök és változhatatlan, míg a tulajdonságok folyton változnak. Ha a lényeg meg változik, akkor a dolog is megváltozik. A lényeg minden a törvényt adja! Ha vizet akarok előállítani, azt csak a H_2O képlet szerint hozhatom létre, de tulajdonságait fokozhatom vagy csökkenthetem.

CASTOR: De hiszen ez oly egyszerű!

POLLUX: Egyszerű, de egyúttal a szellem működésének is az alapja. A szellem hatalma, épülete ily egyszerű törvényen épül föl. Eszköze az absztrakció, az elvonás. Működésének lehetőségei kiszámíthatatlanok. Ha a lélek nem tudna mindenről eltekintve (absztrakció) a lényegig ásni, semmire sem volna képes. A világ felületét látná és nem a mélységeket.

CASTOR: Lehet ezt a tételet részletezni?

POLLUX: Nagyon egyszerűen. minden tudomány

alapeleme a *fogalom*. A fogalom elvonás útján jön-létre. A fogalom mondja meg, mi a doleg önmagában, a maga benső törvényszerűségében, örök eszméjében. Az ítélet, ha már magasabbrendű, fogalmákat kapcsol össze, vagy választ el. A következetés meg ítéleteket kapcsol össze vagy különít el. Mindez azonban csak azért lehetséges, mert tudjuk, hogy mi a doleg önmagában, függetlenül tértől és időtől. Meghatározás, bizonyítás, módszer szintén a szellem alkotásai.

CASTOR: Mily egyszerű alapműveletek és mily hatalmas épületet hordoznak!

POLLUX: Úgy bizony. És mindez azért lehetséges, mert a szellem tud absztrahálni. A lélek a termésszethez és a természeti tárgyakhoz van láncolva; a szellem a lényeget, az eszmét, a törvényt fürkészzi, mikor a természet mögé és fölé emelkedik, az elvonás absztrakció révén. A lélek a mulandóság rabja; a szellem az örökkévalóság látója. A lélek a termésszettben gyökerezik a szellem a termésszettel is szembehelyezkedhetik és mérlegelheti a termésszettet való viszonyát is. Ura a termésszettnek és a termésszét kifürkészéséhez saját magában kereshet és saját magából meríthet nézőpontokat. Másszóval saját törvényszerűségén át vizsgálhatja a termésszet törvényszerűségét. Ez a gondolkodás! A gondolkodás pedig a legnagyobb tett!

CASTOR: Miben áll a gondolkodás?

POLLUX: A gondolkodás szellemi tett. A szellem életműködése. A szellem arra törekszik, hogy annak, amit meggondolni törekszik, benső formáját, eszmemagját megragadja és a szellemben szellemi alakba öltöztesse.

CASTOR: Hogyan öltöztesse szellemi alakba?

POLLUX: Ez ám a fogas kérdés! Nyilvánvaló, hogy pl. a rózsa, mint fizikai tárgy a testetlen szellembe nem mehet be. A rózsa tehát nem úgy létezik a szellemben, mint a rózsafán. De a szellem szellemi működése útján testetlen tükröképet fog föl a rózsáról

és a rózsa a szellemben már így él. Amit a szellem nyugtalanul, ilyen tükrökép alakjában magában hors doz, azt esetleg a tárgyi világban újból megtestesítheti. Pl. Rózsát nevelhet. A kémia is pl. számtalan képlet összefoglalója. minden képlet egy testetlen tükrökép, amelynek törvénye szerint a vegyületet megszoríthatom. Látom a rádiót és, ha ügyes vagyok, elkészítem azt. Ami csak a testi világban testi alakban él, az a szellemben testetlen alakot ölhet. És megfordítva. Ami a szellemben testetlen kép, azt a világban megtestesíthetem. Ilyen a szellemi élet működése. Ez nagyságának alapja és titka.

CASTOR: A legszodálatosabb dolgok közvetlen közelünkben vannak. Ki gondol reájuk? Ki gondol arra, hogyan működik a szellem?

POLLUX: Ki gondol arra, hogy a szellem nemcsak befogad, hanem kifelé alkot is! Ki gondol arra, hogy a szellem nem állapot, hanem teremtő erő! Mert lélek sokat kap ugyan a külső világtól, de sokat is ad neki. Tapasztal és tapasztalásai új alkotásokra serkentik. Nézz körül a természetben és az életben és láthatod, mi a természet és mi az emberi alkotás? Az ember valóban Isten munkáját folytatja.

CASTOR: De talán mégsem minden ember?

POLLUX: minden emberben él felfedezési vágy, de mégis a közönséges élet síkjából magasan ki-emelkednek az elhivatottak, az ihletett lelkek. Ők a művelődés és a polgáriásodás élharcosai. Ők a nagy feltalálók: ők a haladás vezetői. Kemény, erős akaratú egyének, urai az éleltek és halálnak, mert közömbösek az élet és a halál iránt és csak eszméjükért lángolnak. A tudomány, az irodalom a művészet bennük virágzik ki és amit ők így adnak, minden az élet lényegéből fakad.

CASTOR: És mégis azt mondják, hogy a szellem a lélek ellenlábasa.

POLLUX: A mi értelmünkben ezt is lehet mondani. Míg ugyanis a lélek csak a természet vonalában halad, addig a szellem a természet fölé kereke-

alapeleme a *fogalom*. A fogalom elvonás útján jön-létre. A fogalom mondja meg, mi a doleg önmagában, a maga benső törvényszerűségében, örök eszméjében. Az ítélet, ha már magasabbrendű, fogalmákat kapcsol össze, vagy választ el. A következő tetés meg ítéleteket kapcsol össze vagy különít el. Mindez azonban csak azért lehetséges, mert tudjuk, hogy mi a doleg önmagában, függetlenül tértől és időtől. Meghatározás, bizonyítás, módszer szintén a szellem alkotásai.

CASTOR: Mily egyszerű alapműveletek és mily hatalmas épületet hordoznak!

POLLUX: Úgy bizony. És mindez azért lehetséges, mert a szellem tud absztrahálni. A lélek a termésszethez és a természeti tárgyakhoz van láncolva; a szellem a lényeget, az eszmét, a törvényt fürkészzi, mikor a természet mögé és fölé emelkedik, az elvonás absztrakció révén. A lélek a mulandóság rabja; a szellem az örökkévalóság látója. A lélek a termésszettelben gyökerezik, a szellem a termésszettel is szembehelyezkedhetik és mérlegelheti a termésszethez való viszonyát is. A termésszettelnek és a termésszettel kifürkészéséhez saját magában kereshet és saját magából meríthet nézőpontokat. Másszóval saját törvényszerűségén át vizsgálhatja a termésszet törvényszerűségét. Ez a gondolkodás! A gondolkodás pedig a legnagyobb tett!

CASTOR: Miben áll a gondolkodás?

POLLUX: A gondolkodás szellemi tett. A szellem életműködése. A szellem arra törekszik, hogy annak, amit meggondolni törekszik, benső formáját, eszmemagját megragadja és a szellemben szellemi alakba öltöztesse.

CASTOR: Hogyan öltöztesse szellemi alakba?

POLLUX: Ez ám a fogas kérdés! Nyilvánvaló, hogy pl. a rózsa, mint fizikai tárgy a testetlen szellembe nem mehet be. A rózsa tehát nem úgy létezik a szellemben, mint a rózsafán. De a szellem szellemi működése útján testetlen tükröképet fog föl a rózsáról

és a rózsa a szellemben már így él. Amit a szellem nyugtalanul, ilyen tükrökép alakjában magában hor-doz, azt esetleg a tárgyi világban újból megtestesítheti. Pl. Rózsát nevelhet. A kémia is pl. számtalan képlet összefoglalója. minden képlet egy testetlen tükrökép, amelynek törvénye szerint a vegyületet meg-szoríthatom. Látom a rádiót és, ha ügyes vagyok, elkészítem azt. Ami csak a testi világban testi alak-ban él, az a szellemben testetlen alakot ölhet, cs megfordítva. Ami a szellemben testetlen kép, azt a világban megtestesíthetem. Ilyen a szellemi élet működése. Ez nagyságának alapja és titka.

CASTOR: A legcsodálatosabb dolgok közvetlen közelünkben vannak. Ki gondol reájuk? Ki gondol arra, hogyan működik a szellem?

POLLUX: Ki gondol arra, hogy a szellem nemcsak befogad, hanem kifelé alkot is! Ki gondol arra, hogy a szeljem nem állapot, hanem teremtő erő! Mert a lélek sokat kap ugyan a külső világtól, de sokat is ad neki. Tapasztal és tapasztalásai új alkotásokra serkentik. Nézz körül a természetben és az életben és láthatod, mi a természet és mi az emberi alkotás? Az ember valóban Isten munkáját folytatja.

CASTOR: De talán mégsem minden ember?

POLLUX: minden emberben él felfedezési vágy, de mégis a közönséges élet síkjából magasan ki-emelkednek az elhivatottak, az ihletett lelkek. Ők a művelődés és a polgáriásodás elharcosai. Ők a nagy feltalálók: ők a haladás vezetői. Kemény, erős akaratú egyének urai az életnek és a halálnak, mert közömbösek az élet és a halál iránt és csak eszmé-jükért lángolnak. A tudomány és irodalom, a mű-vészet bennük virágzik ki és amit ők így adnak, minden az élet lényegéből fakad.

CASTOR: És mégis azt mondják, hogy a szellem a lélek ellenlábasa.

POLLUX: A mi értelmünkben ezt is lehet mon-dani. Míg ugyanis a lélek csak a természet vonala-ban halad, addig a szellem a természet fölé kereke-

dik. Sőt a természetet is megnemesítik. A természet lelkét is fölfokozza és fölhangolja. Vagy az ügyes kertész kezei alatt nemnyernek-e új színt és új alakot a virágok.

CASTOR: De mennyire. Hiszen a tenyésztők a természetet kényszerítik, hogy többet és jobbat adjanak.

POLLUX: És a nagy nevelők és erkölcsstanítók is állati ösztöneinket, vágyainkat nem igyekeznek-e megnemesíteni? Nem törekesznek-e arra, hogy szellemibb embereklegyunk?

CASTOR: Így van ez. De sajnos, a rossz természet folyton visszatér.

POLLUX: Nehéz a természetet átgyúrni. De azért mégis csak javulunk. A bűnbánat maga és a maga fólé törekvő ember szégyenkezése és javulási szándeka.

CASTOR: Haj! Mikor jön el Isten országa?

POLLUX: Átszellemült érzéseinkból szállnak föl azok a törekvések, hogy legyőzve ösztöneink durvasságát, a szellem országa foglaljon helyet. Ebben az országban a szellem törvényei uralkodnak. A szelem szépségei virágognak ki.

CASTOR: Mi lenne belőlünk, ha csak a lélek egyszerű síkjában tengnénk?

POLLUX: Bizony igen primitív életet élnénk. De a szellem arra törekszik, hogy a művelődés mindeninkább a szellemről táplálkozzék és a szellem formáiba öntse a külső és a belső vilagot. A természetet és a társadalmi életet; az anyagot és a személyiséget. Nyilvánvaló, hogy a szellem ezen útján már nem a természet lépései követi, sőt a természet (a lélek) ellenlábasa, ő már új útra tért, új kiindulási pontot talált és azon halad.

CASTOR: Azon halad és az emberi létet ezentúl már a szellem erői nemesítik, nevelik.

POLLUX: Sőt a szellem működése közben a szellem erői is egyre jobban önmagukhoz térnénk és saját mélységeikből igyekeznek továbbfejlődni.

A szellem is, mint minden, folytonosan készül és valósul. Fejlődése egyúttal a kultúra fejlődése. Az igaz, a jó és a szép birodalma ezen talapzaton épül föl és mélyül el.

CASTOR: Pedig ezek oly valóságok, mint maga az élet. Ezekben nyugszik a megismerés, az érzés és az akarás. Meggyőződés, érzület, jellem és személyiségek. Tudomány, vallás, erkölcs, irodalom és művészet. Társadalmi és állami jogrend.

POLLUX: És ha a szellem egyre jobban felfelldik, még jobban keresi életgyökereit. Azokat a tiszta szellemi ereket, melyekből ő maga is táplálkozik. Amelyek benne is működnek és őt is tovább emelik.

CASTOR: Es hová jut él a szellem e kutatásában?

POLLUX: Megéli önmagát. S rájön arra, hogy ő nemcsak akar, de akarnia is kell. 0 nemcsak saját akaratát követi, hanem fölötté álló akaratok ösztönzéseit is. Ha a szellem csak saját akaratát követné, akkor megmaradna annak határain belül. De akaratában — érzi — magasabb akaratok is lüktetnek, amelyek hatalmas feszültséggel dobják őt abba az alkotó élelfolyamatba, amely a jövőt hordozza magában. És ez az alkotó életáram: Isten.

CASTOR: Hát bizony a szellem többet akar, mint a pusztá lélek!

POLLUX: De a szellem nemcsak épít, hanem rombol is. Időről-időre zordon elhatározással képes lerombolni az élet alapszerkezetét és új alapokra új életformákat épít föl.

CASTOR: Tanú erre az új világ! Az új nemzedék! A reformnemzedék.

POLLUX: Kell tehát az emberen kívül magasabb szellemi világrendnek lennie, amellyel a mi szellembünk össze van forrva s amelytől soha el nem szakadhat és ahonnan a rettenetes feszültségek erednek. Amint a látható világ az étherbe, úgy van az ember szellemi világa nála magasabb szellemi életbe behelyezve. És ez az Isten.

CASTOR: Így érthető, hogy az anyaggal szemben a szellemi élet miért tör folyton előre és fölfelé.

POLLUX: Mindent áthat Isten lelke, de főkép az embert. Ebben a látható világban az ember a legtökéletesebb fölfogója az isteni áramoknak, őbenne tarul föl legmélységesebben a szellemi lét! A nagy szellemi áramfelfogók és áramsugárzók pedig még hatalmasabb rímben csendítik ki magukból az isteni lét titkait és még hatalmasabb lángokban közlik az emberekkel. Ilyenek a nagy szentek, a bölcselők, nagy misztikusok és a kiváló bölcselők. Ők a szellemi lét legfőbb képviselői! Íme, ezek a gondolatok fényt vetnek további utunk felé. Hatoljunk hát a szellem birodalmába.

IV. FEJEZET. A SZELLEMI ÉLET KÖREI.

CASTOR: A szellem igazán nem ellenlábasa a léleknek. A szellem az ember lényegének kiteljesedése. Ha a szellem eléri csúcspontját, az ember is a legnemesebb alakját éri el.

POLLUX: Elérkezik az az idő, amikor az okoskodó szellem mint látó, lényegéből felfénylő és nagy álmodozó jelenik meg.

CASTOR: Álmodozó?

POLLUX: Álmodozó! Mert mintegy álomban látja a jövőt. Mintegy féligr nyitott szemmel szemléli saját felvillanásait. Saját lényegéből ismer és fedez föl oly remek műveket, amelyek az emberiség boldogságát előbbre viszik. A nagy álmok pedig az élete folyamán céljaivá válnak. Ilyen álmodozók- és egyúttal valóságlátók az Istenből pattant szentek, a bölcselők, a nagy fölfedezők, és az igazi álamférfiak.

Álmaik az élet új útjait törik és magasságokba szárnyalnak. És álmodozók azok is, kik álmaikat zengő és világító szavakban, hangokban, színekben élik ki.

CASTOR: Az álom tehát erő is?

POLLUX: A lelki erőnek magasztos kivillanása, amely mégis több, mint futó villanás, mert alkotásokban teljesedik ki.

CASTOR: Teremtő az ember, ezt mondotta már Nietzsche is.

POLLUX: Olyan teremtő, aki rombolva teremt. De azért folyton új alkotásokat varázsol elénk s a romok fölé új életet fakaszt.

CASTOR: Az ember tehát erőinek alkotásokban ad kifejezést.

POLLUX: Az ember alkot lelkivilágot és alkot külső világot. Mikor belső világát rendezi és annak

új formát ad, akkor kivetíti magából a vallást, az erkölcsöt, a művészetet, a tudomány eszméjét és a bölcselletet. A művészletekben viszont egy új, szebb és nemesebb külvilágot rajzol elénk. Az ember továbbá összhangot keres a kül- és a belvilág között és megszületik a tudomány. A bölcsellet megint az ész és az akarat, a vallás és a tudomány összhangját keresi. A vallás a természetfölötti világ jelképes ábrázolása és lelkünk megnyugtatása.

CASTOR: Es mindez az alkotó szellem műve?

POLLUX: Igen!

CASTOR: Es mit szól ehhez az észt és a szellemet lenéző új nemzedék?

POLLUX: Bizonnal helyesli.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: Hiszen amit most elmondtam, az Rosenbergnek az elmélkedése. Megtalálhatod a Mithus 343. és 453. oldalán.

CASTOR: Ez *igazán* érdekes. Tehát Rosenberg is a szellem útjain harcol?

POLLUX: Hol itt, hol másutt! De legtöbbször a lélek és szellem útjai találkoznak nála.

CASTOR: Es most hová vezetsz?

POLLUX: AZ új nemzedék szellemi irányait Rosenberg szerint fogom felsorolni: s lesz alkalmunk a saját nézeteinket is elmondani.

CASTOR: Tehát beszélgetésünk tárgya lesz: a bölcsellet, a tudomány, a művészet, az erkölcs és a vallás.

POLLUX: A sorrend helyes!

A bölcsellet.

CASTOR: Az új nemzedék bölcselletét már ismerjük. Túlzón megvetik az észt.

POLLUX: De tudod-e, hogy a túlzó észimádók meg hogyan imádták az észt és hogyan látták a jövő emberét?

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: Hát gondolj csak Wells regényére,

amelyben a jövő embere csak egy óriási fej el-satnyult végtagokkal.

CASTOR: Hát bizony ez nagyon komikus. Most kezdem érteni az észelleneseket. Az ész ugyanis egyszer annyira túlsúlyba juthat minden egyéb erőink fölött, hogy az ember már csak egy nagy fej. Érzés, akarat, szeretet minden elsatnyult. Az ember maga tetőtől-talpig torzszülött. Elfajzott. Egészségtelen.

POLLUX:: De az élet sietett helyrehozni az el-tévelyedést. A testileg tényleg elsatnyult nemzedék szembeszállt a pusztán észlényekkel és a testgyakor-lás és a sport révén kiegyensúlyozta testi lényiséget.

CASTOR: Es az eredmény ismét egy másik véglet!

POLLUX: A tudomány és a bölcsellet elhanyago-lása. Nem akarom mondani: megvetése.

CASTOR: De most a szellem birodalmába lép-tünk és keressük, kell-e az új nemzedéknek valami-féle bölcsellet.

POLLUX: Bizonnyal keresnek ők is olyan böl-cseletet, amely új eszméiket fénysesíti és népszerű-síti s a lelkeket felhangolja.

CASTOR: De melyik ez a bölcsellet?

POLLUX: Nyilvánvalóan az, amely összhangzás-ban van egész fölfogásukkal. A vér és a faj mitho-szávai. Jövő reményeikkel és céljaikkal. Ezt az elgon-dolást kell az ő bölcselétüknek népszerűsíteni, ész-szerűsíteni; mindenki számára megfoghatóvá, kö-telezővé és eszménnyé nemesíteni.

CASTOR: Szóval a bölcsellet nem elfogulatlan. Nem a tiszta igazság zászlósa. Sőt, ha kell, nagyon is elfogult.

POLLUX: Az ő bölcselétük két részből áll. Egyrészt a logika és a megismerés örök törvényeit kellene elővennie. Másrészt az örök törvények fölé világ-nézetet kellene emelnie. Az új nemzedék azonban tagadja, hogy vannak örök törvények és vilagnézetét a programbeszédek szellemében építí föl.

CASTOR: Tehát új módszerek szerint bölcsék kedik.

POLLUX: Valaha teleharsogtuk a világot: a tudomány elfogulatlan. Most ők teleharsogják a világot: a tudománynak igen is elfogultnak kell lenni és az új nemzedék eszméit kell szolgálnia.

CASTOR: Márpedig a bölcselő tudomány.

POLLUX: Tehát a bölcselőnek is elfogultnak kell lennie.

CASTOR: Ez a gondolkodás gleichschaltolása.

POLLUX: Ez az emberi szellem megszorítása.

CASTOR: Az igazság a tudomány célja.

POLLUX: Az igazság a bölcselő célja is.

CASTOR: Nem szabad a szellemet meggyőződése ellenére leigázni.

POLLUX: Nem szabad az észt kerítésre használni.

CASTOR: Mi ennek a roppant eltévelkedésnek az oka?

POLLUX: A hatalomvágy. A vezérek a követők testét és lelkét saját céljaikra kiuzsorázzák. Tudják, hogy az egységen az erő s az egységet ők úgy óhajtják elérni, hogy sem cselekedetben, sem gondolkodásban még moccanni sem szabad máskép, mint ahogy ők megengedik.

CASTOR: De hát akkor minek beszélünk bölcselőről és minek tudományról?

POLLUX: Mindent kell látnunk és megértenünk. A romokból ők egyetmást mégis csak kikaparnak és saját épületükbe azokat beépítik. Tehát van miről elmélkednünk!

CASTOR: Ez igaz!

POLLUX: Csakhogy ez egyúttal visszaélés a leajánlott múlttal szemben!

CASTOR: Nos hát, hogyan gondolkodnak ők a bölcselő egyes kérdéseiről?

Po LLUX: Most erre térek át. Természetesen csak töredékesen beszélhetek, mint ők is. És Rosenberg lebeg a szemeim előtt, mint az ő szemeik előtt is.

CASTOR: Mit tanít Rosenberg a logikáról?

POLLUX: A logika szerintünk az igazságkutatás tudománya. Kérdés azonban, mit ért ő igazságon?

Semmi esetre sem azt, amit mi. Hanem amit Nietzsche es a pragmatisták vallottak. Igaz az, ami hasznos, igaz az, ami gyümölcsöző. A logika cél jt tehát, hogy az ilyen igazságokat feltárjuk. A logika feladata tehát nemcsak az, hogy a lélek erőit kU ismerjük. Hanem az is, hogy tudjunk helyesen értékelni. De a legföbb mégis az új nemzedék számára, hogy a fajiság keretébe tudjuk megalapozni, mi gyümölcsöző és mi nem. Ismernünk kell az emberek jellemét is. Mert legtöbben jellemük szerint ítélnek és mondják ki, mi igaz?

CASTOR: Bölcseletük tehát relativizmus.

POLLUX: Úgy van! Vagy mint Rosenberg mondja, nem megismerés, hanem vallomás. Nem az a fő: mi igaz. Hanem: mit vallasz te igaznak? Ez a vallomás pedig nemcsak az észtől ered, hanem egész lényiségünkötől. Természetesen elsősorban faji lelkiségeinktől. A filozófia tehát nem önálló tudomány, hanem a faji lélek függvénye és kifejezése.

CASTOR: Természetesen feltétlen igazság ezek után nem létezik.

POLLUX: Rosenberg határozottan kimondja: Az embernek olyan a lényege, hogy a feltétlen igazságot soha el nem éri. Sőt a földön történő eseményeket sem ismeri meg maradék nélkül. Ha jönne mégis egy jó szellem, aki velünk a feltétlen igazságot közölné, mi azt sem meg nem fognók, sem meg nem értenők. Az ilyen igazság ugyanis tér és idő fölött áll és oka nincs. Emberfölötti.

CASTOR: De hiszen minden igazság tér és idő fölötti és mégis megértjük. $2 \times 2 = 4$, ez is tér és idő fölötti. Ép az az ember csodálatos lényege, hogy fölfödözi a tér és idő fölöttit. Tehát Rosenberg már itt is téved.

POLLUX: Sőt az ember maga oly lény, akit a főkép tér és idő fölötti érdekel és ösztökél. S ép ez bizonyítja, hogy az ember szelleme nincs a tér és az idő keretei közé szorítva. Ő a végétlennek a gyermeké és ösztönösen tör a végtelen felé.

CASTOR: Rosenbergék pedig az ösztönre, a faji ösztönre nagy súlyt helyeznek s most az ösztönt cserben hagyják?

POLLUX: Sőt filozófusaikat is leszólják, mivel ők a népies, a faji bölcselétet is úgy állítják be, mint egy részét az abszolút igazságnak.

CASTOR: Ámde a filozófus nem is gondolkodhatik máskép, mint sub specie aeternitatis! Az örökkévalóság szempontjából.

POLLUX: Ép ezt a gondolkodást szólják le! Rosenberg azt hiszi, hogy ez a gondolkodás pusztán logikai játék s nem népi lényegünk kisugárzása.

CASTOR: Szóval baj van mindenkép. Az ész és az igazság csödöt mondanak náluk akár logikai elemzés, akár a népi ösztönök segélyével jussunk is célhoz.

POLLUX: Rosenberg azonban ismer egy másfajta igazságot és azt vallja.

CASTOR És ez?

POLLUX: Az organikus igazság.

CASTOR: Milyen igazság ez?

POL LUX: Olyan igazság, amely a mi szervezetünknek megfelel és szervezetünkönkötött ösztönösen kisugárzik.

CASTOR: Mikép?

POLLUX: minden szervezetnek van alakja. Ez az alak egyrészt megfelel a szervezet külső szerkezetének. De megfelel a lelki erők berendezésének is. Szóval a szervezet célszerű. Amilyen a szervezet, olyan a külső alak, sőt olyan a lelki erők berendezése. És amilyen a lelki erők berendezése, olyan a kisugárzó igazságok kincsesháza is. Természetesen az örök igazság elmélete most megint csödöt mond, mert nincs is ilyen igazság. minden igazság a szervezettől függ, tehát minden igazság véges.

CASTOR: Szóval minden szervezet képességeleg magában hordozza úgy a cselekvés, mint a gondola kodás törvényét. Sőt csirában mindazokat az igazságokat is, amelyek nélkül a szervezet a földön célszerűen nem élhet.

POLLUX: Teljesen így van. Sőt minden szervezet és már ez igazán jellemző Rosenbergre, a logika, az erkölcs és a művészet törvényeit is úgy hordozza magában, hogy azok a fajt és a népi kultúrát szolgálja.

CASTOR: És mi az igazság mértéke?

POLLUX:: Németül idézem. -Ihr entscheidendes Kriterium finden sich alle darin ob sie Gestalt und innere Werte dieses Rasse-Volkstums steigern, es zweckmäßiger ausbilden, es lebenskräftiger gestalten, oder nicht-.

CASTOR: Magyarul: Igaz az, ami a faji és a népi életformát és annak benső értékeit emeli, célszerűen kiképezi és életerősebbé[^] alakítja.

POLLUX: Igen. Tehát e szerint a bölcselőt és a tudomány eddigi értékmérője csödöt mondott.

CASTOR: De hiszen ezt már Nietzsche és Bergson, az élet bölcselői, is hangsúlyozták.

POLLUX: Természetes! De ők még a faj és a népiség fogalmát nem ismerték. Sőt azt sem merték volna mondani: hogy egy fajnak teljes tudása már az ő első mithoszában benn szendereg. És csak az a bölcs, aki ezt látja és vallja.

CASTOR: No büszke is lehet nézeteire Rosenberg!

POLLUX: Sőt nagyon is büszke. Meg is mondja, hogy előtte ezt az igazságot ily alakban még senki sem jelentette ki.

CASTOR: És vannak-e e nézetnek erkölcsi következményei is?

POLLUX: De vannak ám! Mert — folytatja Rosenberg — nyilvánvaló, hogy a bűn és a tévedés is helyes, ha a faj értékét emeli, vagy egy valakit tökéletesebbé tesz.

CASTOR: Hiszen ez nihilizmus! Az igazság és az erkölcs tagadása.

POLLUX: Teljesen úgy van! A vad, a konok népek beszélnek így s akik az ördöggel is szövetkeznek, hogy céljukat elérjék. A mai Németország belső forradalma ily eszméken élősködik. Ily gondolatokból meríti

mérgét és elszántságát arra, hogy minden legázoljon, ami neki nem tetszik. Rendezett államokban legfeljebb a kommunisták teszik magukat túl az erkölcsön és az igazságon.

CASTOR: És mi lesz az ily nép kultúrájával?

POLLUX: AZ nem jelszavakból, hanem komoly értékekből épül föl. A jelszavak pedig csak a más érzések leigázására szolgálnak.

CASTOR: Lehet-e ezek után Rosenbergék táborában bőlcseletről beszélni?

POLLUX: A mi értelmünkben nem! De nekik is vannak bőlcselőik, a fajiság bőlcselői. Bőlcselőt mindenre lehet találni, főleg propaganda-bőlcselőt. Plakátbőlcselőt.

CASTOR: De az ilyen csak álbőlcselő!

POLLUX: Náluk ez az igazi bőlcselő.

CASTOR: Tömegrontó.

POLLUX: Tömegfelhangoló. Az ő lelkük ilyen eszméken tüzesedik, lángol és lobog! Próbáld meg a régi bőlcseleti rendszereket tárgyalni, kifütyülnek; hallani sem akarnak róluk.

CASTOR: A bolsevisták is így csinálnak.

POLLUX: A Rosenberg-féle eszmevilág csak egyik oldala a bolsevizmusnak.

Tudomány.

CASTOR: A bőlcselet tehát a faj törvényeitől függ. Vájjon legalább a tudomány a faj fölött áll-e?

POLLUX: Különbséget kell tenni tudomány és tudomány között. A tudományok között a matematika és a geometria tisztára az emberi ész alkotásai. Mivel pedig a tapasztalat szerint az emberi ész törvényei a földön mindenütt ugyanazok, tehát a matematika és a geometria eredményei is mindenütt igazak. $2 \times 2 = 4$ független a tértől és az időtől. Két pont között legrövidebb út az egyenes, ez is egyetemes és feltétlen törvény. Manap a mechanikát, a fizikát és a kémiait is matematikai alapra helyezik. Ahol és amikor ez sikerül, abszolút igazságot érünk el. Mondhat-

jur, ma minden tudomány feltétlen szükségszerű és örök akar lenni és ez meg is valósul, ha a matematikára visszavezethetik őket.

CASTOR: Szóval az ember szelleme nem nyugszik meg abban a gondolatban, hogy a tudomány csak viszonylagos; fajhoz vagy valláshoz kötött?

POLLUX: Bizony a tudomány minden korlát fölé helyezkedik.

CASTOR: És beteljesedik-e az a remény, hogy minden tudomány teljesen feltétlen lesz?

POLLUX: Talán nem! Vagy nem mindenütt. A matematikán és a természet megismerésén túl a szellemnek a törvényei is fönségesek. A szellem teremti a matematikát és a geometriát, de ő maga azok fölött lebeg és alkot más tudományokat is. Az irodalom, a történelem-, a társadalom- és erkölcsstudomány nem matematikai jellegűek. Sőt nagyon is egyéni a színezetük. Kinek milyen a szeme, olyan a látása. Ki hogyan és milyen lélekkel nézi az emberi szellem alkotásait és cselekedeteit, olyan ítéleteket mond róluk. Ámde ez a lélek nem teljesen egy! Más a germán, más a latin, más a zsidó, más a kínai stb. lelke. Tehát irodalmi, történelmi, társadalmi és erkölcsi értékelméleteik is más és más színezetűek.

CASTOR: Így azután a túlzásoknak is sok a lehetőségük.

POLLUX: Sajnos, nagyon is. Aki azt hiszi, ahány szem, annyi meglátás, bizony az a tudományra is ráhúzza, ahány szem, annyi a tudomány.

CASTOR: Például Rosenberg.

POLLUX: Bizony Rosenberg is ezt tanítja.

CASTOR: S főleg mit?

POLLUX: Főleg azt, hogy nincs elfogulatlan és föltevés nélküli tudomány, hanem igen is, minden tudomány elfogult és föltevésektől függ.

CASTOR: Ezt is a faji lélek szempontjából vallja?

POLLUX: Bizony ezt is!

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: Azt tartja, hogy az európai tudomány

csak az áriaiaik tudománya. Az áriai lélek alkotása. Ilyen tudományt pedig a katolikus és a zsidó lélek képtelenek fölépíteni.

CASTOR: De miért?

POLLUX: A katholikus lélek azért nem, mert függ Rómától és Róma előföltételeitől, mondjuk szellemes tői. A zsidó pedig természeténél fogva hazug és a tudományra alkalmatlan. Legföljebb nemzetközi tus dományt hirdet, mert ő maga is nemzetközi.

CASTOR: Hiszen így a tudomány nem egyetemes és feltétlen ismeretek tárháza!

POLLUX: SZÓ sem lehet erről. A tudomány is organikus. A faj szellemének organikus kinyilatkozása.

CASTOR: Tehát amilyen a faj, olyan a tudomány.

POLLUX: Úgy van! A tudomány is a faji lélek sajátos alkotása. A tudomány attól függ, mikép felel a lélek azokra a benyomásokra, amelyek kívülről érik. Az áriai bizony máskép válaszol a természet fölvetett kérdéseire, mint a zsidó. A mi tudományunk pedig az áriai lélek megnyilatkozása.

CASTOR: De a katolikusok is áriaiaik.

POLLUX: A katolikusokat a hitigazságok irányítják és a Pápa szavai kormányozzák. A hitigazságok között továbbá sok a zsidó eredetű. Tehát a katholikus sem alkalmas a tudományra.

CASTOR: No és ki biztosít arról, hogy a német faji lélek, amely tehát szintén elfogult, a legjobb elvakultság és elfogultság. Mert minden elfogultság egyúttal elvakultság. Azután a francia és az angol is áriai, de mennyire különböznek a némettől! A francia és az angol közelebb esnek a zsidó elfogultsághoz, mint a németéhez.

POLLUX: A tudomány csak addig tudomány, amíg elfogulatlanul és nyitott szemmel vallja, hogy minden elfogultságot magától száműz. Igen is van német, francia, angol és magyar irodalom, történelem, társadalomtudomány. Mindegyiknek ismerjük az ízét és a zamatát, de csak addig, míg nem hazudnak.

Ha pl. a történetíró elfogult, feltétlenül hazudik. Ha az irodalomtörténész nem elfogulatlanul bírálja a magyar, a német, a francia irodalmat, hazudni fog.

CASTOR: De tény, hogy némely nép terméketlen a tudomány és az alkotás terén.

POLLUX: Lehet. De nem azért, mert nincs hozzá esze. Hanem azért, mert mások az életkörülményei. A japán nem volt fölfedező nép. Amióta azonban Nyugattal érintkezik, a teremtő erő benne is föls lángol.

CASTOR: Es a katolikusban nem?

POLLUX: A vakság vágolja csak a katolikusokat! Hiszen Kopernikusztól kezdve minden nagy fölfedezés a katolikusok érdeme. A protestáns más szemmel nézi a katolikus vallás kihatását, mint mi. Mi a korlátok dacára is szabadok vagyunk és úgy dolgozunk, mintha semmiféle korlátok nem volnának. Katolikus tudós nem talál ki olyan elvet, mint Rosenberg, t. i. hogy a tudomány elfogult. A katolikus legalább mint ideált fogja harsogni: elfogulatlanok és szabad lelkületű tudósok vagyunk.

CASTOR: Es a faji lélek nem okvetlenül ele fogúít.

POLLUX: Ez csak kitalálás. Más a fajiság és más a lényegiségek a lélekben. A tudomány a lélek lényegéből folyik; ez a lényeg pedig nem faji. A tudomány feltállalása, kiszínezése lehet faji, de ez a tudomány lényegét nem érinti.

CASTOR: Biztos ez?

POLLUX: Ha nem volna biztos, akkor egyik faj nem értené meg a másik tudományát. Márpedig gond nélkül megérti, tehát a tudomány fajfölötti.

CASTOR: A természeti körülmények sem befolyásolják a tudományt?

POLLUX: A körülmények igen. Ahol sok pl. az erdő, ott az erdőműveléssel tudományosan is foglalkoznak. A tárgyak maguk izgatják a lelket, hogy vegyük őket észre! De más értelemben az észt nem befolyásolják.

CASTOR: A mi álláspontunk tehát a régi. Tudomány a tudományért kell művelni!

POLLUX: Úgy van! De Rosenberg azt harsogja: a tudományt nem a tudományért, hanem a faji lélek fölmagasztalásáért kell ápolni. minden tudós úgy forgassa tudományát, hogy az a faji lélek dicsőségeiben csengjen ki! Egy a te irányító eszméd; egy a te boldogságod: dolgozz a faji lélek érdekében!

CASTOR: Mi lesz ennek a vége? A tudósok, hálá Istennek, még ma is azt tanítják, hogy a tudomány az egyedüli összekötő kapocs a nemzetek között. Amit a politikusok elrontanak, azt a tudósok igye-kéznek helyrehozni. A politikusok a népek szét-választásán, a gyűlölet szításán dolgoznak. A tudósok ép abból az elvből kifolyólag, hogy a tudomány és az igazság egy, a népeket is egy táborba törekszene terelni! Lehetetlen tehát a Rosenberg-féle elv.

CASTOR: Szellemi élharcosok szájába vaío!

POLLUX: Máshová nem is! Hazugságát az egész tudományos világ a tudományos tapasztalat alapján cáfolja. De az elfogult, elvakult fajelharcos nem is érti, mit mond, hanem, mint propaganda jelszót harsogja: a tudomány elfogult. A tudománynak faj-tudománynak kell lennie és a faj dicsőségét kell zengenie.

CASTOR: Mi lesz ennek a vége?

POLLUX: Semmi különös. Az igazság győzni fog. És néhány évtized múlva a németek szégyelni fogják, hogy ily kiskorúak voltak és ily szörnyű badarságot vallottak.

CASTOR: De talán van nekik más bőlcseleti okuk is erre a tudománytalan álláspontra!

POLLUX: Bőlcseleti? Már említettük, hogy ők csak organikus igazságot ismernek el. Vagyis csak az igaz, amit a természetük igaznak és hasznosnak tart. Az ember tehát az igazság mértéke. Amilyen az ember, olyan az igazság. Ha tehát az ember csak úgy látja az igazságot, mint amilyen ő maga, akkor legjobb, ha azt az élet és a faj életének szolgálatába

állítjuk. Az életet éljük és szenvedjük! Fő, hogy mennél több legyen az élet és mennél kevesebb a szenvedés.

CASTOR: A tudomány így is elbukott. Mit tartunk tehát mi a tudományról?

POLLUX: Mi a tudomány mellé állunk. Komolyan és határozottan! Szemünkben a tudás, tudás. Ha a tudomány úgy okoskodott volna, mint Rosenberg, vagy az alanyiság hívei, akkor nem jutottunk volna a tudományban előre. Mi oly sokat tudunk már a világról, az anyagról, a növényről és az állatról, hogy az szédítő. Az utolsó században a geometriai haladávány arányában haladunk előre. Hinni kell a tudományban és nem tagadni vagy kételkedni. A hit visz előre. A hit zúzza össze az anyagot és látjuk az elektronokat is. A hit visz a sztratoszférába és a jeges sarkokra. És mi tudunk. Nem a Rosenbergek viszik előre a világot, hanem a tudósok, akik a dolgok lényegét kutatják.

Az erkölcs.

CASTOR: A lélek a legfönségesebb valóság. Eleven, fejlődő, célokat kitűző lényisége. Egyfelől kifelé működik és mint ész alkot remek műveket. Másfelől befelé hat és önmagát tökéletesíti.

POLLUX: Bizony a lélek oly lény, mely folyton önmaga fölé emelkedik. Sohasem egyenlő önmagával, mindig tovább teremti magát. Belső szépsége, jósága, nemessége szakadatlanul előre tör; benső erői kifogyhatatlanok.

CASTOR: A lélek tehát épügy a tudomány, mint az erkölcsi élet szülőoka.

POLLUX: A lélek az igazság és a jóság forrása.

CASTOR: Az igazság megnagyobbítva tudomány, a jóságé pedig az erkölcs.

POLLUX: Es mind a kettő lehet eleven valóság, ha tudok, vagy ha jó vagyok. De lehet elmélet is, ha gondolataimat papírra vetem és írásba foglalom.

CASTOR: És mi az új nemzedék erkölcsisége és erkölcstudománya?

POLLUX: Bizony egy keveset más, mint mi azt tanultuk.

CASTOR: Nem csoda, hisz eddig is eltértek utaink.

POLLUX: Az erkölcsi élet egyéni élet. Légy erkölcsös, légy jó, ez annyit tesz, élj az erkölcs szabályai szerint. Amde ezek a szabályok egyrészt a lelkiismeretbe vannak írva. Másrészt külső szabályok. Főleg isteni parancsok. Már Hamurabbi törvényei között számos erkölcsi szabályt olvashatsz. Isten tíz parancsosata pedig nagyrészt erkölcsi törvények. Ámde ezek a törvények is olyanok, amelyek a természetünkbe, a lelkiismeretünkbe ojtott erkölcsi követelésekkel összhangzatba csendülnek.

CASTOR: S az új nemzedék apja, Rosenberg mást tanít?

POLLUX: Ő külső tekintélyt nem ismer el. Kívülről, tehát Istantól vagy az Egyháztól eredő erkölcsi törvényt nem fogad el. Az ember egyedül önmaga az erkölcsösségeknek törvénye és forrása. Tehát az ember független és csak saját természetétől függő lény. önmaga határozza meg benső sugallatból, mi jó, mi rossz? Mi szabad és mi nem szabad? Vagy mint Rosenberg mondja: „aus sich heraus kommt zu sich selbst“

CASTOR: És mivel nála minden faji. . .

POLLUX: Természetesen a fajiság diktálja az erkölcsiséget is. A faji erkölcsiségnek pedig bizony semmi köze sincs a vallásos erkölcshez.

CASTOR: Es mi ez a faji erkölcs?

POLLUX: A becsület. A nemzeti becsület. Rosenberg az egész erkölcsiséget erre az egy erényre teszi föl. Becsület és szabadság az áriai vérében lüktet! Becsület és szabadság sugárzik ki belőle egész Európára. A becsület pedig zseniális céltalanság. Nem keres üzletet, sem hasznot, hanem önzetlenül áldozza föl még életét is, ha kell. Az élet egyetlen törvénye a becsület!

állítjuk. Az életet éljük és szenvedjük! Fő, hogy mennél több legyen az élet és mennél kevesebb a szenvedés.

CASTOR: A tudomány így is elbukott. Mit tartunk tehát mi a tudományról?

POLLUX: Mi a tudomány mellé állunk. Komolyan és határozottan! Szemünkben a tudás, tudás. Ha a tudomány úgy okoskodott volna, mint Rosenberg, vagy az alanyiság hívei, akkor nem jutottunk volna a tudományban előre. Mi oly sokat tudunk már a világról, az anyagról, a növényről és az állatról, hogy az szédítő. Az utolsó században a geometriai haladávány arányában haladunk előre. Hinni kell a tudományban és nem tagadni vagy kételkedni. A hit visz előre. A hit zúzza össze az anyagot és látjuk az elektronokat is. A hit visz a sztratoszférába és a jeges sarkokra. És mi tudunk. Nem a Rosenbergek viszik előre a világot, hanem a tudósok, akik a dolgok lényegét kutatják.

Az erkölcs.

CASTOR: A lélek a legfönségesebb valóság. Eleven, fejlődő, célokat kitűző lényisége. Egyfelől kifelé működik és mint ész alkot remek műveket. Másfelől befelé hat és önmagát tökéletesíti.

POLLUX: Bizony a lélek oly lény, mely folyton önmaga fölé emelkedik. Sohasem egyenlő önmagával, mindig tovább teremti magát. Belső szépsége, jósága, nemessége szakadatlanul előre tör; benső erői kifogyhatatlanok.

CASTOR: A lélek tehát épügy a tudomány, mint az erkölcsi élet szülőoka.

POLLUX: A lélek az igazság és a jóság forrása.

CASTOR: Az igazság megnagyobbítva tudomány, a jóságé pedig az erkölcs.

POLLUX: Es mind a kettő lehet eleven valóság, ha tudok, vagy ha jó vagyok. De lehet elmélet is, ha gondolataimat papírra vetem és írásba foglalom.

hogy szeretet kell a becsület gyakorlásához is. A becsület maga alaktalan erő; alakot neki a szeretet, a jóság és az emberségesség adnak.

CASTOR: Valami tudatalatti dolgozik ezekben az emberekben!

POLLUX: Tudatalatti? Sőt nagyonis tudatos gyűlölet a zsidóság, a szabadkőművesség ellen! Az tény, hogy ezek sokszor csak álszeretetet és álemberiesést mutattak. A szeretet és a humanitás náluk nem a lélek nemességből fakadó erők, hanem jelzavak, hogy a gyengéket táborukba csalogassák és őket még nyomorultabbakká tegyék. Ilyen a szocializmus emberbaráti lelkülete is. De ezt a krisztusi szeretettel nem szabad összetéveszteni.

CASTOR: Bizony ezek nem Szent Ferencek, nem Paulai Szent Vincék, nem az isteni szeretet virágai!

POLLUX: Nem az alázatos földön járó szeretet nemes példányai!

CASTOR: Pedig hiába minden becsületesség; szeretetre mindig szükség lesz. A családi otthpnban> az iskolában, még az egyetemeken is a szeretet nagy eredményeket ér el.

POLLUX: A világ sohasem lehet csak kaszárnya. Igaz, hogy kaszárnyára is szükség van; de jobb azon kívül élni.

CASTOR: S vájjon a becsület tökéletesíti-e az egész embert és kitermelje a személyiséget?

POLLUX: Az egész ember tényleg, minden ízében, képességében és kivirágzásában már több, mint egyszerű ember, az már személyiség. minden ember személy, de nem minden ember személyiség. A személy adva van; a személyiséget ki kell a képességeiből bontani. A becsület azonban nem a személyiség igazi gyökere. Sőt a becsületnek is erei, gyökerei vannak! Az igazságosság az igazság szerelete, a tettre készség, a bátorság. Ezek mind összetevők és szálak, amelyekből a becsület és a személyiség szövödnek. A becsület tehát maga még nem személyiség.

CASTOR: S főleg nem okvetlenül erkölcsi személyiség.

POLLUX: Helyes. Az erkölcsös személyiség világosan tudja, hogy ő az erkölcsi világrendet szolgálja becsületesen. Hiszen lehet a rablóbandát is becsületesen szolgálni. Lehet egy egészségtelen politikai párt mellett is becsületesen kitartani.

CASTOR: Az erkölcsös becsületesség ellenben magasabb síkban mozog és magasabb célt szolgál.

POLLUX: A legmagasabbat és azért képes az erkölcsös személyiséget kivirágzatni.

CASTOR: Mert az erkölcs célja is az erkölcsös személyiség?

POLLUX: A legfőbb célja. Ha eléri ezt a célt és erkölcsös személyiségeket szül, minden elérte. Az ilyen személyiségek, mint a hősök, nem egyformák. Sőt magukban egyek; tevékenyek, tér és időföllöttiekért rajongók, a földtől elszakadtak.

CASTOR: De én úgy emlékszem, hogy a személyiségnek ezeket a jelzőit Rosenberg is alkalmazza az ő személyiségeire.

POLLUX: Jól emlékszel! De ezeket a jelzőket mi már régen használtuk s a mi nagy szenteinkre, akik igazán személyiségek és -Einheit ohne Ende. De Rosenberg nem hisz egyéni halhatatlanságban, tehát tér és időnélküli személyiségei sem lehetnek, akik egyúttal «Einheit ohne Ende».

CASTOR: Pedig voltak egyszer ilyen személyiségek, mégpedig a sokat csúfolt Egyházban.

POLLUX: Kikre gondolsz?

CASTOR: A keresztény lovagokra.

POLLUX: Igazán meg vagyok hatva! Látod, ezek voltak a becsület harsonásai, hősei és a keresztény szeretet eszményképei. Ezekben a lovagiasság és a gyengédség testesült meg. Hol vannak ezektől a Hitler-if jak! Hol van ez a kor attól a kortól! A durvasság, a nyers magaviselet nőkkel és férfiakkal, öregekkel és gyengékkel szemben soha úgy nem tombolt,

mint ma. A mi korunk ripők korszak! Cinikus világot élünk.

CASTOR: Talán a létért való küzdelem is az oka ennek.

POLLUX: A jelszavak! A jelszavak! El kell pusztulnia még sok-sok ezer embernek, ki kell tombolnia magát még sok lappangó gyűlöletnek, míg a világ rendbejön.

CASTOR: De hát az akarat nem tudja megfélvezni a szenvedélyeket?

POLLUX: Akarat! Mi az akarat? Hiszen az akarat természetét is már rég félreérzették.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: Rosenberg Schopenhauerre támaszkodik, az utóbbi pedig Kantra.

CASTOR: Mennyiben?

POLLUX: Mind a ketten különbséget tesznek aközött, amit látunk, és aközött, amit nem látunk. A jelenségek és a lényegek világa között. Az akarat, mint jelenség, olyan, mint minden más jelenség. Más szóval, amint minden jelenségnek van oka, tehát az akaratnak is. S így az akarat nem szabad. Szabad akarat a jelenségek körében nem létezik. De akarat másrészről több, mint jelenség. Sőt az akarat mindennek ősi forrása, gyökere és teremtője. Ez az akarat azonban már érzékeinken kívül esik és csak intuitíve ismerhető meg. Ez az akarat cselekvésének okát önmagában hordja és azért szabad.

CASTOR: Ez az akarat tehát csak a metafizika körébe tartozik.

POLLUX: Úgy van! De minden ennek az ős akaratnak a szükségszerű alkotása.

CASTOR: Könnyű ezt a gondolatot a faji elmélettel összekapcsolni?

POLLUX: Természetesen. Hiszen így is kifejezhetem magamat: minden fajnak lényege a faji akarat. Ez az akarat határozza meg összes képességeinket, mert ez az akarat öt alakban és öt alakkor-

ben nyilvánul meg és ezek: a vallás, az erkölcs, a művészet, a tudomány és a bölcselő.

CASTOR: Szóval az ember egész jelene és jövője szükségszerűen a faji akaratba van beágyazva.

PULLUX: Úgy van! Schopenhauer még azt is tanítja, hogy az akarat vak. De a lángész az ő lángeszével rávilágít a vak akaratra, ráfénylik a sok-sok zordon cselekvésre, amelyet az akarat elkövet. A szent is jámbor elmélkedéseivel az akarat kegyetlenségeit megismeri és minden a kettő kívánja, hogy az akarat szűnjék meg akarni.

CASTOR: De ez csak nem kell Rosenbergnek?

POLLUX: Ez tényleg nem kell. És sajnálkozik, hogy Schopenhauer lekapcsolta az akaratról az észt.

CASTOR: Sajnálkozik? Hiszen ő antiintellektuálista!

POLLUX: Ez igaz, de most szüksége van az észre. A végén azonban mégis összecsendül Schopenhauers rel, mert tetszik neki ez a kijelentés: A legfőbb, amit az ember elérhet, egy heroikus életpálya. Das ist ein nordisches Bekenntnis, wie es schöner nicht gefunden worden kann. Und deshalb ist auch Arthur Schopenhauer — unser.

CASTOR: A fődolog, hogy az akarat jogába lépett. Egyrészt szabad, másrészt az a misztikus ősalap, amelyből az északi népek erényei fölbugyognak.

POLLUX: Szabad, mert Rosenberg az észt rávilágítja az akaratra, ősalap, mert az akarat minden áriai jellemvonás méhe, sőt minden szellemi alkotás gyökkére.

CASTOR: Szóval az eszes akarat szabad és egyúttal személyiség!

POLLUX: Az eszes akarat nemcsak szabad, hanem tényleg maga az az ősalap, amelyből minden germán szellemiség sarjad.

CASTOR: Ezt tanítja Rosenberg?

POLLUX: Halljad őt. A személyiség (Wille plus Vernunft) az, ami az anyagnak ellenére; az a hatalom, amely a metafizikáit az emberben ábrázolja.

Szűkebb értelemben a benső és szakadatlanul működő élet tevékenység és a német léleknek az ősi rejtélye.

CASTOR: AZ akarat talán még a lelkiismeretnek is az alapja?

POLLUX: Egész határozottan! Az akarat ősi lényiségből meríti az ember a szívében működő erkölcsi törvényt és miközben cselekszik, érzi, hogy ezt az erkölcsi törvényt szabadon követheti is. Szabadság nélkül ugyanis lehetetlen a felelősség érzete, az erkölcs és a lélek művelése.

CASTOR: A modern deterministákkal szemben ez mégis haladás!

POLLUX: A determinizmus teljesen ellenkezik a fajelmélet hősies életeszményével. A determinizmus az életerőket és a tevékenység vágyát lecsökkenti. A szabadság ellenben gyarapítja, felfokozza.

CASTOR: Márpedig igaz az, ami hasznos, mondották ők.

POLLUX: Tehát a szabad akarat hasznos és így igaz is. A rabakarat ellenben káros és hazug. Es e téttel megmenti az erkölcsiség szilárd alapját.

CASTOR: A fausti ember tehát ezentúl az élet nagy versenypályáján küzdhet, győzhet és halhatatlanná magasztosulhat.

POLLUX: A fausti ember minden célokat lát maga előtt, mert az élet maga — mint Rosenberg mondja — cél! Ami csak él, az minden cél szolgál. Célt valósít meg. A jellem is természeténél célszerű. A hivatás célbetöltés és természetünk célbaszökése.

CASTOR: A céltalanság maga a halál.

POLLUX: A keresztény bölcselő azt mondaná: maga a pokol.

CASTOR: Ezt nem értem!

POLLUX: Csak egy ötlet folytán mondtam ezt ki. A klasszikus író mondotta: *Est Deus in nobis agitante calescimus illó.* Isten él bennünk és ő mozgat, hevít és hajt előre. Amíg Isten bennünk él, vele vagyunk és célt követünk. De ha Isten elhagy

bennünket, szívünk nem lángol, nincsen célunk. És ez a pokol — Isten nélkül.

CASTOR: No de Rosenberg nem ismer sem mennyországot, sem poklot.

POLLUX: Azért bizony erkölcsi nézete, amely a hősies életpálya felé lángol, nagyon gyöngé alapokon nyugszik. Nem vagyunk mi mind hősök. Legföljebb szeretnénk lenni. A mi hadirokkantjaink is inkább a békét, mint a háborút óhajtják. És a hősöket nem a természetfölötti gondolat neveli-e inkább, mint a becsületesség hangoztatása. A japán, a török az életben csak átmenetet lát és ők, ha kell, hősök. És a keresztény lovagkor hőseit nem a másvilág gondolatai tüzelték-e? Faji eszme, faji hősiesség gyenge indító okok.

CASTOR: AZ igazi erkölcs vallásos alapon nyugszik. A vallás az éltetője, erősítője és megszentelője.

POLLUX: A természetes erkölcs ingatag és erőtlen.

Vallás.

CASTOR: Vájjon a vallás is a fajiság függvényévé torzul az új nemzedék lelkében?

POLLUX: Bizony azzá! A vallás is megszenvedi az ő világnézetüket.

CASTOR: Csodálatos!

POLLUX: Nincs ebben semmi csodálatos. Hiszen erről is már beszéltünk egyszer! Az a szellemi folyamat, amelyet Luther Márton indított meg, talán akaratlanul is ide vezetett. A vallás szerkezete rendkívül finom! Nem szabad annak belsejébe nyersen benyúlni, mert szétfoszlik és a lelket megsebzi.

CASTOR: Azért dogmatikus természetű minden vallás!

POLLUX: Épúgy, mint az igazság és a tudomány is dogmatikus természetűek!

CASTOR: Nines kétféle igazság!

POLLUX: És nincs kétféle értelme a vallásos igazságnak.

CASTOR: A természetes igazság forrása az ész!

POLLUX: A vallásos igazságé á kinyilatkoztatás!

CASTOR: AZ ész igazsága, ha az már igazság és nem föltekés, abszolút, feltétlen.

POLLUX: Isten kijelentései pedig még feltételezések.

CASTOR: AZ asztronómia, a mechanika, a fizika, a kémia megállapított és bebizonyított tételei változhatatlan és örök igazságok.

POLLUX: AZ isteni kinyilatkoztatás annál inkább örök és változhatatlan!

CASTOR: AZ egyiket vallani kell!

POLLUX: A másikat hinni. De az ész és a hit benső ereje egyenlő. Sőt a hité elevenebb.

CASTOR: Eszem ezt és ezt mondja és laboratóriumomban erről és erről győződtem meg, így beszél a tudós.

POLLUX: Tudom, kinek hiszek, mondja a hit-tudós Szent Pállal.

CASTOR: AZ ész csalhatatlan! Azaz, ha ez igazságot felfedezte, tudja, nem tévedett.

POLLUX: Isten csalhatatlan, mondja a hívő s ha hiszek, tudom, nem tévedek.

CASTOR: Hogyan tévedett hát a hitújító?

POLLUX: A hitújító a hitet is az ész ítélezéke elől vitte.

CASTOR: Hát nem oda tartozik?

POLLUX: Sok igazság van, amit az ész föl nem foghat. A hit titkai észfölöttiek. Az ész legfeljebb azt látja be, hogy nem észellenesek; de belső nyílvánvalóságukig nem ér el. Ezeket tehát hiszem! Az Oltáriszentségben jelenlevő Úr Jézus hittitok. Hiszem, mert Ő mondotta.

CASTOR: Es mit tettek a hitújítók?

POLLUX: Mondd inkább, mit tesznek? Mert a hitújítók egyformák! Az ész elé állítják a vallás tanait. Azt fogadják el, ami nekik tetszik. Elvetik a dogmákat. Azt mondják, hogy az élet nem áll, hanem mozog. Nem statikus, hanem dinamikus.

És ami ma igazság, holnap már idejét múlta, ha mindenjárt dogma is az!

CASTOR: És szerintük ma mi múlta idejét?

POLLUX: Az egész kereszténység. Főleg a szegény, az alázatos, az irgalmas, a békés Jézus. Nekik mindenáron gőg, kegyetlen durvaság és harcias Krisztus kell.

CASTOR: Ez ugyan nincs!

POLLUX: De ők csinálnak belőle. Elferdítik a szasvait és kész a harcias Krisztus. Például: Tüzet jöttem bocsátani a földre. Eljöttem, hogy a fiút elválasszam anyjától. Vannak ilyen helyek és ezek ma a harcias Krisztus arcvonásai. A jó Jézus is már élharcos.

CASTOR: Egyébként pedig ...

POLLUX: Elvetnek minden. Az imádkozó, a beteggyógyító Krisztus kuruzsló, vagy varázslással, mágiával dolgozó «Medicinman». Ilyen a mai pap is, az ő szemükben. És ilyen a mai kereszténység is.

CASTOR: Megdöbbentő!

POLLUX: Dehogy megdöbbentő. Régen nem keresztenyek már ők! Régen pogány az ő lelkületük, most azonban már nyíltan pogányok!

CASTOR: De Hitler a nürnbergi pártnapon a vaislásosság mellett nyilatkozott.

POLLUX: Más esetleg Hitler és más Rosenberg és követői. Egyébként a hitújítás csak ide vezethet.

CASTOR: Fejtsd ki, hogyan?

POLLUX: AZ egyház mindig különbséget tett az isteni kinyilatkoztatás és a magánkinyilatkoztatás között. Voltakép mind a kettő isteni. De az előbbi az a kinyilatkoztatás, amelyet Isten az emberiség javára tesz és az Egyház mint ilyent tanít. Az ó- és az újszövetségi Szentírás tartozik ide. Ezt tehát hinnünk kell, ha üdvözülni akarunk. A katekizmus is ezt foglalja magában. De Isten egyes szentek előtt is megnyilatkozott. Ezt tartoznak az illető szentek hinni, de a depositum fideihez, a hit kincsestárához nem tartoznak. Tehát, ha valaki ezeket nem hiszi, még nem hitetlen. A hittudósok az isteni kinyilatkoztatása

ról azt tanították, hogy ezek, bár a hit körébe tartoznak, ésszserűek és az ész feladata azokat megvilágítani. A hitújítók azonban az ész szerepét többre becsülték. Vallották, hogy csak azt kell hinni, amit eszünkkel belátunk. Később pedig már azt hirdették, hogy a vallás tanításai a szív körébe tartoznak; az észnek azokhoz semmi közük.

CASTOR: A mostani hitújítók is ezt vallják?

POLLUX: Igen. Rosenberg is. De maradjunk a tárgynál. Főleg Kant bizonyította, hogy az istenérek ésszel nem igazolhatók. Jacobi, Schleiermacher pedig azt vitatták, hogy a vallás tanításai az érzelmek körébe tartoznak. A modernizmusban pedig oda juttattak, hogy minden kinyilatkoztatás egyenértékű. Krisztus vallása a Krisztusnak tett kinyilatkoztatás és Krisztus megélése. Ha én kapok kinyilatkoztatást, az az enyém lesz és az is olyan értékű, mint Krisztusé.

CASTOR: Hisz ez a keresztenység vége.

POLLUX: Bizony a vége. És az ő hitük szerint is vége az egyháznak, a dogmáknak, a Szentségeknek, a Szentmisénak, szóval mindennek. És ha valaki azt mondaná, hogy ő Wotanban éli meg Istant, akkor követheti Wotant is, ez is isteni kinyilatkoztatás.

CASTOR: Mondják is ezt?

POLLUX: Sőt iparkodnak is Wotant feltámasztani.

CASTOR: De olvasom, hogy Eckehartot tartják már a német vallás eszményének.

POLLUX: Helyesen olvastad. Nehezen is menne manap Wotant életre kelteni, azért ezt a középkori jámbor misztikust állítják oda a germán vallásosság mintaképének.

CASTOR: Bizonyosan szent volt.

POLLUX: Igen jámbor volt, de téves nézetei miatt halála után mintegy ötven tételet az Egyház elítélte.

CASTOR: Talán ezért is eszményképe az új németnek, mert német is volt, meg el is ítélték.

POLLUX: Helyesen mondod. Rosenberg ugyanis siet is, ahol csak lehet, ütni az egyházon, mint a németek ellenségén.

CASTOR: Miért ez az ellenszenv?

POLLUX: Rosenberg protestáns és katolikus gyűlőlő. Csoda lenne, ha máskép írna. Azután nem érti ő Eckehartot. Lelke egészen távol esik attól, hogy a katolikus vallás szellemét és a misztikus misztika paradoxonait megértse. Azt hiszi, hogy Eckehart valami egyedülálló jelenség az egyházban. Eckehart társai mind ugyanígy beszéltek. Extatikus hangon hirdették a kereszteny tant. Egyes tételeket nagyon kihangsúlyoztak úgy, hogy azok önmagukban az egyház tanainak talán ellenmondanak, de benső összefüggésükben ugyanazt mondják.

CASTOR: minden nagy szellem írásaiban meg-találjuk ezt az új ritmust.

POLLUX: Jól mondod: új ritmust! Mert a dal maga régi.

CASTOR: Mégis mi az új ritmus Eckehartnál?

POLLUX: A lelki szabadság és a becsületesség lendületes hangsúlyozása.

CASTOR: De Szent Pál is ugyanezt tanította.

POLLUX: Szent Pál a misztikusok őse. Természetesen Eckehart is őt követi. A jámbor szerzetes óhajtja, hogy érzékeink kinyiljanak és szellemünk fölhangolódjék, akaratunk pedig acélkemény legyen, hogy célunkat elérjük.

CASTOR: És mi ez a cél?

POLLUX: Isten országának kiépítése bennünk.

CASTOR: Hiszen ez meg az Úr Jézus követése.

POLLUX: Természetesen!

CASTOR: Hát mi új van ebben?

POLLUX: Semmi. Az egyiptomi és szíria remeték is ezért mentek a pusztába. A középkori szerzetes is misztikus, ezért vonult a cellába. A főgondolat, a legfőbb vágy, hogy Isten országa bennünk lakozzék. Azért hagyták el a világot; azért a teremtményeket; azért igyekeztek megtisztulni az érzékkiségtől, hogy Isten bennünk lakozzék. Vár, erődítmény az ember lelke! Istennek a vára! Nem szabad abba semmi haszontalannak belépnie. Nagyon tisztán kell

azt tartani; minden szennyet el kell távolítani és akkor a vár kellő közepén: legbelsejében, a lélek középpontjában, «szikrájában» kigyűl Isten fényessége és te egy leszel Vele, ő meg veled. Isten szeretet és aki szereti Istent, abban marad Isten és te őbenne. Hányszor mondja ezt az Úr Jézus! És minden jámbor misztikusnak ez az eszménye.

CASTOR: Folytasd tovább!

POLLUX: Ha Isten benned és te Istenben, akkor elérted célodat. Szabad vagy. Fölszabadultál minden helytelen köteléktől. Beteljesültél! Ha Istent elnyerted, minden elnyertél. Nincs szükséged lépcsőkre és hágcsókra, erénygyakorlatokra és jócélekedésre, hiszen minden állvány fölösleges, ha az épület kész. Isten a tied és te Istené.

CASTOR: És becsületes vagy?

POLLUX: Lehetsz-e más?

CASTOR: És szabad vagy?

POLLUX: Lehetsz-e más?

CASTOR: Kezdem érteni, hogy lehet e gondolatokát meghamisítani.

POLLUX: No hogyan?

CASTOR: Egy német nemzeti így fog harsogni: Eckehart a német becsületesség őre, őt kövessétek.

POLLUX: Helyes!

CASTOR: Eckehart a német szabadság őre!

POLLUX: Helyes!

CASTOR: Eckehart azt tanította: Ti és az Isten egy vagytok. Lássátok: Ti Isten vagytok!

POLLUX: Helyes!

CASTOR: Még a pápának is ellenmondott egyszer ez a becsületesség!

POLLUX: Helyes!

CASTOR: Eckehartot a Pápa elítélte! Lássátok, a Pápák a németek legjobb fiait mindig elítélték.

POLLUX: Helyes!

CASTOR: Es miért ítélte el. Mert azt tanította, hogy a tökéletes embernek nincs szüksége jó célekedetekre. Minek volnának is neki a jó célekedetek?

POLLUX: Helyes!

CASTOR: Föl kell szabadulni minden lelki zsarnokság alól, mert akiben Isten él, az teljesen szabad.

POLLUX: Úgy van!

CASTOR: Elégedjetek meg azzal, hogy egyek vagytok Istennel. De legyetek egyek még magatokkal is. Maradjatok magatokban és Istenben, akkor fölösleges minden kegyelem, minden Szentség, minden démoni lelkű «Medicinman», vagyis pap. A megváltás célja: Isten benned! Ezt elérted. Mit keressz még egyebet? Megtanultál már járni? Akkor nincs semmi mankóra, még szülődre sem szükséged! Vesd el a mankókat és fuss!

POLLUX: Helyes!

CASTOR: Szóval Eccehart most már egy új vallásalapító. A német vallás megalapítója. De mit szólna ehhez Eccehart, ha föltámadna?

POLLUX: Szégyenelné magát. Nem mondom, hogy lángostort fonna a visszaélők ellen. Hiszen nagyon szerény és szelídlelkű volt. De a lelke mélyén megrendülne az emberi eltévelkedés miatt. Mert az ő istenes szavait és Istenbe olvadó lelkének szerelmi himnuszait pogány lélekkel, pogány eszmékre alkalmázzák. Ez az író sorsa, amelyet még a Szentírás ihletett szerzői sem kerültek el. így lett a jámbor Eccehart a vérvallás apostola. A német vör hitének megszólaltatója. A német nemzeti szocializmus valásalapítója.

CASTOR: No de ennek az ábrándnak is vége lesz.

POLLUX: Az ilyen szellemi eltévelkedés nem tart hat soká! Az igazság kiderül. A vallás, ha erőszakot szenved, megerősödik. A katolikusok erősen ellenállanak. A protestánsok az evangéliumi szabadság nevében veszik föl a harcot. Mire jó ez az egész belső forradalom? Csak a vezérek tekintélyét ássa alá!

CASTOR: Az ember sokféle zsarnokságot tűr el, de fellázad, ha lelkiismeretén akarnak zsarnokoskodni. A hit finom szövet, nem tűri a durva lelkek

belekötekedését. A hit eleven forrás, amelyet, ha piszkálnak, annál dúsabban buzog föl.

POLLUX: A megtámadott hit minden diadalmasan lobban föl és erőt merít a zaklatásból. A hit a minden-napi élet nyugalmában eltompul, álmos lesz, de ha megsértik, fölhangolódik. A hit eleven lüktetése a hit fölhangolása. Szükségesek a botrányok és a hit elleni támadások, hogy megifjodjék és felfrissüljön.

A művészetről.

CASTOR: Olvastad Hitler beszédét? No ugyan-sak neki megy a modern művészetnek!

POLLUX: Amilyen a lélek, olyan a látása. Ha a faji léleknek egyáltalán van jogosultsága, akkor elsősorban a művészet terén keres sikereket; ott érvényesül. Hiszen ha a tudomány sem nemzetközi, hogy lehetne akkor a művészet az?

CASTOR: Hát «a művészet a művészettől» már nem igaz téTEL.

POLLUX: Bizony nem! Ezt a jelszót is a nemzet-közi szellem találta ki. Nincs elvont művészet, ha pedig valaki ilyen művészetet ápol, az már elvesztette a talajt a lábai alól.

CASTOR: És mennyit szónokolták nekünk ezt az elvet.

POLLUX: Az ellenkezőjéről könnyen meggyőződ-hetsz. Menj el egy nagy múzeumba. Nézd meg az egyes népek művészetét. Vájjon azonosak-e azok?

CASTOR: Bizony nem!

POLLUX: Az angol, a francia, a belga, a hollandi, a német, a magyar művész mind a maga fajiságát, a maga népe lelkét, az ország hangulatát, tájképét, a népviseletet és szokásait rajzolja.

CASTOR: De hát az impresszionizmust mindenütt megtalálod!

POLLUX: AZ impresszionizmus a művészetben az, ami a termézzettudományban az atomizmus. Ez a művészeti irány felbontotta elemeire a színeket, a

fényt, és az árnyékot, de új tartalmakkal, új lelki értékekkel nem gazdagította a művészetet. A művészet az élet kifejezése. Az élet pedig egyrészt mindenkorában, hisz az emberek lényegükben mindenkorában egyformák, másrészt mindenkorában új, mert a lényegében ugyanaz az emberiség tudományban, bölcselőben, világnézőben, technikai berendezésben, gazdasági törekvés sekben folyton gazdagodik, folyton tökéletesedik. Szemlélete finomul, esetleg durvul. Szemei élesebben látnak; elmeje mélyebbre tekint; szóval fejlődik, gyarapodik. A művészet az ember lelkiségének a tükre. A lelkileg egyre meg-megújuló emberiségnek a képmása.

CASTOR: A művészet még több. A fővő harsonása és a múlt krónikása. A művészetben látja az ember, hogy mik voltak apái és előre sejti, mik lesznek gyermekei.

POLLUX: Az új nemzedék még azt is elvárja a művészettől, hogy a fajiságában öntudatra ébredt emberiséget nevelje és a fajiság eszméjét a művészettől eszközeivel megkedvelteesse.

CASTOR: Azért sújt le tehát Hitler az impresszionistáakra, az expresszionistáakra, a kubistáakra, a dadaistáakra s az új tárgyilagosság híveire.

POLLUX: Mert ezek semmi, de semmi új és nemes, a nemzet lényiségének legmélyéről fakadó szemléletet, gondolatot vagy eszmét nem adtak és nem adnak.

CASTOR: Hát, csak az a művészet jogosult, amely a nép lényegének, reményeinek, küzdelmeinek a kifejezője.

POLLUX: Úgy van! Csak az a művészet értékes, amelyben az ember, a nép, a kor lelke szólal meg. Nem a lusta, a maradi ember, hanem az örök mozgásban, alakulásban és kibontakozásban élő ember.

CASTOR: Es ez az ember nem elvont Iényiség. Van szíve, jelleme. Vannak vágyai, képességei, ösztönei, testi és lelki készségei, amelyek születésre várnak.

POLLUX: És ez az ember a földön él! A tenger mellett vagy a szárazföld belsejében. Síkon vagy hegyek között. Meleg éghajlat alatt vagy zordon havasok között. És aszerint módosul beszéde, kis fejezése! Ahhoz alkalmazkodik életmódja!

CASTOR: És mégis minden a föld gyermeké! A föld szellemének megszólaltatója.

POLLUX: Főleg, ha művész! Ha ért a jelképes beszédhez! A művész ábrázoláshoz.

CASTOR: És mégis miért satnyul el a művészet? Miért szakad el gyökerétől, a néptől, a földtől?

POLLUX: Mert maga az ember is nemzetközivé torzul, ha elveszíti népies jellegét, színét és viselkedését. Nézz magad körül! Vájon a nemzetköziség nem divat-e ma is? A demokrácia nem őrli-e meg a népies élet szépségeit és jellegzetességeit? Nem kell-e ezeket a veszendőbe menő értékeket felfrissíteni napjainkban?

CASTOR: Ez igaz! Azután és azután a legnagyobb baj, hogy a nemzetek között él egy faj, amely nemzess közi és ez a faj a maga fajiságával, erkölcsivel, ízléstelen ízlésével háttérbe szorítja a nemzeti elemeket. Vagy azt a művész árnyezetét támogatja, amelyben nincs fajiság, népiesség; nincs semmi nemzeti jelleg.

CASTOR: Ez így van. És Hitler és a hitleristák a másik mondásban már ezt a nemzetközi elemet támadják!

POLLUX: Egészen logikusan! Mert a jelszó: fölfalni vagy fölfalatni. Vagy ők falnak föl minden nemzetközi szellemükkel, vagy nekünk kell őket megsemmisítenünk a mi nemzeti szellemünkkel. A harc nehéz! Annyira benn élünk már a nemzetköziségen, hogy a nemzetiesség, a népiesség már csak valami kuriózum! Megcsodálni való látványosa ság.

CASTOR: Hitler azonban más szempontból is szidja a modern művészettel. Hősiességet kíván a művészettel!

POLLUX: Jól van! Maradjunk Hitlernél. Tényleg

Hitler a hősies nép imádója. Hitler — mint láttuk — a különböző kubista, futurista, dadaista stb. művésszéket bolondoknak vagy csalóknak nevezte, akiket a zsidó-bolseviki művészetrőlök igyekeztek a német nép nyakába varni. Majd megtámadta azokat is, akik a hülyéket és az agyalágyultakat tüntették föl a férfias erő és szellemi teljesítőképesség megtestesítői gyanánt.

CASTOR: Ily heves kirohanásba gyullad a faji eszméért való lelkesedés? Nem túlzás ez?

POLLUX: Meg kell vallani, a népi közösség rajongói a művészet terén új eszméket adtak. Megmagyarázták miért kell a művészetnek népinek és organizmusnak lennie.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: Főleg Rosenbergnek vannak e téren érdemei. 0 új német népi esztétikát adott. Alapgondolata az akarat természetéből folyik. minden cselekedet akarat! A művész alkotás a legtökéletebb akaratkifejezés. Ha egy művész alkotást nézünk, ne Kant szemén keresztül ítéljük meg, vájjon olyan az, ami mindenkinél tetszik. A művész alkotás akaratkifejezés. Az akarat pedig nem elvont valami, hanem alkotó erő, amely a népek szervezetéből sugárzik ki.

CASTOR: Ez igaz. A tudományos esztétika csak képeket, szobrokat lát és kívülről nézi, mi a szép? Ez az esztétika belülről, a születés és a kifejlődés lázban szemléli a műtárgyat.

POLLUX: A művész nem tudja, mit tanít Kant vagy Lipps a szépről, ő csak érzi, hogy alkotnia kell és napfényre kell hoznia azt, ami benne él.

CASTOR: Es amilyen az egyes, olyan a nép is. Az egyesek alkotják a népet. minden népnek lelke mélyén szunnyad az esztétikai akarat és művészettelben ez nyilvánul meg. És aki a néphez tartozik, akiben a faj lelke él, az a faja szelleméből eredő műtárgyakat szépnek is találja. Mert van hozzá érzéke. A faj érzéke él benne és a faj ízlése irányítja.

POLLUX: A népi esztétikai akarat tárgyat a nép környezetéből vagy a népből meríti. Népalakító akarata, ereje pedig a nép szellemének megfelelő külsőbe, formába öltözteti a tárgyat. A szép megs határozása tehát nem egyetemes, hanem korlátolt. A fajra korlátolódik, amelyekben a mű születik és amely róla ítéletet mond.

CASTOR: Természletesen a mű megjelenése is a fajt jellemzi. Pl. a görög művészet szerette a nyugodt szépséget. A német már a mozgást, a szenvedélyt, az életet fejezi ki. Az előbbi inkább az alaki szépségen gyönyörködik, az utóbbi a tartalomba önt lelket. Az alak mintegy kívülről olvad össze a tárggyal. A tartalom, a tárgy belsejéből fénylek föl s belülről robban ki és lép elénk.

POLLUX: A szép tárgy csak szép alakkal ékeskedik. De a kívülről nem szép tárgy is belülről a kialakulás lázában megszépülhet. Ott a nyugodt szépséget bámulom. Itt pedig a mozgás szépségét csodálom.

CASTOR: De a tárgynak minden a faj lelkéből kell sarjadzania s a fajt eszményítenie. Azért fakad ki Hitler az együgyűek és hülyék megdicsőítése ellen.

POLLUX: Bizony az a szellemi irányzat, amely a gyengéket, az elmaradottakat terméketlenné akarja tenni, a művészetben is kiselejezte az agyalágyultakat.

POLLUX: Szenvedélyes, túlfűtött, robbanásig megfeszülő világban élünk. A gyöngék értéktelenek. A hősök, az előrerohanok az értékesek. A művészettelnek is ezt a nekilendülést, ezt a szárnyalást kell ábrázolnia. Rosenberg azért nem dicséri a mai építészetet, amely skatulyarendszerben inkább szétterpeszkedik, mint a magasba lendül.

CASTOR: No az építészek ennek nem nagyon örülnek.

POLLUX: Rosenberg stílusa a gótikus stíl és a barokk. Mind a kettőben a túlfűtöttség, az extázis láza ég, a végtelenbe hatolás akarata él.

CASTOR: És mind a kettőnél az anyag anyag-talanná finomul; a durva széppé nemesül; a halott élettel telik meg. A kövek, a szobrok, a festmények élnek, átszellemülnek a szellem lehellete alatt.

POLLUX: A minden-ség törvényeiben a szellem törvényeit ismered meg. S a szellem törvényeiben a minden-ség törvényeit. A művészet az életet átszellemesíti; az élet pedig a művészetet új anyaggal és formákkal gazdagítja. S amilyen a szellem, olyan a művészete. S amilyen az anyag, olyan értékekkel tölti meg a szellemet.

CASTOR: Es ismét eljutottunk a faji művészethez. Mert az ember nem az egész világban él, hanem annak csak egy kis pontján. Ott élnie és halnia kell. Ott nyer benyomásokat a természetből és ott ad szépségeket a természetnek.

POLLUX: A művészetben a faji ember önmagát ismeri meg. Saját erőit teszi szemléletesekké; saját lelkét testesíti meg. A művészet a lélektannak nagy mestere. A művészetben a lélek önkényesen, akaratlanul, mintegy önmagáról megfeledkezve nyilat-közík meg és testi alakot ölt. A letűnt népek és a még élő népek lelkét is művészetükön át ismerjük meg.

CASTOR: Azért kell a művészetet szeretni! A művészét szeretete a faj szeretete. A művészetben a faj nyer kifejezést és a faj felismeri saját erényeit és bűneit, gyengéit és tökéletességeit. A mai világban, mikor a népiség minden színét és árnyalatát megragadni és a jövő számára megőrizni akarják, a nemzetközi művészetnek semmi értelme nincs. A magyar lelkiséghez pl. annak semmi köze.

CASTOR: És mégis a művészek ma nagyon szegények!

POLLUX: Szegény az egész világ! De ők talán mégis segíthetnek magukon, ha a korszellem folyamába állanak és a folyam vonalában élnek, dolgoznak és a folyam lelkiségét ábrázolják.

CASTOR: Mikor jön el ennek az ideje? Az iro-

dalom, a színművészet még mindig nemzetközi. Nincs népi íze, színe és zamata. Nem is pártolja a közönség sem a színházat, sem az irodalmat.

POLLUX: Úgylátszik, nincs igazunk. Hiszen a színházak élnek. Könyv is van mindenki kezében. A villamosokon, az autóbuszokon, utcán és mezőn mindenki mohón olvas. Nagy a könyvek keleté és a színház iránti érdeklődés.

CASTOR: Örvendetes jelenség!

POLLUX: És mégsem örvendetes! Az emberek éhesek és falják a betűt. De okosabbak nem lesznek. Kultúrában, nemzeti érzésben nem gyarapodnak. Nem olyat olvasnak, ami lelküket emeli.

CASTOR: Hiányzik az az író is, aki a korszellemet megnemesíti. A költő, aki szíve a kornak. A muzsikus, aki fölemeli a lelket a magasabb régiókba.

POLLUX: Mondottuk, egyszer: az ember oly lény, aki magát folyton fölülműlja. Azonban ma nincsnek oly nagy lelkek, akik erre a népet rásegítik.

CASTOR: Pedig, ha az ember nem műlja fölül magát, lecsúszik.

POLLUX: Bizony lecsúszik. A művészettel kellem a minden magasabb lelkiséget mint célpontot kitűzni, de a művészet nagyon alul lézeng. Hiányzik belőle a fenkört szellem.

CASTOR: A világháború után sem tudott semmi magasabbat nyújtani.

POLLUX: Nem tudott oly eszményeket termelni, amelyek a sanyarú kort megnemesítik.

CASTOR: Csak a politikusok: Hitler és Mussolini szólaltatták meg népük lelkiségett. De egy költő, zenész, drámaíró Hitler vagy Mussolini sem született.

POLLUX: Te! Hallod! Nem Hitler és Mussolini-e a kor költői?

CASTOR: A jövő megmutatja, hogy az új idők lelke nem a toll-, ecsete és vésőforgatók közül került ki, hanem azok közül, akik karddal vágtak utat a jövő titokzatos birodalmában.

POLLUX: És a jövő megmutatja, hogy az ő oldalúkon nőnek ki az irodalom, a művészet, az erkölcs, a vallás és a kultúra színes virágai.

CASTOR: Trubadúrok és művészek gyűlnek udvaraiakba és a szellemi életnek új irányt adnak.

POLLUX: Talán mindez már meg is valósult. Vagy a megvalósulás lassú folyamata megindult. A világ még nincs tisztában az európai ködben, ki is voltakép Hitler és Mussolini?

CASTOR: Ma a régi idők nemzetközi érzésű kritikusai gúnyolódnak azon, hogy az új színház, az új művészet csak nem születik meg.

POLLUX: De meg fog születni, ha a világ lelke megtelt az ő lelkükkel, érzéseikkel és eszményeikkel.

CASTOR: Az új világ nem születik meg tíz év alatt.

POLLUX: A kultúrák lassan bontakoznak és virás goznak ki.

CASTOR: Fő a hit. A hegyeket mozgató nagy lelkes hit. A hitből fakad minden fönséges és minden szép.

POLLUX: A lelkesedés lángol, az érzések a forrponton hevülnek, az új szépségideál meg fog születni.

CASTOR: És el fog tűnni a nemzetietlen korszak. A tőke és a bank pénzén hízott nemzetközi lelkiség.

POLLUX: Ugyan értik-e mindezet nálunk? Gondol-e mindenre a politikus, a népnevelés irányítója, a kultúra öre? Át van-e hatva attól, hogy ez az ország szétesett, atomokra morzsolt ország? És hogy azt lelkileg össze kell forrasztani?

CASTOR: Úgy látom és úgy olvasom, hogy már mi is feleszmélünk. Legalább is egyre fájóbb hangok hangzanak el, egyre jobban sírunk lelkiségünk teljes szétesése miatt.

POLLUX: Ugylátszik a nagy válság és vihar szele megcsapja a mi arcunkat is.

CASTOR: De milyen az az eljövendő magyar élet? Ide minden eszme eljön és itt minden eszme

meghal. Míg végre csak eljön a mi nagyszerű halunk is.

POLLUX: Föl a fejjel és a szívvel. A panasz, a bű csökkenti az energiákat. Hinni kell! Az összes energiát föl kell használni petyhüdtségünk letörésére. Az irodalom, a művészet, a költészet harsogó lángnyelve rázzon föl és élünk, élni fogunk!

CASTOR: Éljünk! Higyünk hát abban az ősi magyar erőben, amely mindig fölébredt és föllángolt a veszély idején és ugyanakkor a lélek legszebb alkotásait sugározta ki.

POLLUX: Higyünk művészetünkben! Nemzetünk sivár korszakaiban az irodalom és a művészet társ totta bennünk a lelket. A művészet álljon talpra, Legyen élharcos! Ilyen élharcosokra van az új nemzedéknek szüksége!

CASTOR: Vagy az új nemzedék lépjen a művészet élére és diktálja az új ritmust és taktust, hiszen ezzel oly sokszor dicsekszenek.

POLLUX: Tanuljanak művészeink a hősök *szkU* lemétől, a háborúban elesettek lelkétől. Nem haltak meg ők! Sőt halálukban a jövő legjobb mesterei.

CASTOR: A költők hajdan is ezt énekelték. És mi is tudjuk, hogy «az nem lehet, hogy annyi szív hiába onta vért és keservben annyi hü kebel szakadt meg a honért».

POLLUX: A halál mögött a nagy tanúság és életbölcslet. Ezt kell zengeni, harsonázni és a világba belezúgni!

CASTOR: A művészet az élet mestere. Érte lelkcsedni kell. A jövő útmutatója; tőle tanulni kell.

Kultúra.

CASTOR: Milyen kultúra sarjad majd az új nemzedék szelleméből? Mit remél? Mit vár? Miért küzd?

POLLUX: Az új nemzedék faji kultúrát, népies művelődést, a nép lelkéből fakadó kultúrát óhajt.

CASTOR: De mit értenek ők kultúra alatt?

POLLUX: Csak azt, amit mi. A kultúra a lélekből fakad és a lelket nemesíti. Az ember test és lélek. A kultúra úgy a test, mint a lélek fejlesztésén, nemesítésén és elfinomításán fáradozik. És a testnek és a léleknek erői egyre jobban kialakulnak, egyre szébb alakot öltnek, egyre szébb életet fejlesztenek. A kultúra csírázatja, növeli, erősíti és teljes virágzásra hozza a vallást, az erkölcsöt, a művészetet, a tudományt és a bölcselést is. Ezen hatalmas és értékes szellemi alkotások fokától, minőségtől, erjetől függ a kultúra.

CASTOR: Lehet-e kultúra nélkül élni?

POLLUX: Az igazi boldogság a kultúrától függ.

CASTOR: De voltak, akik minden rosszat a kultúrának tulajdonítottak.

POLLUX: A Rousseauk, a kultúrpesszimisták. De ezek óriási tévedés áldozatai! A jó fa csak jó gyümölcsöt terem. A jó kultúra csak áldásos és boldogító lehet. Csak ne tévesszük össze a kultúrát az álkultúrával.

CASTOR: Hogyan különböztessük meg egymás-tói a kettőt?

POLLUX: Az imént soroltam elő az igazi kultúra alkatrészeit. Melyikből fakadhat rossz? Melyiknek lényege a rossz? Mind jó! A jó tehát csak jót szülhet.

CASTOR: És akkor hogyan születik meg az álkultúra?

POLLUX: Mindennel lehet visszaélni. A vallás, az erkölcs, a művészet, a tudomány és a bölcselés mind bizonyos vonalban haladnak előre, bizonyos törvényeket tartanak szem előtt. Lépj ki a körből, tegy a törvény ellen s megszületik a rossz. A bűn. A tévedés. A vallásból babona, az erkölcsből erkölcs-telenség, a művészettelből gics, a tudományból az igazság tagadása, a bölcselétből pedig ostobaság jön létre.

CASTOR: És hol a kultúra gyökere? Hol a bűné?

POLLUX: Ezt már többször mondottuk. A léleken. Mint mindennek, a léleknek is van lényege, fénymagja, teremtő központja. A lélek szép, nemes és színes erők boldog birtokosa. És ezek fölött rendelkezik és él velük. De a fő-főképességein kívül s a középpont körül egyéb, kevésbbé értékes javak is elhelyezkednek. Ezek mind együtt a lélek! A lélek ezekkel az erőkkel éli életét. Ezek útján jelenik meg a külső világban. Amilyen a belső architektonikája, olyan a külső életépülete.

CASTOR: Honnan a lélek szerkezete?

POLLUX: Ez metafizikai kérdés. Különböző szavakkal felelhettek. A lélek belső szerkezetének mestere: Isten, a természet, a faj, a család. Egy bizonyos! Senki nem önmagának az oka. Senki sem köszöni lelki képességeit önmagának. A család a fajtól, a faj a természettől, a természet Istantól kapja lelki és testi javait.

CASTOR: Igaza van-e az új nemzedéknek? Igaz-e, hogy a kultúra forrása a faj?

POLLUX: Látod, mennyiben van igaza. Mindeulelek faji jellegű és minden faj lelkes természetű. minden faj kitenyészt magából valami nemes eszményt és minden nemes eszmény faji színezetű.

CASTOR: Látom már most, miért védiük a faj tisztaságát!

POLLUX: Mert védeni akarják a faji lelkiség és eszményiség tisztaságát!

CASTOR: Valamikor a borokat összeházasították.

POLLUX: Ma a borokat tisztán őrzik, más fajták-kai nem keverik.

CASTOR: Hát akkor a nemesítés hogy történik?

POLLUX: A fajon belül az egészségeseket házassítják össze.

CASTOR: A fajvédők is így gondolkodnak?

POLLUX: Így! Azt akarják, hogy a házasságok egészségesek legyenek.

CASTOR: Nehéz azt tudni, ki egészséges és ki beteg.

POLLUX: Főleg nehéz előrelátni, hogyan sikerük nek a gyermekek?

CASTOR: Bizony erős emberek gyöngé és buta gyermekeket nemzhetnek.

POLLUX: És megfordítva! Fő azonban, hogy a faj értékei érvényesüljenek.

CASTOR: Ez az új nemzedék eszméje is!

POLLUX: Kár, hogy túloznak. Ez mindig eszmény volt. A zsidó törvények tiltották a pogányokkal való házasságot. A keresztények is így gondolkodtak a zsidókkal szemben, mint a zsidók velük. Csodálatos, miért jajgatnak most a zsidó lapok Hitler törvénye miatt, amely a zsidó-áriai házasságot tiltja.

CASTOR: A zsidók azért jajgatnak, mert őket kisebb értékű fajnak tekintik.

POLLUX: Ugyanígy gondolkodik az orthodox-zsidó is a keresztnyelv szemben.

CASTOR: Ah! Most már értem, miért elégedettek a cionisták!

POLLUX: Mert az ösi zsidó akarat és törvény érvényesül Hitler törvényében.

CASTOR: Szóval az orthodox-zsidó és a fajvédő egy húron pendülnek!

POLLUX: Teljesen! Mind a kettő a fajtisztaságát védi. És harcosa a faji kultúrának.

CASTOR: Olvastam is, milyen boldogok! Lesznek faji, tehát zsidó iskoláik, színházaik és zsidó kultúrjukat és lelkiségüket a törvény oltalma alatt fejlesztik ki.

POLLUX: Mert ők is rájöttek arra, hogy amilyen a faj *eszménymagja*, olyan a kultúrája. Amilyen a mag jellege és szerkezete, olyan életformát, olyan vallás-, erkölcs- és művészettípust virágosztat ki. Mennél inkább óvjuk, ápoljuk ezt a fajmagot, annál jobban feslenek ki a többi erők is.

CASTOR: És ha ez a mag megrömlik?

POLLUX: Akkor vele romlanak az összes többi erők és képességek is.

CASTOR: És nincs is többé javulás?

POLLUX: Oh igen! Az ember oly lény, aki folyton ellenőrzi magát! Lelkiismeretvizsgálatot tart. A fajvédők nagy lelkivizsgálatot folytattak le és ennek az eredménye az új kultúra követelése.

CASTOR A tiszta fajt kultúráé?

POLLUX: Igen! Mindent ki akarnak irtani, ami a faj lényegéhez, mint idegen elem, hozzárapadt. A faj életét akarják hamisítatlanul megélni. Meggyőződésük, hogy a faj ösztönösen szüli kultúráját, csak hagyják őt működni. A faj úgy szüli kultúráját, mint a növény a virágát; az állat a testi és lelki ösztönös életét. Nem a logika, nem a bőlcselet; nem logikai vagy bőlcseleti elgondolások nemzik a kultúrát. A kultúra a lélek magjában feszülő és születésre váró csíráknak és képességeknek teljesen ösztönös és akaratlan megnyilatkozása. így jön létre a vallás, az erkölcs, a művészet, a tudás és a világszemlélet is. Némely népben ez az elem a túlnyomó; a másikban amaz. Az egyik vallásos és erkölcsös lángelméket szül; a másik művészket; a harmadik tudományt és bőlcseletet.

CASTOR: A kultúrák tehát a népek lelkében szunys nyadó álmok és álomképek beteljesedései.

POLLUX: A kultúrák álomképek, de az álomképek megvalósítása a faj élete és komoly munkája.

CASTOR: Csak a dolgos népek kultúrnépek?

POLLUX: Úgy van! Az életben is milyen sokan álmodoznak, de tovább nem viszik. A kultúrához elszánt, erős akarat és jellem szükséges.

CASTOR: Annál is inkább, mert az álmokat gonosz álmok is megzavarhatják!

POLLUX: Bizony meg. Akadhatnak olyanok, akik a kultúra folyamát medréből kizökkentik és téves útra vezetik. így születnek az álkultúrák. Például az áltérmezettudományos szemlélet; az álgazdasági szemlélet; az álbőlcseleti világnézetek. A marxizmus is, a bolsevizmus is pusztító kultúrák. A lélek legszébb értékeit irtották és irtják. Mennyi vallásos, erkölcsi és nemzeti erőket pusztított el a szocializ-

mus. Mennyi szépséget és igazságot irtott ki a bolsevizmus.

CASTOR: És most mennyi új értéket termel az új nemzeti szocializmus? És mit fog az az áramlat még letétesíteni, amely a bolsevizmust töri le?

POLLUX: A nemzeti szocializmus legyűrte az osztály gyűlöletét és helyébe a faj szeretetét ébresztette föl. Kiirtja a proletárság utálatos szavát és helyébe a polgár szép nevét illeszti. A munka szomorúsága helyett a munka örömét énekeli. Az élet cél-tudatossága helyett a nemzeti dicsőség és boldogulás eszméjét ünnepli.

CASTOR: Ebből a lelkes lázból új föld, új szellem, új nép születik.

POLLUX: A hősöknek a népe! A Niebelungok népe! A régi római világ és dicsőség népe! Az elposztadt emberi eszmények helyébe új remények és új vágyak gyúlnak ki s szébb, nemesebb és erősebb emberiség lép a régi helyébe.

CASTOR: Eljön az idő, amikor a hősi emlékek eszményekké tisztulnak és új hitnek és új jövőnek válnak emlékeztetőivé.

POLLUX: Az iskolák szellemre is átalakul és meg-nemesül. A tudás helyébe a jellemképzés, akarata fejlesztés lép. Arra törekésznek, hogy a faji lényiségeiben szunnyadó erőket ápolják és fejlesszék. Sajnos, sok a túlzás is az iskola terén. Az állam ma minden-ható úr az iskolában. A fasiszta és új nemzeti szocialista iskola kizárolag az új világ és új nemzedék célját szolgálja. Összeütközésbe kerül a családdal és az egyházakkal is, de nem enged. A jövőt forgatja szeme előtt. Háborús és harcias szellemet szít és gyűjt lángra.

CASTOR: Milyenné fejlődik az a kultúra, ahol a fiatalok egyszerre tollat és kardot forgat? Milyenné alakul ki az a jövő, ahol a félelem egyszerre épít és rombolásra kész?

POLLUX: Tagadhatatlan, hogy a jövő kultúráját még nem látjuk előre. Ki tudja, milyen nagy szeren-

esetlenségek szülője ez a harcra készség. Hitler is, Mussolini is Európa és a Föld képét igyekeznek megváltoztatni. Ez a szellem sokat alkot, sok új felfedezést tesz, de inkább minden a halál, mint az élet szolgálatában.

CASTOR: Az 1914-es háború nem fejeződött be. Fegyverszünet és harcra készülés mindenütt. Az egész kultúra harcias színezetű.

POLLUX: Mennél inkább igyekeztek kiváló egyéni-ségek a népeket egy gondolat és egy eszmény szolgálatába összehozni, mennél inkább igyekeztek az általános béke (pacifizmus) tanát népszerűsíteni, annál inkább szétmorzsolódik a földön minden. Ki gondol ma egyesült államokra? Senki nem akar egy más eszmekörben, kultúrában beolvadni, sőt a legkisebb néptörédek (a normannok, a bretagneok) is igye-kéznek népi jellegüket még jobban felfényesíteni; ősi népi nyelvüket kiásni és szokásait pedig nap-fényre hozni.

CASTOR: A jövő Isten kezében! Talán még egy roppant csapásnak kell az emberiségre nehezednie és akkor vagy új élet sarjad ki, vagy a halál árnya borul Európára.

POLLUX: A romokból éled majd az új világ! Mert talán még nem elég a rom! Talán még többet kell lerombolni, hogy az új eszmék, amelyek részint a levegőben élnek, részint a tudat alatt bizseregnek, teljes diadalt arassanak. Új földrajzi elhelyezkedések, új átértékelések után a népek esetleg megnyugodnak és a villámokból békés eszközöket kovácsolnak.

CASTOR: De akármint alakuljon az élet, kultúra lesz. A vallás, az erkölcs, a művészet, a tudomány és a bölcselkedés tovább fogják idomítani és felhans golni a szakadatlanul előre, a magasságokba törő embert.

V. FEJEZET. ÚJ MAGYAR NEMZEDÉK.

Magyar jövő.

CASTOR: Milyen lélekkel nézhetünk mi a magyar jövő felé. Vidám lélekkel dolgozzunk-e, vagy eltelve szomorúsággal? Az Európán végigzúgó áramlatok, roppant nagy feszültségek és nyugtalanságok megtermékenyítik-e a magyar életet, a magyar szellemet, a magyar akarást? Tudunk-e a kor vívódásaiból tanulni? Tudunk-e a kor eszményeiből magyar eszményiséget és magyar jövőt kovácsolni?

POLLUX: Szomorú sors a mi sorsunk! Hol vannak a jövőbe látó politikusaink; hol vannak a jövőt néző lángelméink; hol vannak a múltból fellángoló réményeink? *Nincsenek életetfakasztó eszményeink.*

CASTOR: Hát mi a mi életünk?

POLLUX: Tespedés és utánzás.

CASTOR: Miért tespedés?

POLLUX: Mert a múlt értékei befagytak. A magyar történelem szellege megdermedt. S nincs, aki azt feltámassza. A múlttal szakítottunk, a múlt helyébe értékes új jelent nem illesztünk, azért tespedünk. Mi királyság vagyunk király nélkül; mi alkotmányos életet élünk igaz alkotmányszeretet nélkül; mi magyar kultúrát hirdetünk magyar jelleg nélkül; mi szabadságimádó nép vagyunk szabadság nélkül; mi tekintély tisztelő nép vagyunk nagy élő tekintés lyek nélkül; mi népi kormányzást óhajtunk a nép igazi megbecsülése nélkül. Mi *tele* vagyunk ellenmondással!

CASTOR: Mi ennek az oka?

POLLUX: Mondottam! A tespedés, a kifáradás s végül a turáni átok, a *végzet* uralkodik rajtunk. Ha mi igazán jövötteremtő nép lennének, a nemzet vérébői, hagyományaiból, szelleméből és eszményeiből

fakasztanánk új életet. De mi csodaváró nép vagyunk! Mi délibábos álmok népe vagyunk. S végül nincsenek nagy magyar értékeink.

CASTOR: Hát nem vagyunk mi mind magyarok?

POLLUX: Magyarok vagyunk, de nem ősmagyarok. UÚjmagyarak a mi vezetőink is. Nincs nekik gyökerük a magyar történelemben!

CASTOR: Nem értem ezt!

POLLUX: Olvasd el a kiegyezés utáni idők történetét. Figyeld meg, milyen nevek és milyen erők irányították akkor az ország sorsát. És vedd elő a háború utáni idők naplóit s látni fogod, hogy a nagy történelmi nevek és kiváló tudós erők a nemzet életébői kiestek.

CASTOR: Ez igaz és megdöbbentő!

POLLUX: Sőt tapasztalhatod, hogy mennél inkább közeledünk napjaink életéhez, a mához és a holnap-hoz, annál erősebb a törekvés, hogy a történelmi neveket háttérbe szorítsák, az igazi tehetségeket pedig kisemmizzék.

CASTOR: Mi lappang itt a háttérben?

POLLUX: Szomorú bűnök. Ezek a bűnök bénítják meg a nemzet életét és ezek a bűnök ássák meg a sírját.

CASTOR: Mégis mire gondolsz?

POLLUX: Mi úgy-e királyság vagyunk a törvény értelmében. A királyság ellenségei azonban minden erejükkel a királyság gondolata ellen harcolnak. Nem arról van szó, időszerű-e ma -királyról- beszélni? Ez lehet vita tárgya. De ha a törvény törvény, minden időszerű a királyságról beszélni és a királyság eszményét az új nemzedék szívébe és lelkébe oltani. A királyság ellenségeinek szellemét azonban a hideg rázza a királyság gondolatára. Mert aki komolyan akarja a királyságot, annak komolyan keresnie kell a királyt is. Nem lehetünk örökké a világ bohócai és kacajának tárgya: íme létezik egy ország, amely királyság király nélkül!

CASTOR: Mennyit kellett nekem is pirulnom kül-

földön, mikor ezt röhögve arcomba vágták s hozzá-tették: hisz ez fából vaskarika.

POLLUX: Ma az igaz magyar lelkek mélyén ez a kérdés él: a mai szellem maradjon-e mindenig, vagy a királyság jöjjön? Nem akarok keményebb kifejezést használni, bár az a jelent jobban jellemezné. De hagyjuk ezt a politikusoknak.

CASTOR: Azt hiszem, tévedsz.

POLLUX: Nem tévedhetek. Ma nincsen a magyar nemzet életében nemzetiségi ellentét. A nemzetiségeket lekapcsolták. Nincsen világnézeti ellentét, legalább nyíltan. A kommunizmus után a világnézeti széthúzás már nem sorsdöntő. És mégis úgy élünk e kis földdarabkán, mint ellenségek. Állandó belháború a mi életünk. A királyság ellenségei harcolnak a királysághoz hüek és az alkotmányt védők ellen.

CASTOR: A felekezeti kérdés is elég robbantó elemet hordoz magában.

POLLUX: Igaz, és mégis megtudnánk mi őrizni a békét, hiszen a felekezetek főpapjai is folyton a békét hirdetik. De hidd el, a felekezeti kérdést nem a felekezetiség szítja, hanem az a másik.

CASTOR: Melyik?

POLLUX: Húzódozás a királytól és a királyságtól. A királyelleniség uralkodni akar és minden feláldoz vakságában.

CASTOR: Mi a mi másik szerencsétlenségünk?

POLLUX: Az Örökös majmolás.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: A királyság ellenei majmolással igyekszenek rendszerüket megerősíteni és talán megörökíteni.

CASTOR: Es mit utánozunk?

POLLUX: Sok minden, és mindezek nálunk már mindenütt «gyűlöletet és széthúzást» eredményeznek.

CASTOR: Gyűlöletet és széthúzást?

POLLUX: Igen! Gyűlöletet és széthúzást. Gyűlöletet, mert a magyar nében lángol még annyi szá-

badságszellem, hogy inkább a puszta szabad levegőjében él, mint kaszárnyában. Széthúzást, mert a politikai jelszógyártás ma már csak jobb- és baloldalt ismer. Jó hogy nem mondja: «Kékeket és vöröseket».

CASTOR: Ez valóban széthúzás!

POLLUX: Belső villongásokra is vezethet! Máris ép elég méreganyag halmozódik föl az országban. Kossuth népe kitör, ha az ősi hagyományokhoz nyúlnak.

CASTOR: De folytasd a majmolást!

POLLUX: Folytatatom! Mindig kíváncsi voltam, mi a reformnemzedék igazi programja nálunk. Nem régen öt pontban szedték össze a magyar reformnemzedék követeléseit és feladatait. Ez az öt pont csekély eltéréssel bennvan a német nemzeti szocializmus 13 pontjában. De abból az időből, amikor ők még nem voltak hatalmon. Most már mér sékiik magukat. Amit ők még ma is óhajtanak, az sok tekintetben egyezik a mi öt pontunkhoz.

CASTOR: Mi ez az öt pont?

POLLUX: Halld.

1. Igazságossá és egységessé kell tenni a nemzeti jövedelem eloszlását.

2. Helyessé és egészségessé kell tenni a magyar föld és a magyar nép viszonyát abból a két nagy principiumból kiindulva, hogy egyrészt nem közömbös számunkra, kinek kezére jut a magyar föld, másrészt annak a kezére kell jutnia, legyen az kis-, nagy- vagy középbirtokos, aki azt nem hasznothajtó objektumnak, de szent élethivatásnak tekinti.

j. Az állam közigazgatási és miniszteriális struktúrájának alkalmazkodnia kell a nemzet meggyengült teherviselőképességéhez, megvalósítván a kormány közigazgatási, középosztályi, miniszteriális és pénzügyi politikájának gyakorlati céltitűzeseit és az itt keresztülviendő érdemleges reformokat, melyeknek vezetőelve, hogy «a hivatal van a népért és nem a nép a hivatalért».

4. Céltudatos, nagyvonalú nemzetnevelés útján kell arra törekednünk, hogy ősi, faji sajátosságunkon felépülő, de európai színvonalú kultúránk áldásait szélesebb körben tudjuk szétsugározni és a nemzet összes fiainak közkincsévé tenni.

5. Mindezek betetőzéseként a nemzet alkotmányos vezetését az ezeréves tradíciók szellemében olyként építeni át, hogy lehetővé tegye a nemzeti közvélemény szabadon megnyilvánuló bizalmán felépülő céltudatos és alkotmányos központi kormányzást.

Ez a reformprogram, mondják, amelyet meg akarunk valósítani és amelynek jegyében egyesíteni kívánjuk a nemzet minden konstruktív erejét és kiküszöbölni a közéletből mindeneket az akadályokat és zavaró mozzanatokat, amelyek a nemzeti erők összefogásának útját állják.

CASTOR: Mindebből sokat sejthetsz és keveset értesz. Főleg az ötödik pont az, amelyik érthetetlen! Teljesen homályos.

POLLUX: Most már legalább megértjük az öreg Zichy János aggódó lelkét, mikor az ötödik pontot, illetőleg a nemzet alkotmányos vezetésének megváltoztatása ellen nyilatkozik.

CASTOR: Jól mondtad: tespedés és majmolás a magyar élete.

POLLUX: Az élet nagy áramai elfutnak mellettünk. A nemzet nem ébred föl! Nem áll a talpára és nem követeli, hogy éljük a magunk életét! Ne utánozzunk másokat, hanem a magyar történelem szellemében és hagyományaiban gondolkodjunk.

CASTOR: Es kiáltsuk mindenekelőtt: Éljen a király!

POLLUX: De ha nem jöhét a király.

CASTOR: De gondolkozzunk a királyság szellemében.

POLLUX: Úgy van. Az országért kellene minden gondolatot, teremtő eszmét kitermeli és akkor ismét belekapcsolónánk Szent István szellemébe, a tör-

ténelem hagyományaiba és megindulna a magyar élet megakadt folyama.

CASTOR: Megakadt folyama? Távoztasd el Uram Isten ezeket az akadékokat.

POLLUX: Mert ha nem távolítod el, mocsárrá dagad a megposhasztott életáram és gyilkoló miazmákat terem a megrontott lelkiség.

CASTOR: És sohasem lángol föl itt már új nemzeti élet, új nemzeti, szentistváni akarat.

POLLUX: És idegen jelszavakba és törekvésekbe fullad bele a szegény magyar élet.

CASTOR: És akkor elveszíti életjogosultságát. Mert mit ér egy nép, amely nem tudja mit akar és miért él?

POLLUX: És mi nem tudjuk, mert akkor nem elősködnénk idegen szellemből!

CASTOR: De talán mégsem olyan sötét ez a jelen, mint gondoljuk.

POLLUX: Hát lássuk, mit is akarunk mi ma? Milyen a mi vallásunk? erkölcsünk? tudományunk? művészetünk és kultúránk?

CASTOR: Vegyük sorba úgy, amint a külföld új nemzedékénél tettük.

POLLUX: Ha nem is olyan eredeti a mi lelkiséünk, talán mégis érdemes azt megismerni és tudatossá tenni.

CASTOR: De mikor nyílt programot senki fia nem ad?

POLLUX: De cikkek és beszédek elárulják, milyen az eszmemenetük a fiataloknak.

CASTOR: Félek, kár a fáradságért.

Vallás.

CASTOR: Hálá Istennek, nálunk nincs nézeteltérés az Állam és az Egyház közötti

POLLUX: Hálá Istennek! Az állam legjobb barátja az Egyház. Az állam érdekeit az Egyház előmozdítja. Az állam segíti az egyházakat, az egyházak pedig az államot.

CASTOR: De ellentét van a katolikus Egyház és a protestánsok között.

POLLUX: Ez meg is lesz mindig. A két fél között áthidalhatatlan a nézeteltérés — örökre.

CASTOR: Miért?

POLLUX: A katolikus Egyház szilárdan dogmatikus. Kitart rendületlenül és maradék nélkül alaptanai mellett. A protestánsok elszakadtak tőlünk és letértek a dogmatikus alapról is. Ok tehát a hit dolgában alkudozhatnak.

CASTOR: Ezt nem egészen értem.

POLLUX: Pedig egyszerű. Pl. Luther még kevesebb tant vetett el, mint a mai lutheránusok. És hajlandók folyton lemondani még egy és más tanról. Náluk egyszóval nincs dogma. Mi ellenben a dogma terén nem alkudozunk. Kitartunk a dogmatikus tan mellett.

CASTOR: Fontos ez!

POLLUX: És mennyeire. Mikor a protestánsok vezetői felekezeti békétlenségről panaszkodnak, akkor minden arról van szó, hogy mi valamelyik tanunkat, dogmánkat, pl. a házasságról, vessük el! Ez pedig lehetetlen. Nekünk eszünkbe sincs őket támadni, mi egyszerűen annak a dogmának zászlója alatt állunk, amelyet Krisztus óta vallunk.

CASTOR: De hisz ez csak természetes!

POLLUX: Természetes előttünk, de ők örökké zúgolódnak és ellenünk állást foglalnak. Pl. az Actio Catholica kívánja a polgári házasság eltörlését, mert az a kat. dogma ellen vét. Ók nem állanak mellénk, hanem helyeslik azt. Kívánják annak fönntartását.

CASTOR: Csodálatos, hogy a katolikus tábor velük sohasem foglalkozik érdemlegesen, ők meg minden jajgatnak.

POLLUX: Természetesen. Mi élünk a hitünk szerint, de ők azt akarnák, hogy éljünk az ő hitük szerint. Az ezeréves magyar katolikus Egyházat kírnák egy nap alatt minden állásából, ha lehetne!

CASTOR: Elég szomorú ez!

POLLUX Bizony nagyon szomorú! Mert így soha e hazában lelki béke és lelki összhang nem jöhetszre. Mi haladunk a vallás útján, ők pedig folyton nyomunkban vannak és gáncsolnak bennünket.

CASTOR: És mi nem ugyanezt tesszük velük?

POLLUX: Nekünk ilyen soha eszünkbe nem jön. Sajnáljuk, hogy nem vagyunk együtt, egyébként örtülnünk, ha vallásukat buzgón gyakorolják. Hiszen ez a vallás feladata. Isten imádása és nem leskelődés más udvarába.

CASTOR: Az igaz, hogy van mit látni nálunk!

POLLUX: Mire gondolsz?

CASTOR: AZ Actio Catholica működésére.

POLLUX: AZ Actio Catholica nagyon szép intézmény. A katolikus élet kollektív gyakorlása és kollektív küzdelem a kor hibái és bűnei ellen.

CASTOR: Csak meg kell erősödnie!

POLLUX: Es az élet minden viszonylatába be kell hatolnia. A vallás az egész életet áthatja. S ha az Actio Catholica célt ér, akkor a magyar élet valóban katolikus képet mutat.

CASTOR: De az Actio Catholica is szemet szúrt már a protestánsoknak.

POLLUX: minden szemetszűrnek és gyanakodóvá teszi őket, ami nálunk nagy lendülettel tör előre. Nézik mi az? Mi a célja? Milyen hátránnal jár rájuk nézve? Most politikusnak látták, máskor támadó élünek kiáltják ki. Versenyezni akarnak velünk, vagy szeretnék, ha nem volna.

CASTOR: Ez utóbbit a leginkább óhajtják!

POLLUX: Pedig a mai élet lázában csak dinamikus szellemmel lehet győzni. A katolicizmus pedig nem poshadhat meg, azért új lendülettel halad a lendületes élet vonalában. Halad a maga útján és a maga tanítása szerint, de nem azért, hogy támadjon más felekezeteket, hanem, hogy a saját benső erőit kiélje és érvényesítse!

CASTOR: Vajha sikerülne ez a rohanás!

POLLUX: Aki tüzet kötött bocsátani a földre, az ad

nekünk is szent lángjából és mi reméljük, hogy a mai technika lendületes áramvonalában mi sem maradunk el és a nagy életlendületnek belülről éltető lelke lehetünk.

CASTOR: Bár úgy volna!

POLLUX: Úgyis kell lennie. Hát kezdjük a serény munkát már a gyermekeknél.

CASTOR: Pedig milyen nehéz ez a munka.

POLLUX: Bizony nehéz. Ma már a gyermek is valami izgatott légkörben születik és él. Játékai a mai kor technikai vívmányainak, vasút, autó, repülőgép stb. utánzatai. Ez a légkör nem a régi gyerek játékainak nyugalmas légköre. Ez tele van izgalommal, versennyel, lázzal, aggodalommal, a küzdelem és a győzelm szellemével. Tele gyakorlatisággal. A mai gyerek az életbe hamar belekapcsolódik, a rohanó élettel hamar együtt érez, együtt fut és együtt lángol. Érdeklődik a meccsek, a versenyek iránt. Beleéli magát a sport minden ágába és szenvédélyébe, és a mozik izgalmas és szerelemtől fűtött világába.

CASTOR: Mily nehéz ezeknek a gyerekeknek valási kérdésekről érdekfeszítően beszélni! A vallásra őket megtanítani! A vallás nem a mai élet! Az a jövő élet. Tanai, hittitkai szögesen ellentétes szelleműek az élet szellemével, törekvéseivel és távoli céljaival.

POLLUX: Bizony ez így van! És mégis a vallás a rohanó életnek is kell, hogy olaja, feszítő erejeként hasson.

CASTOR: Mily nagyszerű hitoktatónak kell ma a papoknak lenniök!

POLLUX: Úgy van! Néhány évtized előtt a nagy Prohászka körül alakult ki az a papi és hitoktatói gárda, amely a főváros és az ország képét megváltozz tattá. Az ő szellemében haladt Glattfelder püspök is és egy egész sor intézmény keletkezett.

CASTOR: Melyek?

POLLUX: A Regnum Marianum, a hittanárok és hitoktatók egyesülete és a Mária Kongregációk, bölcsője, és sok nemes kiindulás fészke. A Szent Imre

Kollégiumok, az új magyar katolikus[^] intelligencia anyaháza. Folyóiratok: a Zászlónk, az Élet az ifjúság és a katolikus családok lapja.

CASTOR: És most?

POLLUX: AZ intézmények állnak, élnek is és doU goznak, de új eszmék nem lángolnak föl.

CASTOR: Mi kívánatos elsősorban?

POLLUX: Művelt, hitból élő, korát ismerő és a gyermeket, az ifjúságot nevelő főpapság, papság és hitoktatói testület.

CASTOR: Egy szóval művelt papság!

POLLUX: Igen! Ma a papnak még tudományom sabban képzettnek kell lennie, mint valaha. A szellem ereje legyen a hódító erő. S a szellem erőit kell tudnia közölni is. Ma a paraszt is művelt óhajt lenni. Parasztpapok ma nem boldogulnak.

CASTOR: Az iskolában a legkevésbbé.

POLLUX: Bizony ott a legkevésbbé! Pedig a hitoktatáson is a hitoktató buzgóságán fordul meg minden! Jó hitoktatók apostolok. Rossz hitoktatók az ördög ügynökei. De a jó hitoktató tudásból él és tudást közöl. S mennyi igénye van a mai embernek! A mai gyereknek! A mai gyerek lelke tele van világi benyomásokkal, földi életet ébresztő ismeretekkel, fölfedezésekkel. Ezt a lelket csak lelkes hitoktatók tudják Isten országa számára lekötni és azért lel? kesülni.

CASTOR: Bizony művelt hitoktatók kellenek!

POLLUX: Azaz olyanok, akik a hit igazságait a mai ember nyelvén és formáival tudják közölni.

CASTOR: A kort ismerő hitoktatókra van szükség.

POLLUX: Mennyi minden lát, hall, tapasztal és tud a mai gyermek! A hitoktatónak a gyerek világában kell élnie és onnan merítenie példáit és oktatásait.

CASTOR: Bizony csak így taníthat és így nevelhet. Neveletlen korban így fejlesztheti ki a vallásos és a művelt lelket.

POLLUX: Hát még a felnőttek oktatása mily fáradágos! Mi minden olvasnak, tapasztalnak és tanul-

nak ők! Milyen magasfokú vallásos igényeik vannak nekik!

CASTOR: És élhet-e az Actio Catholica, ha művelt katolikusok közül nem sorozhatunk működő, odaadó és lelkes tagokat!

POLLUX: És mit tegyünk a mai nővel! Az annyira megváltozott nővel! Női lélekkel! A logikátlan és szeszélyein felépülő asszonylélekkel?

CASTOR: A férfi sohasem változott lényegében. De a nő bizony minden ízében megfordult és megváltozott. Hol látod a Madonnákat? Hol rejtőznek a szende leányok, akikkel valaha virágnyelven beszélünk? Kinevetnének, ha régi módon foglalkoznál velük.

POLLUX: Hiszen ma a fiúknál is durvább szavakkal illetik egymást.

CASTOR: Szinte a fügefalevélig mezítelenek...

POLLUX: És a veséig nyíltak!

CASTOR: A nő volt egykor az egyház, a vallás legfőbb támasza.

POLLUX: Ma egy részüknek *élete* a vallás kigunyolója.

CASTOR: A férfiak lelkükbe mélyednek.

POLLUX: A mai najádos lelkületek meg levetkőznek.

CASTOR: Tán az Actio Catholica is azért fordul a férfiakhoz és nem a divatbáb nőkhöz?

POLLUX: Inkább azért, mert csak a férfiak bátorsága szállhat szembe a nő meggondolatlanság gaival.

CASTOR: És mit tehet itt a hitoktató?

POLLUX: Hogyan kezdhet szólni ehhez a nőhöz, hogy ki ne nevesse és meg ne gyanúsítsa?

CASTOR: Mert a mai nő a hitoktatóban sem látja Isten emberét, Krisztus szolgáját!

POLLUX: És Krisztus szigorú tanaiban a maga ellenségét érzi.

CASTOR: De a hitet tanítani kell. A vallást nekik is ismerniök kell!

POLLUX: Világos tehát, hogy nem csak tanult, művelt, hanem bölcs és jámbor hitoktatókra nagy szükség van.

CASTOR: A vallásos nevelés eredménye az ő lelkiségüktől és művelt egyéniségüktől függ. Ki ad néünk ma ily tanítókat? Ki nevel ilyen mestereket?

POLLUX: És ők nemcsak életükkel, tudományukkai művelhetnek csodát, hanem jó könyvekkel és kiálló szépirodalmi művekkel is oktathatnak. A jó újságokat is ők mutathatják meg és ők lelkesíthetnek a lélekemelő irodalom pártolására.

CASTOR: De ehhez irodalom is kell. És milyen a mai irodalom?

POLLUX: Bizony ma a klasszikus műveket, a jó hírnevű költők regény- és színműerők alkotásait sem igen vásárolják.

CASTOR: De annál inkább a filléres és pengős külföldi írók idegölő és érzékes műveit.

POLLUX: Soha még oly nagy olvasási lázban nem égett az emberiség, mint ma. A nép fiai és leányai is épügy olvassák a regényeket, mint a művelt vagy félmüvelt közönség. Sajnos! ezekkel a művekkel a vallásos irodalom nem versenyezhet. Azt a stílust és olyan tartalmat nem adhat!

CASTOR: A felekezeteknek talán legalább ezen a téren lehetne találkozniuk? Mennyit lendítenének a vallásos szellemen, ha jó, nemes és lélekemelő könyvekkel árasztanák el a könyvpiacot!

POLLUX: De a felekezetiség ezekben is feltámadhatna és az egyik harcolna a másik ellen!

CASTOR: Ilyen könyvek bizony nem kívánatosak. A rosszat szaporítanák.

POLLUX: Legyünk hát jó katolikusok és jó haza-fiak! A vallást kapcsoljuk össze hazafiságunkkal és a hazafiságot a vallással.

CASTOR: őrt kell állani ezen eszme mellett!

POLLUX: Bizony! Mert a vallást és a hazafiságot: a keresztenységet és az állameszmét is kezdik szét-választani.

CASTOR: És hol tartanak már e téren a németek?
A hazafiság a vallás ellenségévé torzult.

POLLUX: A vallást úgy állítják be, mint az állam-
eszme ellenségét. Hálá Istennek! mi ettől távol es-
tünk! Az állameszme és a vallásosság nálunk még
egybefűződik. A vallásos öntudat és a magyar haza-
fias öntudat még összecsendülnek. Tartsunk ki
emellett.

CASTOR: Szent István szellege éljen közöttünk!
Az vezesse népünk lelkét!

CASTOR: Maradjunk az ősgyökérben! Szent Ist-
ván a nemzet gyökere; ő tartja fönn a nemzetet.

POLLUX: Az Úr Jézus pedig áldásával erősíti
karunkat, reményeinket és jövönket.

CASTOR: Hálá a Gondviselésnek, hogy e földön
a sok zsörtölődés dacára is békében élünk, a testvéri-
ség szellemét ápoljuk és a gyűlölködést kiirtani tö-
rekszünk.

POLLUX: Addig vagyunk boldogok, amíg az ősi
rendet fönntartjuk. Ha ez a rend egyszer megbomlik,
az egész nemzet szétesik. Ettől óvjon Isten!

CASTOR: Es adja kegyelmét a magyar lelkekbe és
a kormány vezetői lelkébe.

Erkölc.

CASTOR: Hálá az Égnek, hogy nekünk nincsenek
erkölcsbölcsleti nehézségeink!

POLLUX: Sajnos, vannak erkölcsi hibáink.

CASTOR: Az egész világ a piszokban fetreng.

POLLUX: Ahol kevés az életöröm, ott annál több
az erkölcsi eltévelkedés.

CASTOR: A szegénység is az erkölcsstelenség me-
legánya!

POLLUX: A nyomor nyomorult kielégítést követel.

CASTOR: És hol a főhiba?

POLLUX: A családban! A családi életet támadta
meg a korszellem! A szegénység a léhaság és a mohó-
ság szellege.

CASTOR: De ma a boldogok is bűnösök.

POLLUX: A boldogok is nyomorultak.

CASTOR: Miért?

POLLUX: Az ember igazán akkor boldog, ha mindenki boldog. De ma örökös izgalomban és nyugtatlanságban élünk. A szegény jobb sorsot akar. A gazdag a rossz sorstól fél. A szegénység minden élet-öröm elrontója. A gazdagé is. Nézz körül! Nem bors zad-e meg a gazdag boldog a nyomor látására? Nem ijed-e meg és nem retteg-e a jövőtől? Csak az örök mámorban élő, az eszeveszett boldog.

CASTOR: Es ez kihat erkölcsinkre?

POLLUX: Kihat az egész társadalom erkölcsére.

CASTOR: A családra is?

POLLUX: Elsősorban a családra.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: Nem házasodnak. A házasság nyűg. Szerelemből nem lehet megélni. De hiszen te is tudod, mennyi jeles fiatal ember sétál az utcán. Nem kap állást. Nem kap hivatalt. Munkanélküli. Cél néU kuli.

CASTOR: És ha mégis összeházasodnak?

POLLUX: Nyomorognak és félnek a gyermektől. Ma a gyermek nem áldás! Hiába mondod: áldás! Az élet bizonyítja, hogy nem áldás! örökös fájdalom, gond és sírás!

CASTOR: Miért?

POLLUX: A gyermeket a szülő szereti! De a gyermeknevelés ma nagy áldozat! Ha van pénzed, akkor minden jó! De ha nincs pénzed és látod, hogy nincs módodban a gyermeket ellátni; ha látod, hogy a haIáié, ha nem gondozhatod és ha ki nem elégíted, van-e ennél nagyobb fájdalom! De magadnak is vannak szükségleteid és azokat sem tudod fedezni. Mit csinálsz? Nyomorogsz, senyvedsz nem egyedül, hanem egy ifjú élettel karjaid között és a feleségeddel oldaladon!

CASTOR: A legborzasztóbb a haldokló látása.

POLLUX: A szegénység pedig lassú haldoklás!

CASTOR: De talán idővel a szülők sorsa javul!

POLLUX: De a gyermek is fejlődik és egyre többe kerül.

CASTOR: És az iskola! Az egyetem! Mennyi pénzt igényelnek.

POLLUX: És a tanulás vége diploma állás nélkül. Ismerek apát, három nagy fia ül otthon. Élet ez?

CASTOR: És ma a jövedelem sehol sincs arányban a szükségletekkel.

POLLUX: De az erősebbek annál nagyobb zsarnokok! Többet akarnak keresni. Több állást foglalnak el. Pedig minden többlet egy egyént dönt nyomorba!

CASTOR: Szóval a jelszó: fölfalni vagy fölfalatni.

POLLUX: A jelszó: küzdj a létért! Az erősebb győz. A gyenge elpusztul.

CASTOR: S a családok meg elpusztulnak!

POLLUX: És gyermeket nem születnek!

CASTOR: Sőt a házasfelek állandóan veszkesznek!

POLLUX: És elválnak! Soha annyi válás még nem volt, mint napjainkban.

CASTOR: Es lehet-e mindezen segíteni?

POLLUX: Amíg a nyomor tart, nehezen! A szegénység sok-sok pörpatvar és elhidegülés forrása. A szegénység sok-sok házasságtörés oka. A ruház-kodni és élni szerető nő úgy keresi meg a pénzt, amint tudja. A szegény, de nagyravágyó nő könnyen elszédül!

CASTOR: És a szegény férfi feje is könnyebben elcsavarható, ha gazdag nő akad útjába.

POLLUX: A nő megunja szegény férjét.

CASTOR: S a szegény férfi a divatszerető nőjét és kész a válás.

POLLUX: Szomorú ma a házasélet!

CASTOR: Es a törvények?

POLLUX: Törvényekkel az erkölcsöket nem javít-jut meg; házasokat nem békítünk ki; rossz házaságokat nem drótozunk össze. A törvény a társa-dalmát inkább felizgatja, mint lecsendesíti.

CASTOR: És az Egyház?

POLLUX Az Egyház természetfölötti erőkkel dol-

gozik és ezek az erők hatékonyak is, de csak az Egyház körében és ott is ritkán!

CASTOR: Miért?

POLLUX: Az elkeseredett lelkek az Isten igéjét nehezen fogadják be és a jámbor társulatok is, amelyek a házastársakat békítik, csak akkor érnek el sikert, ha anyagilag is segítségül jönnek vagy állást biztosítanak.

CASTOR: Essünk hát kétsége?

POLLUX: Isten ments! A járványok jönnek és mennek. Tombolnak és kiélik magukat. Az Egyház és az Államnak közben minden meg kell tenniök, hogy a lelkeket megnyugtassák és anyagilag talpraállítsák.

CASTOR: De nemcsak a szegénység bűnös e téren!

POLLUX: Bizony a korszellem is sokat ront. Elmúltak azok az idők, amikor az emberek szegyek ték és megvetették a bűnt. A bűnözők ma olyan nyilvános tiszteletben részesülnek, mint az ártatlanok. Megszoktuk a bűnt s a bűn elvesztette utálatosságát. A bűn mindenütt trónra lépett és ledöntötte a tiszta erkölcs fenségét és magasztosságát. Azért a vétkező ma már az igazán érdekes, ünnepelt és irigyelt lény! Az a kívánatos valaki! Az életfelfogás teljesen átalakult! Valaha pl. a művészpálya szégyen volt. Színész vagy színésznő alsóbbrendű lények voltak, ha még úgy kiváltak is. Talán ez túlzás is volt, bár érthető túlzás akkor. Az emberek nem a szép művészettel szegyeitek, hanem az életet, amely belőle fakadt.

CASTOR: Ez teljesen igaz!

POLLUX: Ma már a legelőkelőbb családok örülnek, ha sarjaik a művészeti pályán ragyoghatnak. Pedig életük sokszor ma époly sikamlós, mint valaha! De már nem szégyenlik! Sőt természetesnek találják!

CASTOR: A felfogás olyan, mint a divat.

POLLUX: Teljesen helyes! Mindig volt divat, de

csak ruhadivat. Ma már az életforma is a divattól függ. Az emberek a divat szerint vétkeznek vagy gyakorolnak erényt.

CASTOR: Főleg a nők!

POLLUX: De a nők meg a férfiak szájízét követik.

CASTOR: Ki tudná megmondani, a nő hibásse vagy a férfi?

POLLUX: Mind a kettő! Ha a férfi utálná a nő szokásait, a nő elhagyná azokat. De a férfi izgul és gyönyörét leli az izgalomban! A nő ezt megérzi és még izgatóbb módszereket és eszközöket keres! Aki e bűvös és mámoros körben táncol, az minden bűnös és minden gyönyört hajhász.

CASTOR: De a körön kívül állók underodnak-e?

POLLUX: Kik azok? Nézd meg őket! Akiket elhagyott az élet, vagy akik elhagyták az életet.

CASTOR: És így lesz a világ Babylon!

POLLUX: Babylon, amely elpusztult. Vagy Moszkva, ahol a gyönyör elvesztette már ingerét, mint a nikotex a nikotint. Ha a gyönyörök világából kiszáll az izgalom, megszűnik a gyönyör is.

CASTOR: És mi marad meg?

POLLUX: A megszokás és a fásultság, mint a pris mitív népeknél.

CASTOR: Talán a gyönyört máskép is lehet fokozni.

POLLUX: A gyönyör annál több gyönyör, mennél több benne az izgalom. Ha elszáll az izgalom, eltávolod a gyönyör is. Az emberek azonban mennél műveltebbek, annál leleményesebbek az izgalmak kikutatásában! De eljön az idő, amikor az idegek már elfásultak és képtelenek az izgalomra. Vagy amikor az izgalom megszokott és többé nincs benne semmi új. Ilyenkor az emberek már nem vétkeznek. Babylonban és Moszkvában nincs sem gyönyör, sem erkölcs. Elhagyta őket a bűn.

CASTOR: Nincs erkölcs sem?

POLLUX: Nincs erkölcs sem. Mert nem erkölcsös-

ségből hagyják abba a gyönyörök keresését, hanem megszokásbók

CASTOR: Es szükséges-e a gyönyör?

POLLUX: A gyönyör is Isten ajándéka! A gyönyör e síralom völgyében életet fokozó erő. Csak célja nemes legyen és mérsékletet tartson! A gyönyör hozza össze a házasságokat és táplálja a házasok boldogságát. A gyönyör az élet forrása, csak erkölcsös legyen. Az erkölcs határain belül lelkesítsen és elevenítsen.

CASTOR: De a túlzás megrontja a gyönyört!

POLLUX: Ha a vallás és az erkölcs nem nemesítik. Azért kell a vallásnak minden lépésünket kísérnie! A vallásos ember gyönyörét nem kíséri a kiábrándulás. Mert mértéktartó. A kiábrándulás a vallás-talant gyötri és oly sokszor halálra is sebzi.

CASTOR: De csoda-e, ha a gyönyör oly mérték-telen, mikor az irodalom, a művészet is a gyönyört fokozza és ferdíti.

POLLUX: Irodalom és művészet! Mily gyönyörűen hangzanak! minden igaz, jó és szép forrásai! Viszont minden hamisság, gonoszság és rútság gyökerei is! Sajnos, itt is az emberek ízlése a rontó. Irodalom és művészet nemcsak ízlést teremtenek, hanem az ízlést követik is. Sőt sokkal inkább követik, mint teremtik. Mert nehéz és fáradtságos és nem is használ hajtó új ízlést teremteni. De követni azt, kész siker!

CASTOR: Es az ifjú nemzedék nem lehet semmit az erkölcsök ápolása terén?

POLLUX: Fialáság bolondság! A fialáság akar, de gyöngé. A vezérek azonban többet lehetnek! Mennyi métyelt irtott ki Hitler a német életből, irodalomból és művészettől!

CASTOR: Azért maradt ott ép elég még.

POLLUX: Az igaz. De nem is lehet a rosszat egyszerre kigyomlálni. Ha a régi élet, a régi keresetek, a régi életlehetőségek visszatérnek, az erkölcsök is megjavulnak. A férfi keres és megnősül. A nő a

házitűzhelyhez tér vissza. A női férfi nem gyönyörhajhászó. A házas asszony nem hajszolja az élvezetet. Sok bűnforrás kiapad és sok erényforrás megsnyílik. Az izgató szórakozások is kimennek a divatból. Az élet szürkebb és józanabb útra tér.

CASTOR: Akkor a házasságvédelemnek is több lesz a súlya és eredménye. A házasok ismét boldogabbak és komolyabbak. A házasság majd ismét életcél és nem próba lesz.

POLLUX: Akkor majd minden a törvények, amelyeket a bűn ellen hoztunk, fölöslegesek.

CASTOR: Szóval gyökerében kell megtámadni az erkölcsstelenséget és az magától kiszárad.

POLLUX: De mikor jön el ennek az ideje. A világ képe egyre komorabb és sötétebb. A világ helyzete egyre szomorúbb. Haláltáncot járunk, ördögök korlácsolják ezt a világot és nem engedik gondolkodni és helyes megértésre jutni. A gyönyör is az ördög eszköze. Elkábítja és elbutítja a mértéktelen és agyonhajszolt embert.

CASTOR: Mikor jön el ismét Isten Igéje!

POLLUX: Isten Igéje köztünk él! De az agyonzaklatott ember nem hallja meg szavát! A világot meg kell gyógyítani, akkor lelke is meggyógyul. Mindennapi kenyérünket add meg nekünk ma! Ha van kenyér, a lélek is egészségesebb és erkölcsösebb. Az élet színei újra felfényesednek.

CASTOR: Bár jönne az idő, mikor orcaink felsragyognak és lelkeink újra harsonáznak! Bár jönne az idő, amikor nemcsak a mi életünk, hanem a termeszet élete is felhangolódné! Bár tudnók ismét az örömet és a szeretet szimfóniáit zengeni!

A megtisztult test és a megmeredett lélek húrjain szálljanak új dalok a világba! Lelkesítő, vidámító, vért és velöt megfiatalító énekek. Allehíjak!

POLLUX: Szeretet, szeretet hiányzik belölünk. S mert nincs szeretet, nincs megértés. S mert nincs megértés, van gyűlölkodés. S mert van gyűlölkodés,

nincs erkölcs! Az erkölcsi megújulás alapja a szeretet. A szeretet minden megad, ami az életet ismét széppé teszi.

Művészet.

CASTOR: Vájjon azok a célkitűzések, amelyeket a fajelvűek hangsúlyoznak, érdekelnek-e bennünket is?

POLLUX: Nem olvastad Hóman beszédét a Nemzeti Színház megnyitása alkalmából?

CASTOR: Olvastam!

POLLUX: De olvastál-e a sorok között? Tudod-e, hogy Hóman beszéde nemcsak a Nemzeti Színház életében rendkívüli esemény, hanem a művészet életében is?

CASTOR: Ezt nem tudom.

POLLUX: A faji, a népi elmélet zeng ki Hóman lelkéből. Hivatalosan azt kiáltja a művészet világába, hogy a művészet, a magyar művészet a magyar faj, a magyar nemzet műveltségének fejlesztője.

CASTOR: De ezt a Nemzeti Színhárról mondja csak.

POLLUX: A magánszínházakról is. És e szavak áthangzanak minden művészeti ág berkeibe.

CASTOR: Szóval Hóman a nemzetietlen művésznek, a nemzetközi művészeti törekvéseknek beharangoz?

POLLUX: Úgy van! A nemzetköziség ellen tört. Az iskolákban is a tanítás és a nevelés a faji, a népi elgondolás és világszemlélet alapján indult meg. A művészteknek is ezt az irányt kell követniük.

CASTOR: Bele kell illeszkedniük a nemzeti kulturális politika céljaiba és szándékaiba!

POLLUX: Úgy van! Új életnek kell fakadnia a régi helyén.

CASTOR: Új jövő felé haladunk és a művészet is ennek a jövőnek az ábrázolója.

POLLUX: A művészet örök! De csak akkor, ha a haladó, a teremtő élet élén és csúcsán lovagol.

A régi élet regősei a kályhánál ülnek, álmodoznak és feledésbe merülnek. Hadd andalogjanak!

CASTOR: Ma pedig minden nap a nép győzelmét ünnepli. Mussolini harcosaiban az erejére ébredt olasz láng lobog! A húszmillió ember egy ember, egy érzés, egy akarat, egy nagy gondolat!

POLLUX: Lehetne-e ezt a történelmet a múlt művészzi szemén megörökíteni? Lehetne-e ezt a nagy nemzeti fellángolást nemzetközi nyelven ki-fejezni?

CASTOR: Értem már most, miért kell a művészettelnek nemzetinek lennie.

POLLUX: Ha nem nemzeti, akkor mehet egy más országba és ott is, kinek kell?

CASTOR: De megérte-e ezt nálunk minden mas gyár?

POLLUX: Sajnos, nem! A faji eszme és a faji eszmében feszülő erő még nem öntudatos az egész nemzetben. De föltétlenül útban vagyunk a nagy föleszmélés felé! És egy szép nap mindenki ügy fogja érezni magyar lelkét, mint a német a német lelket.

CASTOR: Azért követeli dr. Béldi Béla, hogy a nemzetet átalakító reformmunkához «reformlelkiséget» kell kitermelni a nemzetben!

POLLUX: A reformlelkiség a faji lelkiség. Csak a faji lelkiségben él a «szolidáris kollektív korszellem».

CASTOR: Milyen szellem?

POLLUX: Szolidáris szellem. Vagyis olyan, amely nem kívülről kovácsolja össze a nemzet tagjait, hanem belülről, a vér jogán. Azután kollektív! Mert ez a szellem családdá fűzi össze a vérben egy népet. Családdá, ahol a szeretet és nem a féltékenység és az irigység uralkodik.

CASTOR: Ahol ilyen a szellem, ott a művészet is a vér, a faj szelleméből táplálkozik és virágzik.

POLLUX: De mi lassan haladunk. Nálunk, félő, hogy ez a nagy összeforrasztó láng is kialszik. S minden marad a régiben.

CASTOR: Miért e lemondó hang?

POLLUX: Ha a múlt példáin akarok okulni, csak lemondó lehetetek. mindenféle áramlat eljött ide, Nyugatról és Délről, de mire ideért, már elgyöngült és nagyon nem alkotott.

CASTOR: És akkor mi lesz művészettünkkel?

POLLUX: Ne félj, nem maradunk a régi világ ölében. Művészettünkben is az új idők lelke éled föl, csak nem a kezdő lelkesedés elemi erejében.

CASTOR: Ez igaz. A mi irodalmunk és művészettünk is a kor gyermekei, de a kor nálunk halványabb színű, tehát irodalmunk és művészettünk is!

POLLUX: Talán jó is ez így! Isten tudja. Mert csak Ö tutja, hogy a tüzes láng, mely Nyugaton fölpirosolt, nem rombolt volna-e nálunk le minden.

CASTOR: Ez úgy van! A mi lelkesedésünk szalma-lángja fölégette volna a múltat és nem alkotott volna új jelent.

POLLUX: Azért művészeink sohasem voltak túlzók. A csöndes magyar élet hű képét ábrázolták. Ez az élet nem lángol föl forradalmakban, tehát forradalmi ízű művészletekben sem.

CASTOR: Es Hómannak igaza van-e?

POLLUX: Hómannak igaza van! A művészettnek nemzetinek kell lennie még akkor is, ha kívülről idetorlódó eszméket ábrázol, vázol vagy ír le! minden a lelken keresztül jut napfényre. Amilyen a lélek, olyan az ábrázolása. A faji lélek a forradalom eszméit is nemzeti lelken keresztül vetíti ki. A léleken élő fajiság jut minden szellemi alkotásban ki-fejezésre.

CASTOR: Tehát hinni kell a magyar lélek művészettelében!

POLLUX: Úgy van, hinni kell. És művészeink nagyszerű szellemiségett bámulni fogja a külföld. Meg fogja szeretni! Mert minden magyar művészett szeretetreméltó. De a külföld szolgai utánzása, tehetségtelen másolása majomság.

CASTOR: Tehát hagyunk. Hagyunk abban az ősi

magyar erőben, amely ha igazán a lelke mélyéről merít, a lélek legszebb alkotásait sugározza ki.

POLLUX: Higyjünk művészeink magyar lelkiségében. Ok legyenek a magyar élet élharcosai. A magyar műveltség útmutatói. A jövő harsonásai!

CASTOR: Új ritmus és új taktus a reformnemzedék jelszava! Ez harsonázzon ki a magyar művészettelből is.

POLLUX: Hiszen a legendás magyar hősök szobraitők vésik, képeitők festik, dalokbanők éneklik. Új hősi korszak küszöbén állunk mi is! A hősök világát kell az élet elé rajzolni, ábrázolni, dalolni, dramatizálni és szép regényekben és eposzokban életrekelni és az élet felszínén tartani.

CASTOR: De erre csak igaz magyar lélek, regős lélek képes. Nem a szerkesztőségekben mindenféle nemzetközi mételytől és miazmától megfertőzött lélek, nem a judaizmus nemzetközi bűneivel átitatott lélek, hanem az a lélek, amely a magyar földön, és a magyar föld tiszta levegőjében énekel, álmodik és lát szébbnél-szebb látomásokat; ez a lélek a jövő alapítója.

POLLUX: A magyar lelket fel kell ébreszteni, fel kell rázni, fel kell támasztani.

CASTOR: így támad föl a német, az olasz lélek és így fog feltámadni Szent István lelke is.

POLLUX: Tehát hinni kell, hogy a magyar lélek sírjából kitör és életet kér!

CASTOR: Hát higyjünk, bár oly sokszor csalódottunk.

POLLUX: Bizony csalódtunk! A három legnagyobb magyar költő: Vörösmarty, Petőfi, Arany sem tudták a nemzet lelkét, a magyar lelket diadalra juttatni. Vörösmarty a dicső, a hősies magyar életet énekelte, Petőfi a magyar lélek és a magyar föld szépségeit zengte, Arany művészete a kettőt betetőzte. Hatásuk alatt a magyar élet külsőleg, ruhában, divatban mutatkozott is, de azután lassan elpetyhüdt.

CASTOR: Nem vagyunk kitartók. Nem szeretjük igazán a magunkét. Mások bámulói vagyunk akkor, amikor mások minket csodálnak.

POLLUX: Pedig inkább legyünk maradiak, mint mások utánzói. Szidjon bennünket Ady Endre, de franciák ne legyünk. Magunk legyünk! A magunk természetét éljük és ne másokét.

CASTOR: Úgy van! Éljük a magunk faji életét. A világban mindennek van helye és szerepe. minden nép töltse hát be hivatását. Mi is a magunkét a magunk vére szerint. Ez a faj felhangolása új életre!

Kultúra.

CASTOR: Fáj az ember lelke, ha a magyar kultúra jövőjére gondol. Kis nemzet vagyunk és mégis mennyi szép értéket termelt a tudomány, az erkölcsiség, a szépség és a vallásosság területén. Mindig a józan úton haladt. Lélektípró áltudományos rendszerek, szörnyűséges erkölcsi kilengések, észbontó művészzi irányok és istentagadó rendszerek nálunk nem születtek. A külföldet majmolok hoztak ide be a bölcselőt, a természettudomány területére a művészeti iskolákból és a vallásos újítások hónaiból idegen eszméket. Kár értük! Mert bölcselők jönnek, bölcselők mennek; természettudományos rendszerek születnek, azután meghalnak; művészletek sarjadzanak és kimúlnak, de sok-sok ember lelki kárt szenved, megzavarodik, sőt esetleg az ország szellemét is megrontja.

POLLUX: Igazad van! Igaz, hogy az élet mozgás és hullámzás és mozgás és hullámzás nélkül az igazság is megkozmásodik. De tény, hogy az álszemléletek sok ember lelki kárát okozzák.

CASTOR: De a gazdasági élet területén is *ugyanaz az eset!*

POLLUX: Teljesen ugyanaz! A gazdasági élet és annak mozgatói is folyton erjedésben vannak és új formákat mutatnak. Az ember tulajdonsága — mon-

dottuk —, hogy folyton fölülmúlja magát. Ez az ösztön az ember lényegéből folyik és ép azért minden társadalmi osztályt áthat. Szegényt és gazdagot; ipari munkást és parasztot; tisztviselőt és kereskedőt; katonát és papot. mindenki feljebb igyekszik emelkedni tudásban, jóságban, a szépség ápolásában és Isten dicsőítésében. A szellemi mozgalmakon kívül átéljük a gazdasági élet vajúdásait, mert éhesek vagyunk nemcsak az igazságra, hanem a kenyérre, a jólétre nézve is.

CASTOR: AZ ember tehát ösztönösen lángol a műveltség és a kenyér után?

POLLUX: Mind a kettő után egyszerre. Ép azért törekszik a neki, a hivatásának megfelelő tudás után és ha tudása gyarapszik, akkor tudásának megfelelő jólét, életkényelem után is.

CASTOR: A kettő nélkül nincs boldogság?

POLLUX: E kettőtől függ boldogságunk.

CASTOR: A társadalmi osztályok közötti aránytalanság tehát nyugtalanító?

POLLUX: Sőt az örökösi elégedetlenség forrása.

CASTOR: Tehát nem a természet rendje, hogy legyenek szegények és gazdagok. Urak és szolgák. Okosak és buták.

POLLUX: A természet rendje, hogy az emberek eredetüknél fogva egyenlők, de hivatásukra nézve különbözők.

CASTOR: Hogyan egyenlők?

POLLUX: mindenki Isten teremtménye, tehát Isten előtt egyenlők vagyunk. mindenki hivatást tölt be a földön, tehát a törvény előtt is mindenki egyenlő.

CASTOR: Miért és honnan tehát az emberek között a nagy különbség?

POLLUX: A különbséget az önzés és a *gőg* okozzák. Az ember nem Isten szemeivel nézi embertársait, hanem saját gonosz ösztönein keresztül s az ember az embert lenézi, megveti.

POLLUX: Mert a hivatás magában csak hivatás.

Az egyik olyan fontos, mint a másik. A társadalom szerkezetében minden hivatás szükséges és hasznos. Az óra megáll, hacsak egy srófot is kiszedsz belőle. A társadalom szerkezete sem működik, ha csak egy hivatást is elhanyagolsz.

CASTOR: S a kultúra is visszaesik, ha a fejlődés folyamatában minden réteg feljebb nem halad?

POLLUX: Úgy van! A nemzet feladata tehát, hogy mindenkit felkaroljon és magasabbra emeljen. mindenkinék szellemi és anyagi jóléte gyarapodjék.

CASTOR: Hogyan írnád le most már a kultúra célját és jövőjét nálunk?

POLLUX: A mi fiatal nemzedékünk mindenek előtt a gazdasági téren óhajt újításokat. És igaza van. A mi gazdasági életünk szerkezete roppant elavult. A háború előtt a népfölösleget Amerikába és más világ részére szállítottuk és nem gondoltunk arra, hogy a vagyonokat, főleg a földet arányosan megosszuk, a tőkét a munka szolgálatába állítsuk, a kereskedelmet hazafias szellemben virágosztassuk, a kisipart a gyáriparral szemben megvédjük. Ma a helyzet az, hogy egy négyzetkilométerre kilencven-három lélek esik, a fölösleges emberanyagot itthon kell eltartani és jövőjükön gondoskodni.

CASTOR: De hogyan lehet három millió nyomor-góról gondoskodni? Hogyan lehet ilyen tenger embert ellátni?

POLLUX: Új gazdasági berendezést kell teremteni.

CASTOR: De lehetséges ez?

POLLUX: Lehetséges, de új elgondolások alapján.

CASTOR: És ezek?

POLLUX: Az egymásután ez: A szabadelvű állam-hatalom lassan mindenütt kimúlik. Nálunk is! Az államhatalom a nemzet hatalmává módosul. Alatts valók és felsőbb ségek együtt a nemzet. Az egyének a nemzethez tartoznak, a nemzet pedig az egyének összesége. Az individualista életfelfogás megszűnik és helyébe lép a népies elgondolás. Az egy minden-

kiért és mindenki az egyért. Ez a kollektív életszemlélet.

CASTOR: De hogyan ment ez meg három millió embert?

POLLUX: A nemzet gondoskodik a gazdasági javak megfelelő termeléséről és igazságos elosztásáról és a nemzet gondoskodik a művelődési javak helyes termeléséről és elosztásáról is. A kétféle jó igazságos elosztásától függ a társadalom egyensúlya.

CASTOR: És az eredmény?

POLLUX: AZ eredmény, hogy mindenkinél lesz egy darab kenyere és mindenki részesül a neki szükséges tudásban. A tudás fokozza a termelőképességet. Az anyagi jólét pedig fokozza a szellemi haladást. A tudás biztosítja az egyénben és a kollektív nemzeti lélekben a szunnyadó erők kibontakozását, az erők kibontakozása pedig az anyagi, a gazdasági életben új értékeket, új termelési módokat, új munkalehetőséget biztosít.

CASTOR: Tehát vége már annak a szemléletnek, hogy legjobb, ha a paraszt semmit se tud.

POLLUX: Bizony ennek vége. Mert az anyagi jólétét is voltakép a szellem teremti, mozgatja és élteti. A fejlettebb értelem, az élénkebb képzelet és a kitartó akarat gazdaságosabbá teszi a munkát; megnyitja az új energiaforrásokat és új anyagokat is hoz létre. Az a földmíves, aki több iskolát végez és az a munkás, aki iparát a tudomány szempontjából is ismeri, máskép dolgozik, jobban dolgozik, helyesebben termel, mint a tudatlan társa.

CASTOR: De ez még nem az egész kultúra!

POLLUX: Bizony ez még nem is az igazi kultúra!

CASTOR: Hogyan alakul ki az igazi kultúra?

POLLUX: Az igazi kultúrközösségre minden egyén tudja, hogy ő egy nemzethez és fajhoz tartozik. A kultúrállamot a nacionalizmus benső meleg lelki áramlata teremti. A nemzeti állam őrzi a múlt hagyomásainyait és közli a múlt értékeit. A nemzeti eszme az a

legtermészetesebb erő, amely az egyedeket szilárd egységbe kapcsolja. A nemzeti eszme teszi a lakóhelyet édes hazává; az embereket polgárokká és testvérekké. A fajiságot, a nemzethez és a hazához való tartozást ápolni kötelesség.

CASTOR: Az osztályharc tehát kimúlik.

POLLUX: A nemzeti államban nincsenek osztályok, csak fajtestvérek; vértestvérek, vérrokonok és nem elvtársak. Az osztályharcon nyugvó népbontó szervezeteket ki kell irtani. A fajtestvérek között a tőke és a munka nem lehetnek ellenlábasok. A tőke a munkát táplálja, a munka pedig a tőkét gyarapítja. De egyik sem él a másik rovására. A magántulajdon sem többé a régi magántulajdon. A népi nemzeti életközösségen a magántulajdon mint termelőszköz nem az egyén abszolút tulajdona; szociálisan kell működnie és társadalmi kötelezettségeket kell teljesítenie. A magántulajdonnak a társadalom közérdekelével kell összhangban lennie.

CASTOR: Az új hitbizományi törvény talán azért követeli meg annak birtokosától, hogy rendes ember legyen!

POLLUX: Mondjuk így, hogy rendes ember legyen; nem pedig olyan, aki táncosnökre parazolja a közszolgálatára rendelt javakat.

CASTOR: De nem csak kenyérrel él az ember!

POLLUX: Világos; hiszen erről már eddig is beszéltünk. Az embernek felsőbbrendű szellemi javakra is szüksége van. A szaktudás kibővítése a világnézet. Tudnia kell mindenkinél, milyen nemzethez tartozik? Mi annak az értéke és feladata a népek közösségeiben? Ismernie kell nemzete történetét is. Múltját, jelenét és jövő elhivatottságát. Ez a világának nézet.

CASTOR: A hősök korát és hősei emlékét kell-e ápolni?

POLLUX: Még Amerikában is igyekeznek az iskolákban az amerikai hősi kort megismertetni. Még ebben az üzleti világban is arra törekésznek, hogy

a sokféle népelemet legendás idők emlékével forraszszák össze és legendás jövőbe tereljék a figyelmét. De ennél is fontosabb a nép erkölcsi szintjét emelni. A jóság, kötelességtudás, az igazságosság eszményét ápolni.

CASTOR: És mily fontos a népet a szép birodalmába vezetni.

POLLUX: A szép szeretete ránevel a jóság és az igazság szeretetére is. Aki a virágot szereti, mondja a közmondás, rossz ember nem lehet. Aki pedig a jóságot szereti, az hamis ember nem lehet. A műves szét tehát jóságra és igazságra is nevel. Azért hasznos a népet a szép szeretetében, a szépművészeti ápolás sában, a dal megbecsülésében, a népies ünnepek rendezésében támogatni és őket buzdítani. De talán legs fontosabb a vallásosság gyakorlása és megbecsülése. Isten a legfőbb igazság, jóság, szépség. Ó a legfőbb tekintély. Az Istenben hívő oly eszményi magaslaton él, ahol semmiféle világias jelszó, vagy eszmény föl nem ér. Aki Istant szereti, az lélekben átalakul, megs nemesül és feltökéletesedik. Aki Istant nem ismeri, az az életben igen törékeny jellemű, hitű és akaratú. A vallásos ember jó ember. Rossz ember nem lehet vallásos. Ez az igazság egyedül is bizonyítja, hogy a vallásosság a legjobb kultúrtényező.

CASTOR: Vanse örööm a mi jövönkben?

POLLUX: Nagyon sok a mi öröömünk. Mi hagyos mányainkhoz ragaszkodunk. A mi népünk szegénye sége dacára is jó, és egészséges nép. Lángolón szereti hazáját, földjét, rokonságát és fajtestvéreit. A mi népünk megtanult küzdeni és a küzdelemben megacélosodott és a hitben megerősödött, hogy Isten a benne bízókat megsegíti. A mi népünk szereti az igazságot és jussát senkinek oda nem adja, de másét sem bántja. A mi népünk jószívű; a szegénynek még az ingét is odaadja. A mi népünk kedveli a szépet, a népiest, ruhában, bútorban, zenében. Végül a mi népünk Istant félő. Csak ily kultúrált nép tud sokat szenvedni, de még többet hinni és bízni.

CASTOR: Az új nemzedék is bízhat e szépben és remélheti, hogy a nép az új idők dalát megérti.

POLLUX: A mi népünk várja, epedve várja a szébb és jobb időket. Lelke a feszülésig felhangolt. Sóvárog a felszabadító, léleknemesítő gondolatok, a sorsát javító intézkedések után. De egyúttal követeli, hogy az állami élet szent hagyományai sérтetlenek maradjanak. Mert a mi népünk évezredes belső élete az alkotmánytisztelet, a szabadságszeretet és a felebaráti szeretet hármas pillérén épül föl. Ezek a pillérek pedig Istenen, mint kősziklán nyugosznak.